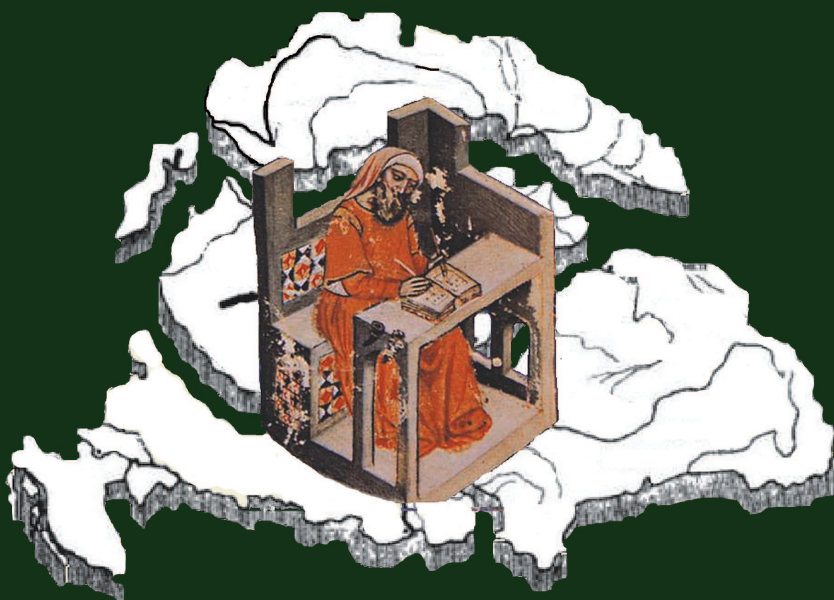

ÜNNEPI PARERGÁK
ERNYES MIHÁLY

65. születésnapja tiszteletére

Ünnepi parergák

ERNYES MIHÁLY

65. születésnapja

tiszteletére

Salutem,

3

sorozatszerkesztő
PARÁDI József

sorozatgondozó
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

Budapest
HU-ISSN 2416-2078

Ünnepi parergák
ERNYÉS MIHÁLY
65. születésnapja
tiszteletére

Szerkesztette:
PARÁDI József

Budapest
2016

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság

HU-ISBN 978 615 80 3091 5

Ünnepi parergák
ΕΡΝΥΕΣ ΜΙΗΆΛΥ
65. születésnapja
tiszteletére

© Szerzők, 2016
© Szerkesztő, 2016

HU-ISSN 2416-2078
HU-ISBN 978 615 80 3091 5

D r. E R N Y E S M I H Á L Y nyá.r.ddtbk. c.docens
a magyar rendvédelem-történet magistere

Piktogram

A rendvédelem-történeti elismerések

25 éves Emlékérme

Rendvédelem-történetért Díj

Rendvédelem-történetért Érdemrend

a rendvédelem-történet kiváló művelőjének

Rendvédelem-történetért Érdemrend

a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának

Rendvédelem-történetért Érdemkereszt

a rendvédelem-történet kiváló művelőjének

Rendvédelem-történetért Érdemkereszt

a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának

Rendvédelem-történetért Érdemérem

TARTALOMJEGYZÉK

ÓRY Károly Laudatio	15.p.
BERKI Imre	
Tűzoltó rangok a dualizmus kori Magyar Királyságban	21.p.
BODA József	
Bosznia-Hercegovina XIX-XX. századi rendvédelmi szervezeteinek történelme dióhéjban	45.p.
PARÁDI Ákos	
A Belga Nemzeti Csendőrség a XX. század húszas éveiben	69.p.
PARÁDI József	
Határszolgálat Közép-Európában az I. világháború után, a terület-visszacsatolásokat megelőzően	83.p.
SZABÓ Szilárd	
Az osztrák-magyar katonai titkosszolgálat tehermentesítése: a kém-elhárítás helyi intézményrendszerének és szervezetének kiépítése	115.p.
SZIGETVÁRI Oszkár	
A fővárosi rendőrség detektívtestülete 1885-1918	133.p.
VEDÓ Attila	
A Magyar Királyi Csendőrség tűzrendészeti feladatai	163.p.
ERNYES Mihály műveinek válogatott bibliográfiája	181.p.
A kötet szerzői	193.p.

„*Vectigal quodam specularantes.*”
Tisztelgés a tudós előtt

LAUDATIO

E parergakötettel azon kutatótársunknak fejezzük ki elismerésünket, aki több évtizedes tudományos tevékenységével tiszteletet és ismertséget szerzett minden szakmabeli előtt és értékálló eredményekkel gazdagította a magyar rendvédelem történeti feldolgozását.

Elismerő szavaink ERNYES Mihály tábornoak úrnak szólnak, kinek életpályájában együtt haladt a fegyver és a toll, minthogy kedvenc régiójában, Baranya megyében kezdte meg sikeres rendőri tevékenységét, amit összekötött az említett földrajzi kategóriával, de mindenek előtt Pécs város közrendjének és közbiztonságának oknyomozó, történeti feltárásával. Olybá tűnik, hogy e két út a szakmai, rendőri pálya és a tudományos munka nem gátolták egymást, sőt az eredmények tükrében bátran kimondhatjuk megtermékenyítette egymást. Mindnyájunk előtt ismert, hogy a szakmai munka egészen a megyei rendőrfőkapitányi tisztségig vitte, a soron kívüli ezredesi kinevezéssel együtt, eközben nem kevés energiát és időt áldozva jelentette meg a „Pandúr” köteteiket, a megye rendvédelmi múltjának bemutatására.

A megjelent kötetek több mint 5000 oldalszámot tesznek ki, nem számolva a szerző más kiadványokban publikált rész-tanulmányit, továbbá hazai és nemzetközi tudományos konferenciákon tartott előadásait. Ezen imponáló publikációs tevékenység mindnyájunk számára egyértelművé teszi a biztos otthoni hátteret. A szerző jó arányérékkel választotta el Pécs város rendvédelmi

ismereteit a megye közrendjétől és közbiztonságától. Az olvasó számára egyértelművé teszi, hogy a városok, benne Pécs városa megkülönböztetett szerepet töltöttek be az ország rendvédelmének fejlődésében. Különösen vonatkozik ez a szabad királyi városokra, melyeknek autonóm közigazgatása, azok által megjelentetett statutumaiuk kreatív módon alkották meg saját rendvédelmi szervezeteiket. A városi élet szigorú fegyelme, életrendje példát statuál olyan személyek megjelenésében, akik ezt a szerepet betöltötték. Fertálmesterek, strázsamesterek, hadnagyok, kapuőrök, bakterok, börtönőrök, fizetett hajdúk stb. vonulnak fel előttünk. Nem volt ez másként Pécs városában sem. A szigorú közkerkölcse jellemző egy jelenet az 1770-es évekből, amikor a főutcán egy aszszony durva szavakkal szidalmazta a polgármestert, aki büntetésül az átkozódó nőt áristomba záratta. Hasonlóan roppant tanulságos az olvasó számára a magyar rendvédelem azon korszakváltása, amikor a vármegyei pandúrszervezet helyébe a hatékony közbiztonsági őrtestület: a Magyar Királyi Csendőrség lépett. Tagjaival szembeni magas erkölcsi, szakmai és hivatásbeli követelmények révén csak kevés pandúr lehetett a csendőrség tagja. Annak ellenére, hogy Pécs egy város a szabad királyi városok közül, rendvédelmének működése, mint rész az egészet alkalmazható az országos struktúra egészére. Mindnyájunk előtt ismert, hogy a XIII. századi Várad Regestrum, noha Bihar vármegye büntetőjogi forrásgyűjteménye, de bátran kiterjeszthetjük az ország más vármegyéinek istenítéleteire.

Oknyomozó kutatóként a szerző gazdag levéltári forrásanyaggal, autentikus művek feldolgozásával is-

merteti meg velünk Baranya megye és Pécs városa gazdasági, földrajzi, etnikai és politikai viszonyait, mindezzel elősegítve a megye és székhelyének rendvédelmi meghatározottságát, statutumainak jellegét, büntetőjogi változásait. E kutató-feltáró munka közben saját maga továbbképzését sem hanyagolta el. A Rendőrtiszti Főiskola jeles minősítéssel történt elvégzése után hamarosan a Janus Pannonius Egyetem Jogtudományi Karán diplomázott. Doktori fokozatát Cum Laude szerezte. Ezt követően sikeres jogi szakvizsgát tett. A jogismeret kedvezően hatott tudományos munkájára, amely kifejeződött a rendvédelmi szervezetek működésének jogi keretekbe történő beágyazásában. Egyetemi tanulmányok, soron kívüli ezredesi rendfokozat, főkapitányi beosztás, valamint a publikációk imponáló mennyisége óhatatlanul felveti bennünk annak kérdését, vajon jutott e magánéletre kellő idő ünnepeltünknek. Nos a valóság az, miként azt jól tudjuk ERNYÉS Mihálynak két felnőtt fia van, akik sikeresen futják saját életpályájukat, hasznos tagjai munkamegosztásunknak. Talán nem rendhagyó, ha felidézem azt a szlogent, amely ott él közvélekedésünkben miszerint minden sikeres férfi mögött ott van egy áldozatvállaló feleség, aki a családi újratermelés ezernyi gondjainak nagy részét magára vállalja. Alkotótársunk esetében ezt a feladatot egy olyan feleség tölti be aki azonos hivatást betöltve segítette és segíti elő ma is férje törekvéseit.

A „Pandúr” könyvek sorozatában az 1997-ben megjelent kötete foglalkozik 1956-tal, melynek aktualitását aligha vitathatjuk. A szerző a 12 nap történetét korrekt eseménytörténeti kronológiával ábrázolja. Ezen eseménysorozatban csupán néhány hiányosság fedezhető fel, az egyébként országos kontextusba helyezett események ismertetésében. A történeti bemutatás nem egy kérdésben szélesíti, gazdagítja tudásunkat, ami a szerző alapos tájékozottságát tükrözi. Az alkotó nem kerül meg a megtorlás iszonyú lezajlását. Elénk állítja az orosz haditechnika segítségével az ország élére állított pártvezetők perfidiáját, mely évtizedekre elültette a kibékíthetetlen szembenállás magvait. Elmondhatjuk, hogy számos felfogás kapott lábra, mely alkalmas arra, hogy megtévessze a mai fiatal nemzedéket. Nem a szerző feladata az ellentmondásos helyzet feloldása, a gordiuszi csomó szétvágása. Az Laudatio szerzője egy vezérgondolatot ajánl MÁRAI nyomán: „Egy nép azt mondta, elég volt!”

Az önálló kötetek sorát egy nagyívű vállalkozás zárja, melynek első kötete látott eddig napvilágot „A magyar rendőrség története” címmel. A vaskos kötet (342 p.) szerkezete történeti ábrázolásban mutatja be a kezdeteket, az ókortörténeti előzményeket, a központosítási törekvéseket és reform gondolatokat. Külön fejezetet szán a betyárvilágnak, a kiegyezés utáni magyar rendvédelem szervezeti és működési kérdéseinek. A kötet forrásértékét növeli, hogy a szerző nem elégedett meg a történelmi Magyarország városi rendvédelmének általános jegyei bemutatásával, hanem alapos gyűjtőmunkával

a fontosabb városok közrendjét és közbiztonságát bemutatja. Huszonegy város kap különös figyelmet a szerzőtől közöttük olyanok melyek rendvédelmi szempontból máig ható példával szolgálnak a hatékony, saját erőből kiépített rendvédelmi struktúra terén. Nem nehéz felfedeznünk ebben a sorban Debrecen városát, mely a tízházgazda rendszer működtetésével napjainkban is használható tanulságot hordoz. Megmutatja mennyire fontos a rendvédelemért felelősök számára, lakóterületük sokoldalú és mindenre kiterjedő ismeretek megléte. Számomra vonzó az a szerzői megoldás mely a városok rendjéért felelős személyeket név szerint említi. Megoldása természetesen növeli a kötet terjedelmét, de ember közelbe hozza azokat a struktúrákat melyekben működő személyek az eredményesség szempontjából meghatározóak. Az összegző kötettel azok sorába lépett akik őt megelőzően hasonló könyvet írtak. Ezen kötetek forrásanyagot adnak azoknak, akik érdeklődéssel fordulnak a magyar rendőrség múltja felé. Gyakorlati oktatóként tapasztalom a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jogtudományi Karán, hogy hallgatóim évfolyamdolgozatuk, diplomamunkájuk készítése során ERNYES Mihály kötetit mennyire hasznosan forgatják. Ehhez a tevékenységhez kívánok további jó egészséget ünnepeelt kollégáknak.

Budapest, 2016. IX. 12.

Dr. ÓRY Károly

BERKI Imre

Tűzoltó rangok a dualizmuskori Magyar Királyságban

Az ember már ősidők óta törekszik a tüzet — mint az egyik őselemet — lehetőségei szerint uralma alatt tartani. Az emberiség történetét végig kíséri a tüzek megelőzéséért és a keletkezett tüzek meg-fékezéséért folytatott küzdelem. Az alapmotívum az emberi közösségek megóvása, az élet, értékek megmentése érdekében tenni képes, illetve tenni köteles erők, eszközök összehangolt tevékenységében rejlik. A római birodalomban *Augustus* császár rendeletét követően már szervezett erők végezték a tűz oltásával kapcsolatos teendőket, a kézművesekre épített szervezetekkel. A középkorban ugyancsak az iparosokat tömörítő szervezetekre — a céhekre — rótt felelősségben és tevékenységi rendben realizálódott a tűzoltás, legalább is a városokban,¹ de segéderőként — helyenként és önkéntes vállalat alapján — a diákság is részesévé vált a tűz elleni küzdelemnek.² Az ipari forradalom kibontakozásától — de a céhek megszűnése után tömegesen — már tűzoltószervezetek alakultak, amelyek a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken használatos korabeli terminológia szerint önkéntes, illetve állami akarat alapján köteles, a nagyobb városokban díjazott,³ a gazdasági szervezeteknél pedig a magán (uradalmi, gyári, üzemi, malmi, stb.) tűzoltóságok.

Érdekes, hogy hazánkban csaknem egyidőben indult meg a tűzoltó eszme és a tűzoltó testületeket egységbe tömörítő szövetségi eszme társadalmi térhódítása. A tűzoltó egyletek országos szervezésének gondolata ötletként talán legelőször akkor vetődött fel, amikor 1862-ben gr. SZÉCHENYI Ödön megfogalmazta, hogy „... *honfiaink lovagias és bátor jellemvonása után ítélve, de meg financiális okokból is, társadalmi viszonyaink közt a legmegfelelőbb s legcélszerűbbnek az önkéntes tűzoltó egyletek rendszere látszik.*”⁴

A magyar tűzoltó szövetség kialakulását azonban nem lehet csupán a társadalmi rendszer fejlődéséhez, a céhrendszer felbomlásához és annak jogi kinyilvánításához kötni. Az 1848-

1849-es magyar forradalmat és szabadságharcot a cári orosz birodalom haderejének a segítségével leverő⁵ HABSBERG-hatalom a magyar nemzetet elnyomta, a magyarsággal szemben bizalmatlan volt.⁶ Ez a kiindulási helyzet, illetve ennek a megváltozása elszakíthatatlan a korabeli tűzoltás újjászerveződésétől.

A *Ferenc József* által irányított HABSBERG-adminisztráció ekkor — szinte semmitől sem korlátozva úgy gondolta, hogy mindent megtehet — kimutatta valódi arcát. A neoabszolutizmus kiépítése során a HABSBERGok — korábban elfogadott és jóváhagyott — szerződéseire sem voltak tekintettel a hatalom gyakorlói.⁷ A „Pragmatica Sanctio” magyar törvénykönyvbe becikkelyezett szövegében nem csupán az szerepel, hogy a HABSBERG-birodalom élén a HABSBERG család egy tagja áll, akinek a hatalma megoszthatatlan, hanem az is, hogy a Magyar Királyság szabad és független ország.⁸

Ezzel szemben — a győztes fél helyzetéből kiindulva — a császári adminisztráció 1849-től a HABSBERG-neoabszolutizmus tettei számára igyekezett elvi alapokat létrehozni. Szükség is volt erre, hiszen a HABSBERG-hatalom a Magyar Királyságot megszüntette, területét pedig tartományokra bontva besorolta az örökös tartományok közé. Így fordulhatott elő, hogy a HABSBERGokhoz húzó szerbek azt kapták a császártól jutalmul, amit a magyarok büntetésül, azaz a délvidéket — Szerb Vajdaság néven — tartományként sorolták be a HABSBERGok neoabszolutista birodalmába. A szerb nyelvet pedig — ugyanúgy ahogyan a magyart is — igyekeztek eltörölni és a némettel felváltani. Ez a magatartás azonban — amely kiváltotta a magyar hazafiak gyűlöletét — nem csupán bosszú volt.⁹

A HABSBERG-birodalom lakosságának az elnémetesítési kísérlete azt a célt szolgálta, hogy a német ajkúvá alakított tömegre támaszkodva vehessék át a HABSBERGok a vezetést az eredetileg is német ajkú országok felett, így alakítva ki egy közép-európai — a HABSBERGok által uralt — német birodalmat. Ennek a hatalmi váagnak képezte az egyik fontos elméleti alapját a Felix Ludwig Johann Fürst zu SCHWARZENBERG hercegtől származó úgynevezett „jogeljátszási elmélet”

(Verwirkungstheorie), melynek az volt a lényege, hogy a magyar nemzet elvesztette valamennyi jogát azáltal, hogy felkelt a törvényes uralkodója ellen.¹⁰

Ezeknek a céloknak a teljesíthetőségét segítette elő a tér-ségben a példátlan centralizáció. A birodalmi centralizáció tehát eszköz volt annak az érdekében, hogy a nemzetektől elvonva jogait azokat végső soron egy homogén masszává formálva a HABSBERG-birodalom engedelmes alattvalóivá váljanak. A neoabszolutizmus azonban nem volt a polgári fejlődés ellenzője, sőt támogatta azt, viszont nemzetek nélkül szerette volna a polgári fejlődést megvalósítani. A HABSBERG-hatalom ezen törekvése azonban zátonyra futott a poroszok vezetésével megvalósított kisméretű egység létrejöttén és a passzív rezisztencia következtében a HABSBERG-birodalom gyengülésén. Ennek a helyzetnek volt a következménye a Königrätz-i (1866. VII. 3.) és a Solferino-i (1859. VI. 24.) vereség, amely elődázhatatlanná tette a HABSBERG-birodalom belső stabilizálását. A neoabszolutizmus ugyan 1861-től enyhébb formában valósult meg, azonban a lényeg nem változott csak a kiegyezés létrejöttével.¹¹ A nemzet nélküli, sőt nemzetellenes polgári fejlődési idea a XIX. század megbukott a Kárpát-medencében. Nyilvánvalóvá vált, hogy a térség fejlődése érdekében el kell takarítani a nemzeti lét kibontakozását akadályozó körülményeket. A korabeli politikai viták lényege nem arra irányult, hogy milyen társadalmi csoport kezébe kerüljön a vezetés, hanem arról szólt, hogy a kikerülhetetlen polgári fejlődés a magyar nemzet előnyére, vagy kárára valósuljon meg.

Ebben a politikai légkörben a társadalmi szervezetek létrejöttének — így a tűzoltó szervezetek kezdeményezésének is — nem volt sok esélye. Változás a magyar közjogi helyzetnek a magyar hagyományokhoz való visszatérése nyomán, a nemzeti szabadság visszaszerzését követően, a kiegyezés létrejöttével állt be.¹²

A kiegyezéssel — Osztrák-Magyar Monarchia elnevezéssel — olyan dualista államalakulat jött létre, amely az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság szövetségén alapult. A

két társország szuverenitása egyes részeinek önálló intézéséről lemondott annak érdekében, hogy ezeket közösen intézze, azaz a „Pragmatica Sanctio”-ból fakadóan — a magyar fél a közös ügyeket ebből vezette le — a hadügy a külügy és ezek finanszírozását szolgáló pénzügy vált közössé. Ezeket az ügyeket nevesítették a magyar kiegyezési törvényben közös érdekelt-ségű viszonyoknak. E körbe tartozó ügyek tekintetében a két társországnak mindenképpen egyességre kellett jutnia, ha pedig ez nem sikerült, akkor az egyezkedést megelőző helyzet lépett újra életbe. Az összes többi ügyet pedig a két társország önállóan intézte. Ebből fakadóan a tűzoltás — amely végső soron a közigazgatás egyik szakága volt — nemzeti hatáskörben maradt, azaz nem tartozott azok közé témakörök közé amelyekben fennállt az összehangolás érdekelt-sége ugyan, azonban a megghiúsulása esetén az önálló intézkedés joga is. Ezeknek az ügyeknek a csoportját hívták a kortársak „nem közös, de egyetértőleg intézendő ügyek”-nek.¹³ Ide tartozott a hitelügy és az államadóság, a mintegy 10 évente újrakötött vám- és kereskedelmi szövetség, a közvetett adózás, a vasút, a hajózás, a posta, a pénzrendszer és a jegybank.¹⁴

Amint tehát a magyar tűzoltás rendszere újjászervezésének megnyílt a közjogi lehetősége a magyar nemzet azt viszonylag rövid időn belül társadalmi önszerveződés formájában való-sította meg. A polgári magyar állam időszakában a magyar tűzoltás témája igazi nemzeti ügynek bizonyult, amelyben a társadalom különböző osztályaiba és rétegeibe tartozók fogtak össze a tűzoltás rendszerének társadalmi alapon megvalósításra kerülő kivitelezése érdekében. Állami feladatköröket telepítettek az Országos Tűzoltó Szövetséghez, ebből fakadóan pedig e szervezet tisztséget betöltő tagjainak felkészültségük, felszereltségük és rangrendszerük tekintetében is az állami rendszerhez kellett igazodniuk, amelyet kiválóan sikerült megvalósítani.¹⁵

A polgári magyar állam időszakában olyan történelmi helyzet állt elő, amikor a magyar nemzet tagjai magukénak érezve a korabeli államot, hajlandóak voltak annak egyik szakfeladatának, a tűzoltás teendőinek a megvalósításában döntően

önkéntes alapon résztvenni, illetve az állam nem félelemmel és gyanakvással tekintett a polgáira, ezért egyik szakfeladatának kivitelezésébe bevonta a teendőkre spontán módon szerveződő társadalmi egyesületet.

Amíg gróf SZÉCHENYI Ödön a budapesti tűzoltóság létrehozásán és ennek útjában lévő akadályok elhárításán munkálkodott, addig a már működő vidéki egyesületek a szövetségbe tömörülés gondolatával foglalkoztak. Ennek meghirdetője és a szervezés kiemelkedő egyénisége a soproni önkéntesek főparancsnoka RÖSCH Frigyes testnevelő tanár volt. Ő már 1869-ben beadvánnyal fordult a belügyminiszterhez a szövetség létrehozását, a települések tűzoltóságainak támogatását, a megalakuló tűzoltó egységek tűzbiztosító társaságok általi támogatását javasolva.¹⁶

A székesfővárosi tűzoltók kezdetben a szövetség megalakításával nem értettek egyet, mivel azt túl korainak tartották, sőt az alakuló ülésen nem is akartak megjelenni. Ám gróf SZÉCHENYI belátta, hogy ennek sok hátránya lenne a fővárosra nézve, a szövetség a pestiekkal, a budaiakkal erősebb lenne, sőt eredményesebben szolgálná a tűzoltó ügyet, ha a székhelye a fővárosban lenne. Végül egyezés született, az alakuló gyűlés helyszíne Pest, ideje 1870. december 5.¹⁷

A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség létrejöttével a tűzoltók álma valósult meg. Alapszabályát a Belügyminisztérium 1871. IX. 12-én látta el a jóváhagyási záradékkal.

Miután sikerült megalakítani az országos szövetséget, a tűzoltók egységesíthették módszereiket, versenyek rendezésével fokozhatták a gyakorlottságot, és mivel a szövetség szava többet ért a tűzvédelmi kiadásokkal foglalkozó önkormányzatoknál, mint a helyi testületeké, korszerű eszközök beszerzését eredményesen szorgalmazhatták.

Az egységesítés jegyében történt meg a tűzoltók egyenruházatának, rangjelzéseinek és felszereléseinek kialakítása is.

Egységes szabályozás keretében 1898-ban és 1908-ban került kiadásra A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség szervezeti, felszerelés és rangjelzési szabályzata.¹⁸

Szervezetileg a tűzoltó egységek — a meglévő létszámviszonyokhoz igazodva — szakaszokra (parancsnok +19 fő) és rajokra (parancsnok +4 fő) tagozódtak. A személyi állomány tiszti karra, altisztekre és legénységi állományra tagolódott. A tiszti karhoz tartoztak a parancsnokok, az al-parancsnokok, a szakasz-parancsnokok (minden 20. ember után került egy kinevezésre), valamint a tisztviselők/segédtiszték, a titkárok, a pénztárnokok, a jegyzők, a szolgálatvezetők, a szertárnokok, valamint az orvosok, mérnökök, ügyészek. Megkülönböztetésül a rangfokozatuknak megfelelő sisakot, kéthangú jelzősípöt¹⁹ tiszti baltát, a tűzrendészeti felügyelők rőzsekést és pallost viseltek.

Az altiszti karhoz tartoztak az őr-parancsnokok (minden 19 ember élén), rajvezetők (minden 9. ember élén), őrvezetők (minden 4. ember élén) Megkülönböztetésül a rangfokozatnak megfelelő sisakot, a beosztásuknak megfelelő felszerelést és kéthangú brémai csontsípöt viseltek.²⁰

A legénységi állomány beosztás szerint a szivattyúsokból, a rendfenntartókból és a mászókból állt. Legénységi sisakot és egyenruházatot viseltek, felszerelésük különböztette meg őket egymástól.

A szabályzat meghatározta a felszerelések rendszerét is, melyek csapatfelszerelésekre és egyéni felszerelésekre tagolódtak.²¹

Ennek megfelelően alakult az egyenruházat is, mely zubbonyból, nadrágból és sisakból, vagy sapkából állt a megfelelő egyéni felszerelésekkel kiegészítve.

A zubbony bő szabású, álló gallérral, hátul 3 karikás vitézkötésbe átmenő vörös teveszőr-zsinórral szegve készült. A tiszték gallérja színes beszövés nélküli arany zsinórral szegett volt. A zubbony mellén két (tiszteknél lent is) zsebfedővel ellátott külső zseb helyezkedett el, 5 domború sima sárga rézgomb díszítette, mely a tűzrendészeti felügyelőknél fehér fémből készült. Kiegészítésül a tiszték katonai nyakravalót viseltek hozzá. Létezett téli és nyári változatban. A téli változat sötétkék posztóból készült, míg a nyári fehér csíkos kék vászonból. **(I. számú melléklet)**

A nadrág, vagy pantalló mindkét oldalán függélyes metszésű zsebbel ellátott sima szabású nadrág volt. Ennek is volt téli és nyári változata. A téli a zubbonnal megegyező sötétkék posztó, (tűzrendészeti felügyelőnél fekete) vörös paszpól²² betéttel, a nyári: fehér csinvat²³ vászonból készült. **(II.sz. melléklet)**

A kabát félcombig érő egyenes szabású, egyhátú egyszéles bélelt sötétkék szürke posztóból készült. 60-70 mm széles lehajtott gallérját tisztelnél fekete bársonnyal fedték. Mellén két sorban, 5-5, tisztelnél 6-6 féllapos sárga (tűzrendészeti felügyelőknél fehér) fémgombbal díszítették, mely állig gombolható volt. Mindkét oldalon felmetszéssel bírt (bal oldalt a balta számára), mely három sárga, illetve fehér kis fémgombbal volt begombolható. Mindkét oldalon egy fedővel ellátott zseb volt, a baloldalon lévő belső mellzseb nyitott. **(III.sz. melléklet)**

A tűzoltó köpeny sötét, kékesszürke posztóból készült térd alatt érő, volt 70-80 mm széles felhajtható bársonygallérral, elől két sorban, 6-6 féllapos sárga (tűzrendészeti felügyelőknél fehér) fémgombbal. Két oldalt fedővel ellátott zsebekkel, hátul a deréknál két fémgombos szorítóval, lent pedig gombolható bemetszéssel bírt. Az ujjá 20 cm magasságig felhajtható volt. **(IV.sz. melléklet)**

A tűzoltók nem csak sisakot, hanem sapkát is viseltek. A tűzoltó sapka fekete bársonyból készült, henger alakú 80 mm magas volt lapos fedelű kialakítással, melyhez igen kevésbé lehajló fényezett fekete bőr szemernyő (sild) kapcsolódott. A szemernyő két vége felett a sapkához egy-egy sima domború kis sárga fémgombra erősítették a lecsatolható álszíjat. A sapka elején fent középen egy 40 mm széles sárga fémből készült tűzoltó jelvény volt elhelyezve. **(V.sz. melléklet)**

A tisztí sapka kialakítása a legénységihez hasonlított, azzal a különbséggel, hogy a szélén 7 mm vastagságú színes beszöves nélküli sima aranyzsinórral szegélyezték, amely fölött a sapkát 45 mm széles fekete moiré²⁴-selyemszalag fedte. A sapka elejének a felső közepén felvarrt tűzoltó jelvény volt, a fekete posztóra arannyal hímezve. A tűzrendészeti felügyelőknél a gombok és a csat fehér fémből készült. **(VI. számú melléklet)**

A tűzoltó egyenruhákon helyezkedtek a tűzoltó rangjelzések. A dualizmus időszakában a Magyar Királyság központi államhatalmának közvetlenül alárendelt szervezeteiben egységes és a képzettségi szintet tükröző fizetési rendszer, illetve rangrendszer működött, amelynek a tűzoltói rangok is a részét képezték. E fizetési rendszer az érettségit, illetve a diplomát igénylő beosztásokat betöltőkre terjedt ki, függetlenül attól, hogy az állami alárendelt szervezeten belül teljesítettek szolgálatot. A testületek között az eltérő nehézségű szolgálatokat testületi pótlékokkal honorálták, továbbá egyes beosztási csoportokhoz, illetve beosztásokhoz is kapcsolódtak pótlékok. Ez a rendszer öröklődött át a két világháború közötti időszakra is. Az alacsonyabb képesítési követelményeket igénylő beosztások fizetéseit már nem állapították meg ugyan központilag, azonban itt is a képzettséget követő, testületenként némileg eltérő rendszerek alakultak ki. Az állami hierarchián felfelé haladva a fizetési osztályok számozása csökkent, az azokhoz kapcsolódó fizetés nőtt, a fizetési osztályokba sorolt személyek száma pedig szintén csökkent. Ebbe a rendszerbe tagozódtak be az egyenruhások is. E körben azonban a személyeknek a rendszerben betöltött tisztségét külön ranggal is jelölték, melyet az egyenruhán is kifejezésre juttattak. Mivel többféle egyenruhás — a legtöbbjük fegyveres — testület létezett, ezért szükség volt egyrészt központi rendező elvre, másrészt pedig a specialitások kifejezésre juttatására. A rendvédelmi testületek rangrendszerei elnevezésükben egyrészt követték a hagyományait, másrészt pedig megjelenésükben az Osztrák-Magyar Monarchia véderejének a rangrendszerét tükrözték.

A HABSBURG monarchia haderejében a három tagú rangfokozati csoportokból álló rangrendszert 1849-ben vezették be. Lényegében — kisebb módosításoktól eltekintve — napjainkban is ez a rangrendszer él. A rangrendszer néhány rangja megszűnt, vagy átnevezésre került, illetve új rangokkal is gyarapodott a rendszer, azonban a hármas tagolású csoportosítás máig él. Ennek megfelelően — napjaink terminológiája szerint — létezett a tisztések, altiszték, tiszték, törzstiszték és tábornokok rangcsoportjai. A zászlósi rangcsoport — bár a zászlósi

rangnak voltak előzményei — a rendszerváltás után alakult ki. A rangcsoportok máig ható külleme is a dualizmus időszakában jött létre. Nevezetesen: tisztetek (örvezető, tizedes, szakaszvezető) 1-2-3 csontcsillag, altiszték (örmester, törzsörmester, főtörzsörmester) fegyvernem színű parolin ezüst csík és ezüst zsinórral szegélyezve 1-2-3 ezüst csillag, tiszték (hadnagy, főhadnagy, százados) fegyvernemi színű parolin aranyzsinórral szegélyezve 1-2-3 aranycsillag, törzstiszték (örnagy, alezredes, ezredes) arany parolin aranyzsinórral szegélyezve 1-2-3 ezüstcsillag, tábornokok (eredetileg: vezérőrnagy, altábornagy, fegyvernemi tábornok (eredetileg vezérőrnagy, altábornagy, fegyvernemi tábornok — napjainkban ezt a rendfokozatot vezérezredesnek nevezik, a korabeli vezérezredesi rang pedig, amelyet német minta alapján 1915-ben rendszeresítettek a fegyvernemi tábornokok és a tábornagya közötti rang volt) arany alapon aranyzsinórral szegélyezve 1-2-3 aranycsillag.

Ez a rangrendszer azonban az Osztrák-Magyar Monarchia szárazföldi haderőnemében állt rendszerbe. Külön rendfokozati rendszere volt a haditengerészetnek, melyet a trianoni békediktátum után a Magyar Királyi Folyamórség átvett és egy idő múlva át is alakított. Mivel az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában légierő még nem létezett — a repülést végző alakulatokat légjárónak nevezték — így a légi haderőnem hiányából fakadóan a légierő rangrendszere sem jöhetett létre. A két világháború közötti időszakban azonban a magyar légierő rejtett, majd nyílt szervezetének a kialakulásával megszületett a légi haderőnem rangrendszere is. A II. világháború után pedig a pártállam kiépülése kapcsán bevezették az összes egyenruhás honvédelmi és rendvédelmi szervezeteknél a szárazföldi haderőnem katonai rendfokozati rendszerét.

A helyzet azonban ennél némileg bonyolultabb volt, mivel — a dualizmus és a két világháború közötti időszakban is — a véderő valamennyi haderőneménél megkülönböztettek „katonai állományú tisztviselők” állománycsoportot és „katonai tisztviselői” állománycsoportot. Ezen állománycsoportba tartozók is az egységes fizetési osztályrendszerbe tartoztak a vég-

zetségüknek megfelelő besorolással. A hierarchiában betöltött pozíciójukat az egyenruhájukon rangokkal jelölték ugyan, ezek a rangok azonban elnevezésükben és némileg a formájukban is eltértek a szárazföldi haderő katonai állománycsoportjainak a rangjaitól, azonban szintén hármas tagolásúak voltak azzal a különbséggel, hogy csillag helyett úgynevezett rózsácskával jelölték az adott rangot, de ugyanazzal a paroli alátéttel, mint az azonos fizetési osztályba tartozó katonai állománycsoport tagja.

E rendszerbe a polgári fegyveres őrtestületek személyi állománya úgy alkalmazkodott, hogy ezen testületek tagjai rangjelzésként nem csillagot, hanem rózsácskát viseltek, azonban a rózsácska színe és anyaga megegyezett az azonos szintű katonai rang csillagának a színével és anyagával. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek személyi állományának a fegyveres szolgálatot ellátó tagjai pedig természetesen katonai rendfokozatot viseltek, mivel személyükben katonának minősültek, rájuk a katonákra általában érvényes jogosultságok és kötelezettségek vonatkoztak, a testületen belüli alá- és fölérendeltségi viszonyok pedig katonaiak voltak. Ezzel szemben pedig a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományának alá- és fölérendeltségi viszonya hivatalnoki volt, a személyi állományra pedig a katonákra általában érvényes jogosultságok és kötelezettségek nem vonatkoztak. E helyzetből fakadóan pedig a katonai állományú személyek — függetlenül attól, hogy a testületük, ahol szolgálatot teljesítettek mely tárca irányítása alá tartozott — a honvédelmi tárca kompetenciájába tartoztak. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek személyi állományának sem volt azonban minden tagja katona. Ezeknél a testületeknél is megtalálhatók voltak a katonai tisztviselők, akiknek a rangját szintén rózsácskával jelölték.

A Magyar Országos Tűzoltó Szövetségben a rangok jelölése azért tekinthető egyedinek, mert nem állami, hanem társadalmi szervezet volt, bár kétség kívül állami szakfeladatot látott el. Egyben pedig nem volt fegyveres őrtestület.

A korabeli rangrendszer tehát organikus egységet alkotott, ahol az egyenruhások tekintetében az első pillantásra látni

lehetett, hogy kívül áll szemben az ember az állami alrendszer melyikében teljesít szolgálatot és a hierarchia milyen szintjén áll, illetve milyen állománycsoportba tartozik. A tűzoltó rangrendszer tehát a magyar állam korabeli rangrendszereinek az értelmezése nyomán érthető meg. Napjainkra a korabeli rangrendszer egyre inkább feledésbe merül, a kortársak számára azonban teljesen nyilvánvalóan volt és olajozottan működött, hiszen csupán egységesen 12 fizetési osztály létezett, amelybe különböző féle rangok tartoztak. Igaz ugyan, hogy fizetési osztályokon belül fizetési fokozatokat is felállítottak, ezek azonban már nem az iskolázottság honorálására, hanem a szolgálatban eltöltött idő azaz a gyakorlati tapasztalatok díjazására szolgáltak szintén az egész állami szférára egységes módon. Az önkormányzatok tisztviselői ehhez a rendszerhez azonban csak fokozatosan zárkóztak fel. Mire pedig a felzárkózásuk többé-kevésbé megvalósult a polgári magyar államot a pártállam váltotta fel, melynek a szisztémája eltért az előzőétől.²⁵

A tűzoltó rangok jelölés azonban a polgári állam időszakában oly módon is eltért a többi rangrendszertől, hogy társ rendvédelmi testületekétől eltérő mintázatú csillagrózsácskát hordtak, melyet az egyszerűség kedvéért rózsának neveztek.

Az Országos tűzoltó-szövetség védnöke, elnöke és alelnöke parancsnoki sisakot viselt gallérjukon 5 mm vastagságú, hátul 3 karikás vitézkötésbe átmenő színes beszövéssel nélküli négyszögletes sima aranyzsinórral szegélyezett tisztizubbonnyal. A gallért teljes hosszában és 3 cm szélességben arany hímzés fedte. **(VII.sz. melléklet)**

Szövetségi tisztviselők szintén parancsnoki sisakot viseltek, tisztizubbonnyuk gallérja elejét 9 cm hosszú 2-5 cm széles arany hajtóka fedte, amelyen a vármegyei szövetség elnöke, és az országos tűzoltó-szövetség főtitkára 3-3 ezüst rózsát-, a vármegyei szövetség alelnöke, és az országos szövetség pénztárosa 2-2 ezüst rózsát-, az országos és a vármegyei szövetség titkára – ha egyébként parancsnoki rangban volt – 1-1 ezüst rózsát hordott. **(VIII.sz. melléklet)**

A tűzrendészeti felügyelők parancsnoki sisakot viseltek fehér fémdíszítéssel. Arany zsinórral szegélyezett tisztí zubbonyuk gallérja elején 9 cm hosszú 2-5 cm széles ezüst hajtóka volt. Országos tűzrendészeti felügyelő 3-3, a vármegyei 2-2 a járási tűzrendészeti felügyelő 1-1 aranyrózsát viselt.

A parancsnok parancsnoki sisakja rézzel bevont és körített babérral díszített taréjú, szélein rézzel szegélyezett fekete bőrsisak volt, két oldalán ötlevelű babérlombbal ékítve, az elején kis oroszlánfejes rózsákból kiinduló és elől egybekapcsolt, bőrrel bélelt kívül babérlevelekkel díszített álszíjjal. Ezen kívül egy, a sisak belső részére varrt fényezett fekete bőrből készült rézcsatos álszíjjal lehetett rögzíteni a fejen.

A parancsnoki tisztí zubbony 5 mm vastagságú hátul három karikás vitézkötésbe átmenő színes beszövés nélküli aranyzsinórral szegélyezett gallérján 3-3 aranyból hímzett rózsza volt. **(IX.sz. melléklet)**

Alparancsnok: az alparancsnoki sisak rézzel bevont és körített taréjú, két oldalán keresztpántos, szélein rézzel szegélyezett, vörös bőrszalagos fekete bőrsisak. Rögzítése fényezett fekete bőrből készült csatos álszíjjal történt.

Az alparancsnoki tisztí zubbony arany zsinórral szegélyezett gallérján 2-2 arany rózsza volt. **(IX.sz. melléklet)**

Szakaszparancsnokok: a szakaszparancsnoki sisak rézzel bevont és körített taréjú, keresztpánt nélküli szélein rézzel szegélyezett, vörös bőrszalagos fekete bőrsisak. Rögzítése fényezett fekete bőrből készült csatos álszíjjal történt.

A szakaszparancsnoki tisztí zubbony aranyzsinórral szegélyezett gallérján 1-1 arany rózsza volt. **(IX.sz. melléklet)**

Tisztviselők: titkár, jegyző, pénztáros, szolgálatvezető, szertáros, orvos, mérnök, ügyész mindannyian szakaszparancsnoki sisakot viseltek, tisztí zubbonyuk aranyzsinórral szegélyezett gallérján 1-1 sárgarézből készült tűzoltó jelvény volt. **(IX.sz. melléklet)**

Őrparancsnok: az őrparancsnoki sisak rézzel bevont taréjú, szélén rézzel szegélyezett, vörös bőrszalagos, fekete bőrsisak. Rögzítése fényezett fekete bőrből készült csatos álszíjjal történt.

Az őrparancsnoki legénységi zubbony 5 mm vastagságú hátul három karikás vitézkötésbe átmenő színes, beszövéssel nélküli, négysegletes, vörös teveszór zsinórral szegélyezett gallérján 3-3 fehér rózsza díszlett. **(X.sz. melléklet)**

Rajvezető: a rajvezetői sisak rézzel szegélyezett taréjú fekete bőrsisak. Rögzítése fényezett fekete bőrből készült csatos rohamszíjjal történt.

A rajvezetői legénységi zubbony vörös teveszór zsinórral szegélyezett gallérján 2-2 fehér rózsza volt. **(X.sz. melléklet)**

Őrvezető: az őrvezetői sisak rézzel szegélyezett taréjú fekete bőrsisak. Rögzítése – mint a rajvezetőé - fényezett fekete bőrből készült csatos álszíjjal történt.

Az őrvezető legénységi zubbony vörös teveszór zsinórral szegélyezett gallérján 1-1 fehér rózsával. **(X.sz. melléklet)**

A legénységi állományt beosztásuk szerint, felszerelésük alapján lehetett megkülönböztetni.

A szivattyúsok 55 mm széles fekete-vörös csíkos kenderövet és szivattyús baltát hordtak.

A mászók 110 mm széles fekete-vörös csíkos zárkapocsos kenderövet viseltek, hegyes végű csákánnyal, nyakvédőbőrrel, szivacstáskával, mentőkötéllel, csőkötélllel, tömlőtartó-kötéllel, mentőszeggel felszerelve. Zubbonyukon csontsípót hordtak.

(X.sz. melléklet)

A rendfenntartók szivattyús övet viseltek, zárkapoccsal és elzáró kötéllel.

A zenészek vezetője, a karmester a szakasz-parancsnokéhoz hasonló, de fehér fémmel borított és körített taréjú fekete bőrsisakot viselt, zubbonya 5 mm vastagságú hátul három karikás vitézkötésbe átmenő színes beszövéssel nélküli ezüsttel szegélyezett gallérján hímzett lantot viselt. A zenekar tagjai legénységi egyenruhát viseltek, gallérjukon fehér érclanttal. Összességében megállapítható, hogy legszembetűnőbb módon a tűzoltó sisakok segítségével lehetett megállapítani a tűzoltók rangját és beosztását **(X.sz. melléklet)** a szolgálati rendben elfoglalt helyüket. Ez a rendszer maradt fenn egészen a II. világháború végéig. Ekkor a rangok beosztáshoz kapcsolódtak, nem követték a katonai hierarchiát. A változás csak az 1948-as államosítás után következett be.

Jegyzetek:

¹ A céhek — az iparos testületek — a köteles tűzoltóságok elődjeiként a települések előljáróságainak többnyire írásban foglalt rendelete (tűzszabályrendelete) alapján voltak kötelezve a tűzoltás helyi feladatainak végrehajtására. A céhek ezirányú feladatainak becsülettel tettek eleget egészen 1872-ig, amikor a Magyar Királyságban törvénnyel szüntették meg a céheket. 1872/VIII.tc.

² A történelmi Magyarországon sok helyen (Debrecen, Sárospatak, Hódmezővásárhely, Kunszentmárton, Marosvásárhely, Nagyenyed, Gyulafehérvár, Székelyudvarhely, Eperjes, Nagyszombat, Kalocsa) az önkéntes tűzoltóságok elődjeiként diáktűzoltóságok működtek. Egyes szervezetek csak a kollégium épületeinek védelmére szerveződtek, mások — mint a debreceni gépelyes társulat — a városban kitört tűz eloltásában is szorgoskodtak.

³ A díjazott — a korabeli megnevezés szerint szegődményes — tűzoltóságok, a mai hivatásos tűzoltóságok elődjeiként ott alakultak, ahol a tűzoltókat fizetett alkalmazottként tudta foglalkoztatni a testület tagjait.

⁴ MARKUSOVSKY: I.rész. Az első két évtized (1870-1890). 4.p.

⁵ ANDICS

⁶ GALÁNTAI: 20-26.p.

⁷ A neoabszolutizmus kifejezés nem abban az értelemben használom, hogy a korábbi abszolutizmust váltotta fel egy újabb változat, mivel Magyarországon 1848 előtti rendi alkotmányos kormányzás valósult meg. Mégis a neoabszolutizmus hatalomgyakorlásának intézményei és eszközei, valamint célkitűzései tekintetében — a korabeli HABSBERG-birodalom részeként — ugyanaz valósult meg a Kárpát-medencében, mint a birodalom más térségeiben, ezért indokolt ezen államberendezkedés Kárpát-medencei működését a neoabszolutizmus rendszerének nevezni.

⁸ Pragmatica Sanctio
1723/I.tc. ; 1723/II.tc.

⁹ BERZEVICZY

¹⁰ Herceg Felix Ludwig Johann Fürst zu SCHWARZENBERG (Bööhmisch-Krumau, 1800. X. 2. – Bécs, 1852. IV. 5.). Csehországi születésű, német anyanyelvű, arisztokrata származású, hatalmas földbirtokokkal rendelkező államférfi. Diplomataként Szentpétervárott, Londonban, Párizsban, Torinóban, Nápolyban teljesített szolgálatot, majd kérésére RADETSKY hadseregébe került, ahol az olasz, később pedig a bécsi felkelők elleni harcokban vett részt. Herceg Alfred WINDISCH-GRÄTZ tábornagy közbenjárása nyomán az udvarhoz hívták, majd miniszterként kinevezték a kormányba. 1848 novemberétől 1852 áprilisában bekövetkezett haláláig a bécsi birodalmi politika meghatározója volt. Az ifjú *Ferenc József* bizalmasává vált, aki politikai tanítómesterének és élete végéig a legjobb miniszterelnökének tartotta a herceget. Az uralkodó Herceg Felix Ludwig Johann Fürst zu SCHWARZENBERG halála után évekig igyekezett elhunyt miniszterelnöke nyomdokait követni.

DEÁK Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867.*

¹¹ Loc.cit.

¹² DEÁK Ferenc ; 1867/XII.tc.

¹³ 1868/XXX.tc. 4. §

¹⁴ GALÁNTAI: op.cit. 121-135.p.

¹⁵ PARÁDI Ákos — PARÁDI József: 31-50.p. ; PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződése 1867-1945. 64-67.p. ; PARÁDI Ákos: Tűz el-
leni védekezés a polgári magyar államban 1867-1945. 86-104.p.

¹⁶ RONCSIK: 17.p.

¹⁷ HADNAGY

¹⁸ *A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség által a magyarországi tűzoltó-tes-
tületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és föl-
szerezési szabályzat.*

¹⁹ Kéthangú jelzősíp: arannyal áttört vörös színű, zubbony felső gombjába
gombolt rövid zsinóron függő sárgaréz, (tűzrendészeti felügyelőnél fehér
fém).

²⁰ Kéthangú brémai csontsíp: vörös színű, zubbony felső gombjába gombolt
rövid zsinóron függő jelzőeszköz.

²¹ Oltó eszközök, vízszállító eszközök, mászó eszközök, védő eszközök,
mentő eszközök, bontó eszközök, ezek tartozékai, valamint tovaszállítá-
sukra szolgáló eszközök.

²² Paspól: kettő anyagszél közé varrt díszcsík.

²³ Csinvat: a sávolykötésű szövetek gyűjtőneve.

²⁴ Moiré: változatos fényhatású, hullámos mintázatú (selyem-) szövet.

²⁵ PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-
1945. ; Idem: Csendőrtisztképzési és a fizetési osztályokba sorolt állami
alkalmazottak szakvizsgarendszere. ; Idem: A magyar rendvédelem sze-
mélyi állományánakszociális viszonyai 1867-1945. ; PARÁDI — OLASZ —
ZEIDLER ; PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testüle-
teinek humán viszonyai 1867-1945. ; Idem: Az egységes állami fizetési
rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam
rendvédelmében.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ
KÖTETEK**

ANDICS	—	ANDICS Erzsébet: <i>A Habsburgok és a Ro-
manovok szövetsége. Az 1849. évi magyar-
országi cári intervenció diplomáciai előtör-
ténete.</i> Budapest, 1961, Akadémia. 452 p.
BERZEVICZY	—	BERZEVICZY Albert: <i>Az abszolútizmus ko-
ra Magyarországon 1849-1865.</i>
I.köt. Budapest, 1922, Franklin. 436 p.
II.köt. Budapest, 1927, Franklin. 566 p.
III.köt. Budapest, 1933, Franklin. 443 p.
IV.köt. Budapest, 1937, Franklin. 106 p.

- DEÁK Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867.* — DEÁK Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867.* Budapest, 2009, Kossuth. 104 p. HU-ISBN 978 963 09 5693 2.
- DEÁK Ferenc — DEÁK Ferenc: *Adalékok a magyar közjoghoz. Észrevételek Lustkandl Venczel munkájára: „Das Ungarisch-Österreichische Staatsrecht” a magyar közjog történelmének szempontjából.* Pest, 1865, Pfeifer Ferdinánd. 188 p.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 386 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- MARKUSOVSZKY — MARKUSOVSZKY Béla: *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség története.* Budapest, 1911, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 191 p.
- PARÁDI Ákos — PARÁDI József — PARÁDI József: *Rendvédelmünk 1867-1945.* Budapest, 2006, Magyar Rendészettudományi Társaság. 77 p. HU-ISBN 963 06 0281 4.
- RONCSIK — RONCSIK Jenő: *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség hatvanéves története 1870-1930.* Debrecen, 1935, Városi Nyomda. 550 p.
- TANULMÁNYOK**
- HADNAGY — HADNAGY Imre József: A magyar tűzoltó szervezetek története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXIV.évf. (2014) 35-36-37-38.sz. 43-50.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2013. október 29-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Társaság által szervezett „A tűzoltóság története” című katasztrófavédelem-történeti szimpozionján.
- OLASZ György — PARÁDI József — ZEIDLER — OLASZ György — PARÁDI József — ZEIDLER Sándor: A magyar állami rendvédelmi testületek katonai rendfokozati rendszerei a kiegészítől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 29-63.p.

- PARÁDI Ákos — PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződése 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 64-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI Ákos: Tűz elleni védekezés a polgári magyar államban 1867-1945. — PARÁDI Ákos: Tűz elleni védekezés a polgári magyar államban 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXIV.évf. (2014) 35-36-37-38.sz. 85-110.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. — PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 90-93.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 17.sz. 57-64.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 92-114. p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében.

— PARÁDI József: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 105-119.p. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján.

SZABÁLYZATOK

A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség által a magyarországi tűzoltótestületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és főszerelési szabályzat.

— *A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és fől-szerelési szabályzat.* Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

JOGSZABÁLYOK

1723/I.tc.

— 1723/I.tc. az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendjei Ő császári és királyi szent felségének szabadságaik s kiváltságaik atyai és legkegyelmesebb megerősítéséért s a karok és rendek közepette saját legszentéségb személyében megjelenéséért legnagyobb köszönetet mondanak.

1723/II.tc.

— 1723/II.tc. Ő császári és királyi legszentéségb felsége főséges osztrák háza nőágának Magyarország Szent Koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről.

1867/XII.tc.

— 1867/XII.tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.

1868/XXX.tc.

— 1868/XXX.tc. a Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közt fennforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény beczikkelyezéséről.

1872/VIII.tc.

— 1872/VIII.tc. az ipartörvény.

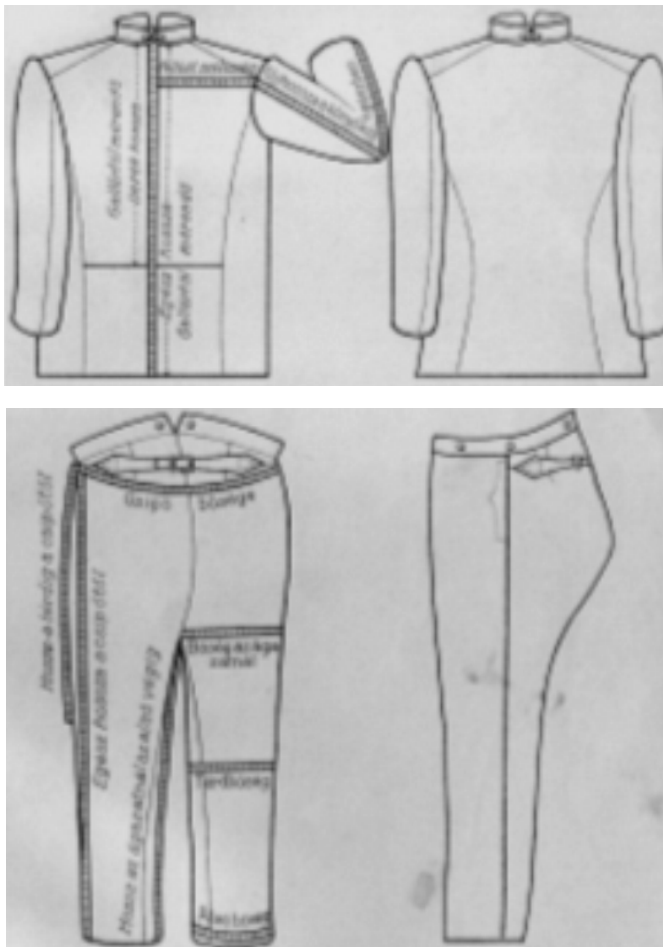
Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
- Tűzoltó zubbony.
- II.sz. melléklet
- Tűzoltó zubbony és nadrág szabásmintája.
- III.sz. melléklet
- Tűzoltó kabát.
- IV.sz. melléklet
- Tűzoltó köpeny.
- V.sz. melléklet
- Tűzoltó sapka.
- VI.sz. melléklet
- Tűzoltó tiszti sapka.
- VII.sz. melléklet
- Országos tűzoltó-szövetség védnöke, elnöke és alelnöke gallérdíszje
- VIII.sz. melléklet
- Szövetségi tisztviselők rangjelzései.
- IX.sz. melléklet
- Tűzoltó egyenruhák és rangok.
- X.sz. melléklet.
- Tűzoltó legénységi egyenruhák és személyi felszerelések.
- XI.sz. melléklet.
- Tűzoltó sisakok.

*I.sz. melléklet****Tűzoltó zubbony.***

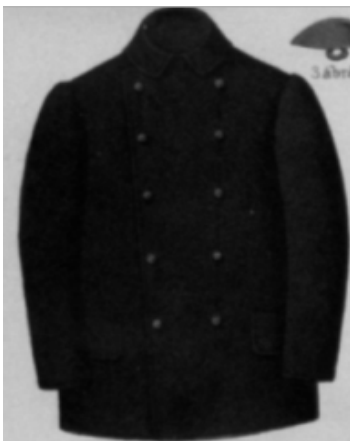
Forrás ! *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat.* Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

Tűzoltó zubbony és nadrág szabásmintája.

Forrás ! A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat. Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

III.sz. melléklet
Tűzoltó kabát.

Forrás ! *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat.* Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

IV.sz. melléklet
Tűzoltó köpeny.

Forrás ! *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat.* Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

V.sz. melléklet

Tűzoltó sapka.

Forrás ! *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat.* Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

VI.sz. melléklet

Tűzoltó tiszti sapka.

Forrás ! A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat. Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

VII.sz. melléklet

Országos tűzoltó-szövetség védnöke, elnöke és alelnöke gallérdíszje.

Forrás ! A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat. Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

VIII.sz. melléklet

Szövetségi tisztviselők rangjelzései.

Forrás ! A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat. Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

IX.sz. melléklet

Tűzoltó egyenruhák és rangok.

Forrás ! A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat. Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

X.sz. melléklet

Tűzoltó légénységi egyenruhák és személyi felszerelések.

Forrás ! A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat. Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

XI.sz. melléklet.

Tűzoltó sisakok.

parancsnoki

szakasz-parancsnoki / tisztviselői

alparancsnoki

legénységi

rajvezetői / őrvezetői

őrparancsnoki

Forrás ! *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség által a magyarországi tűzoltó-testületek számára megállapított szervezeti, egyenruházati, rangjelzési és felszerelési szabályzat.* Budapest, 1898, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. 27 p.

BODA József
Bosznia-Hercegovina XIX-XX. századi rendvédelmi
szervezeteinek történelme dióhéjban

Bosznia-Hercegovina Európa kulturálisan egyedülálló területe, mivel lakosságát négy valláshoz tartozó nép, a római katolikusok, a muszlimok, az ortodox keresztények és a zsidók alkotják. Bosznia-Hercegovina a túlnyomóan keresztény Európa egyik olyan országa, amelynek a területén muszlimoknak is (bosnyákoknak)¹ otthont ad.

A balkáni ország keskeny folyosóval rendelkezik az Adriai-tengerre. Szárazföldön Horvátországgal, Szerbiával és Montenegróval határos. Az ország nagy részét hegyvidék borítja. Északi és részben déli részei azonban alföldi jellegűek. Területének majdnem felét lombhullató- és tűlevelű erdők borítják. Területe 51 129 km², népessége 4 025 000 fő, fővárosa Szarajevó, hivatalos nyelvek a bosnyák, a horvát és a szerb, vallások: szunnita mohamedán 40%, ortodox 31%, római katolikus 15%, evangélikus 4%, egyéb 10%.

Boszniát már az újkőkorban lakták illír törzsek. Az i.e. IV-III. századi kelta vándorlás az illír törzsek egy részét elűzte, de kelta-illír keveredés is történt. Az illírek és a rómaiak közti harcok i.e. 229-ben kezdődtek, de Róma csak i.sz. 9-re szállta meg az egész régiót. Amikor bekövetkezett a Római Birodalom kettészakadása 337 és 395 között, Dalmatia és Pannonia a Nyugatrómai Birodalom része lett. A VII. században Bizánc, majd ugyanebben a században a jelenlegi Ukrajna területéről érkező szlávok hódították meg a térséget.²

A XII. században Magyarország megszerezte a mai ország északi területeit. *II. (Vak) Béla* 1138-ban Ráma néven a Magyar Királyság területei közé sorolta Boszniát, ám 1160-ban Bizánc elcsatolta ezeket a területeket, de Bosznia továbbra is magyar befolyás alatt marad. Az első bosnyák állam 1154-ben alakul meg, *Borić bán* vezetésével.³

Az első nevezetes bosnyák uralkodó *Kulin bán* volt, közel három évtizeden át békét és stabilitást hozott, megerősítette az ország gazdaságát Raguzával és Velencével kötött szerződés-

sekkel. A déli területeken továbbra is kis, független vazallus hercegségek működtek. Bosznia fénykorát Kotromanić TVRTKO irányítása alatt élte, aki egy viszonylagosan független államot volt képes itt létrehozni, amely később Dalmáciára és Horvátországra is kiterjesztette hatalmát.⁴

A XV. században a török nyomás miatt a bosnyák állam széthullott, a magyarok végvárrendszer kiépítésébe kezdtek Boszniában, amely azonban végül is már nem szolgálhatta a védekezést. Legismertebb csata a térségben a jajcai vár eleste. 1482-re Bosznia-Hercegovina teljes területe oszmán kézre került.

A törökök példátlan módon úgy tették a Török Birodalom integráns részévé Boszniát, hogy megőrizhette nevét és területi integritását. Ez módot adott a bosnyák identitás megőrzésére. A boszniai szandzsákon (később vilajet) belül a törökök kulcsfontosságú változásokat hajtottak végre a terület politikai-társadalmi adminisztrációjában, beleértve az új földbirtoklási rendszert, az igazgatási egységek újjászervezését, és a társadalom komplex rendszerét.⁵

A török uralom négy évszázada nagy hatást tett Bosznia népességére. A XVII. századi török katonai balsikerek jelentős mértékben kihatottak Bosznia helyzetére. Miután Magyarországból kiűzték a török megszállókat Bosznia lett a Török-birodalom legnyugatibb tartománya. A következő száz év is katonai bal-sikereket, bosnyák lázadásokat és pestisjárványokat hozott a Török Birodalom számára.

A parasztok nyugtalansága robbantotta ki az 1875-ös hercegovinai lázadást, ami nagy területekre terjedt ki. A konfliktus hirtelen elmélyült, beavatkozott több balkáni állam és a nagyhatalmak is. Kiűzték a törököket és az 1878-as berlini kongresszus döntése értelmében az Osztrák-Magyar Monarchiához került a terület igazgatása.

Az első világháború után a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része volt, majd a jugoszlávvá alakuló királyság része maradt, a II. világháború után pedig a TITO-féle Jugoszlávia részévé vált. Az ország függetlenségét 1992. IV. 5-én deklarálták. A függetlenség kikiáltását négy évig tartó polgárháború

követte. Az 1995 novemberi daytoni békeszerződés kimondta a Bosznia állami függetlenségét és integritását, de az ország 49%-án elismerte a boszniai Szerb Köztársaság fennhatóságát, amely az ország területének 51%-át kitevő Bosznia-Hercegovinai Föderáció mellett Bosznia és Hercegovina másik szövetségi egységévé vált.

Csendőrség Boszniában a Török Birodalomhoz tartozás és az Osztrák-Magyar Monarchia irányítása alatt.

Bosznia-Hercegovina történetének jelentős részét a Török Birodalomhoz tartozás időszaka alkotja. A török birodalomban a rend fenntartásáért, a csendőrség megalakításáig, a hadsereg különböző alakulatai feleltek. A XVI. században a török szárazföldi hadsereg, mai értelmezés szerint nyolc fegyvernemre tagozódott. Ezek voltak a Janicsár Hadtest, a kísérő lovasság, a tüzérség, a fegyverművesek, az ágyúszekerészek, a műszaki szakcsoportok (aknászok, utászok, gránátosok), a katonai és félkatonai testőrség és egyéb kíséret, a szultáni tábor kiszolgáló és vízellátó csapatai.⁷

A török csendőrség elődszervezete, — amely a közrendet és közbiztonságot volt hivatva garantálni — a Szeldzsuk Birodalomban katonai rendvédelmi szervezete volt, amely a „Surtat”, a Török Szultánság idején a „Subatý”, majd a „Zaptiye” nevet viselte. Ebben az időben a közrendet járási szinten (Subatý) a Kádi felügyelte, míg tartományi szinten ezt a feladatot a Mirliva vagy a Szandzsák Bej (bég) irányította. A Török Birodalom fővárosában, Isztambulban a közrendvédelmi feladatokat a janicsárok látták el. A Janicsár Hadtest feloszlása (1826. VI. 18.) után ezt a feladatot különböző katonai szervezetek végezték.

Az Oszmán Birodalom legnagyobb közigazgatási egységei a vilajetek (tartományok) voltak, melyeket a beglerbégek (kormányzók) vezettek, és ők irányították a szandzsákokat (megye), melyeket a szandzsákbégek felügyeltek. A vilajetek nemcsak közigazgatási egységek voltak, hanem az ott állomásozó katonák katonai-területi egységei is. A bégeket a szultán nevezte ki, megbízatásuk egy esztendőre szólt, de azt meg-

hosszabbíthatták. A török kormányzati elveknek megfelelően sűrűn váltogatták őket. A legkisebb közigazgatási egységek a náhijék (járás) voltak. A tényleges igazságszolgáltatást a tartományi bírák, a kádik végezték. A rend fenntartásáért felelős katonai parancsnok a szubasi (százados) volt. Bosznia-Hercegovina közigazgatási szervezete 1463-tól a török birodalmi rendszerbe tagolódott be.⁸

Az Oszmán Birodalomban számos bosnyák emelkedett magasra és foglalt el fontos beosztást. Tengernagyok, tábornokok és nagyvezírek kerültek ki közülük.

A Török Csenedőrség hivatalos megalakulásának dátumát a Tanzimat Határozatban találjuk meg, amelyet 1839. VI. 14-én adtak ki.

1846. II. 16-án megalakult a Zaptiye Müirlidi, mint egyesített közrendvédelmi szolgálat. Az irányítás a legfelsőbb katonai parancsnokság kezében összpontosult.

Az első rendelet, amely meghatározta az Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi feladatait 1869. VI. 14-én született. Ez szabályozta a szolgálati rendet, a hatás és illetékességi kört, a jogokat és felelősséget. A rendelet intézkedett egy-egy csenedőrezred felállításáról minden megyében. Az ezred állományába gyalogos és lovas zászlóaljkat, századokat és szakaszokat szerveztek.

1875 nyarán Bosznia-Hercegovinában török ellenes felkelések robbantak ki, amelyet a csenedőrség már nem volt képes kezelni, és a válság nemzetközivé szélesedett

Az 1877-1878-as orosz-török háború után, az akkori török miniszterelnök, *Sait pasa* rendvédelmi szakértőket hozott Angliából és Franciaországból, hogy modern rendvédelmi szervezetet alakítsanak.

Az 1877-1878-as orosz-török háború után Törökország számára a győztes Oroszország szigorú békefeltételeket szabott. Gróf ANDRÁSSY Gyula, Osztrák-Magyar Monarchia külügyminisztere — az orosz-török béke felülvizsgálata és a felszabadult területek hovatartozásának eldöntése céljából — Berlinbe nemzetközi értekezletet hívott össze 1878. VI. 13-ra.

A történelemben, az „Európai hatalmak berlini kongresszusa” néven vonult be.

A konferencia döntése nyomán Bosznia-Hercegovina az Osztrák-Magyar Monarchia igazgatása alá vont török területté vált.⁹

A bevonulást követően felállították a csendőrséget Bosznia-Hercegovinában. Az Osztrák-Magyar Monarchiában — a dualista közjogi berendezkedésből fakadóan — két csendőr testület működött. Az Osztrák Császárságban a császári csendőrség, amely a neoabszolutizmus-kori birodalmi csendőrség osztrák örökös tartományaiban állomásozó alakulatainak az utóda volt. Ezzel szemben a Magyar Királyságban a kiegyezéssel felszámolták a neoabszolutizmus birodalmi csendőrségének a Magyar Szent Korona területén állomásozó alakulatait.¹⁰ Mégis fennmaradt két birodalmi csendőr ezred Erdélyben és Horvátországban a közös haderő kötelékében. Ezeknek a működése azonban ellentétben állt a kiegyezési törvényben foglaltakkal, ezért pedig politikai csatározások témájává váltak. TISZA Kálmán — miután nyilvánvalóvá vált a Magyar Királyságban az önkormányzati rendvédelmi modell bukása — 1876-ban átvette a magyar kormány kompetenciájába a két csendőr ezredet.¹¹ A Magyar Királyi Csendőrség 1881 és 1885 között megvalósult felállítási folyamatának kiindulási bázisává az erdélyi csendőrség vált. A horvátországi csendőr ezred pedig — a Magyar Királyi Csendőrségen belül autonóm módon — a horvát Sabor felügyeletével működött. Az Osztrák-Magyar Monarchiában e két csendőr szervezet működött.¹² A bosnyák csendőrség azonban nem lehetett sem császári sem királyi mivel Bosznia-Hercegovina sem az Osztrák Császársághoz, sem pedig a Magyar Királysághoz nem tartozott. A tartományt a két társország országgyűlése a közös pénzügyminiszter által irányította.¹³

A bosnyák csendőrség első parancsnoka 1887-ig szarajevói székhellyel Gorica-i TOMOCIC András ezredes volt. A csendőrség szemlész törzstisztjének PAVELLIC Balázs őrnagyot nevezték ki.

A bosnyák csendőr szervezet parancsnokságának az alárendeltségébe hat szárny tartozott. Csendőr szárny-parancsnokok működtek Banjalukában, Bihacon, Mostarban, Szarajevóban, Trebinjében és Tuzlában. Szakasz-parancsnokságok Szarajevóban, Kiseljakban, Visegradon, Focaban, Travnikban, Jajcén, Bugojnóban, Livnóban, Banjalukában, Derventán, Kostajnicában, Bihacban, Petrovacban, Krupaban, Tuzlában, Brekaban, Bjelinaban, Vlasenicaban, Mostarban, Konjicaban, Nevesinjen, Tresbinjen, Stolacon, Gackoban és Bilekben.¹⁴ A rendszeresített létszám 3 törzstisztből, 48 tisztből, és 1884 fő legénységből állt.

Ehhez tartozott még:

- Állandó karhatalmi segédletként 900 fő,
- Egy pandúr csapat (8 sedár, 5 podsedár, 6 buljukbasa, 21 harambasa, 127 pandúr),
- Zaptia tisztok: 1 bimbasa (őrnagy), 3 jumbasa (százados), 3 mulazim (hadnagy),
- Portyázó csapat: 6 szárny (hatszor 100 fő), ebből 200 fő csendőr és 400 fő önként jelentkező közös hadseregbeli katonák.¹⁵ **(I.sz. melléklet)**

A teljes létszám 2500 fő körül mozgott. Csak katonaviselt személyek lehettek a csendőrség tagjai. A szervezet tagjait megfizették és különböző egyéb juttatásokban is részesültek. Feladatuk nemcsak a járőrözés, a határellenőrzés, a nyomozás és a letartóztatás volt, de egészségügyi segínyt, jogi és egyéb tanácsot is adtak a helyi lakosságnak. A kormányzat megpróbálta minél közelebb vinni a csendőrséget a helyi lakossághoz.

A Magyar Királyi Csendőrség első hivatalos küldöttsége Bosznia-Hercegovinában OLÁH Ödön csendőr ezredes vezetésével járt 1911-ben. A delegáció feladatát a csendőrség határőrizeti feladatának a megismerése képezte. A bosznia-hercegovinai tapasztalatok figyelembevételével került sor a szerb és a román határon a határszéli csendőrség átszervezésére 1912-ben.¹⁶

A csendőrség és a szarajevói rendőrség is részt vett *Ferenc Ferdinánd* főherceg boszniai látogatásának biztosításában, a trónörökös ellen mégis sikerült több merényletet is végrehajtatni.

ni, amelyek során végül is a szerb nacionalista Gavriilo PRINCIP pisztolylövésekkel megölte a trónörökösöt és feleségét. A merénylőket nem sokkal később elfogták. *Ferenc József* osztrák császár és magyar király, a merénylet után egy hónappal, hadat üzent Szerbiának, amivel – a fennálló szövetségi rendszerek miatt – kezdetét vette az I. világháború, amely összességében több mint 8,5 millió katona halálát okozta (a halottak, sebesültek és eltűntek száma pedig meghaladta a 37 milliót.)

A Jugoszlávia rendvédelme

Jugoszlávia előbb királyságként, majd több köztársasági formában (föderatív köztársaság, föderatív népköztársaság, szocialista szövetségi köztársaság, szövetségi köztársaság) állt fenn a Balkán-félszigeten, és egészen 1992-ig magában foglalta Bosznia-Hercegovina területét is.

A nyugat-balkáni állam Szerb-Horvát-Szlovén Királyság néven 1918-1919-ben jött létre a szerbiai és a montenegrói királyság egyesülésével, melyhez hozzácsatolták a korábbi Osztrák-Magyar Monarchia jelentősebb részeit (Hercegovina, Bosznia, Horvát-Szlávia, Dalmácia, a Krajnák, Dél-Stájerország, Bácska és a Nyugat-Bánát), valamint Bulgária és Macedónia kisebb területeit. A királyság 248 987 négyzetkilométeren terült el, benne mintegy 12 millió lakos élt, mely túlnyomórészt szerbekből, horvátokból és szlovénekből állt. Az új birodalom rendvédelmére befolyással volt az a körülmény, hogy az ország egyes részei nagyban különböztek egymástól, mely eltérések máig megfigyelhetők. Szerbiában 1919 előtt a rendőri jogkörök, ideértve a rendőrbírói jogköröket is, a községi elöljáróságok, illetve a járási és körzeti vezetés kezében voltak, melyeket szinte kizárólagosan a tábori csendőrség útján gyakoroltak. A szerb városok a csendőrség támogatása érdekében községi rendőrséget tartottak fenn, csak Nándorfehérvárott, a szerbek által Belgrádnak nevezett fővárosban létezett állami rendőrség és állami hatóság. Az új királyság fennmaradó részeinek rendőri szervezete a korábbi anyaország az Osztrák-Magyar Monarchia és Bulgária mintájára épült fel. Egységes szervezettel csak a csendőrség rendelkezett, mely

Jugoszlávia valamennyi vidéki részén felállításra került, és önkéntesekből állt. Ezredekre, századokra, szakaszokra és őrsőkre tagozódott, és csendőrtisztek irányították. A csendőrség a hadsereg részének számított, de rendvédelmi csapaterőként követte a belügyminisztérium és a közigazgatásügyi hatóságok (körzeti elöljáró, főispán, stb.) rendelkezéseit.¹⁷ **(II.sz. melléklet)**

A Szerb-Hotvát-Szlovén Királyságban, 1918. XII. 7-én, alakult meg a belügyminisztérium. 1919. II. 26. rendelettel szabályozták a csendőrség szervezeti felépítését, felelősségét, feladatkörét, és oktatását. A csendőrség a haderő szerves része volt azzal a feladattal, hogy felügyelje a közrendet és a biztonságot, valamint biztosítsa, a törvények végrehajtását.

A csendőrség parancsnoksága másodfokú közigazgatási szervezatként működött. A testület az ellátás, a fegyelem és a katonai kiképzés szempontjából a hadseregnek volt alárendelve, ám bevetés tekintetében, a személyi állomány kiképzését illetően, a közbiztonság fenntartása és a csendőrségi szolgáltatások szempontjából a belügyminiszter alárendeltségébe tartozott. A belügyminisztérium szervezeti felépítését a 1919. V. 9-én rendelettel módosították. A csendőrség személyzetének szakmai felkészítése céljából 1920. II. 1-én Sremska-Kamenicában csendőr altiszti iskolát alapítottak.¹⁸

A Jugoszláv Királyság rendvédelmi modelljének a csúcán a Belügyminisztérium Közbiztonsági Igazgatósága állt. A belügyi tárcánál állították fel az Általános Rendőri Igazgatóságot a rendőri közigazgatás központjaként. A közigazgatási körzetekben (járásokban) körzeti rendőri igazgatóságokat hoztak létre a körzetek székhelyén. A kerületi hivatalokban — amelyekből a körzet felépült — egy-egy rendőrtisztviselő dolgozott, mint rendőrségi referens. A helyi rendőri szolgálatot a pedig községek látták el. Nagyobb városokban, fontosabb határátke-lőhelyeken államrendőrségi hatóságokat (igazgatóságokat és felügyelőségeket) alakítottak, melyek költségeit az állam és a község közösen viselte.

A régi Szerbiában általában ragaszkodtak a korábbi községi rendőrség alapelveihez.¹⁹ Ezek élén jogi előképzettségű vezető tisztviselők álltak. Az egyes városok végrehajtó szerveze-

tei egyenruhásított rendőrhivatalnokokból (rendőrügynökökből), illetve bűnügyi rendőrégből álltak, melyek rendelkeztek a szükséges technikai apparátussal. Korábban az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó területeken ebben az időben még a régi berendezkedés állt fenn. E szerint a rendőrség községi ügy maradt, kivéve Bosznia-Hercegovinát, ahol — a városi tanácsoktól eltekintve — szervezett községek még nem léteztek. Emellett a körzeti előljárók és főispánok — a korábbi magyar megyék közigazgatási vezetői — tisztségének a mintájára is rendelkeztek bizonyos rendőri hatáskörökkel. Nagyobb városokban a helyi rendőrséget vagy állami kézbe vették, vagy beiktattak egy államrendőrségi főnököt, aki rendelkezett a községi rendőrséggel. Országosan szervezett bűnügyi rendőrség Jugoszláviában ekkor még nem jött létre, a bűnügyi szolgálatot a helyi rendőrhatalóságok látták el.²⁰

1918-tól 1922 áprilisáig Bosznia-Hercegovina megőrizte területi egységét az új állami formációban. 1922-ben az új államterületen alapvető közigazgatási reformot hajtottak végre, melynek során az országot 33 közigazgatási kerületre (oblaszt) tagolták, bár a történeti egységek formálisan megmaradtak.

Nagyobb változásokra 1930. X. 24-én került sor, amikor életbe lépett „Az állami rendőri végrehajtó tisztviselőkről” szóló törvény. Ekkor rendőr igazgatóságokat hoztak létre. A végrehajtó rendőri szolgálatot az egyenruhás rendőri őrségek és a rendőrségi ügynökök látták el. A jogszabály a tisztviselőket rendőrségi örök, ügynökök, az örök és ügynökök felügyelői, az őrparancsnokok és az ügynökök főnökei csoportokba sorolta. A mai Bosznia-Hercegovina területe ekkor négy bányából állt.²¹

1941 márciusában Jugoszlávia csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez, de 1941. IV. 5-én felkelés mozdította el a kormányt. Az új hatalom az egyezményt felmondta, majd másnap Németország megtámadta és megszállta az országot. Jugoszláviát szétdarabolták. Dalmácia nagy része, és Montenegró olasz, Szerbia pedig német megszállás alá került. Horvátország önálló csatlós állammá alakult, és Bosznia-Hercegovina egé-

sze a horvát állam ellenőrzése alá került. Még abban az évben jelentős partizánmozgalom indult a boszniai hegyekben.

A német megszállás idején 1942-ben alakultak meg azok a szervezetek amelyek a közrendért és a biztonságért voltak felelősek. A Legfelsőbb Parancsnokság utasítására, a partizánok által felszabadított területeken megalakultak a partizán és falusi őrségek vagy falusi illetve népi rendőrségek (miliciák). Miután nagyobb területek is felszabadultak, operatív alakulatokat, és a népi rendőrség századait is létrehozták. 1943. XI. 29-én a boszniai Jajcában megalakult a Jugoszláv Ideiglenes Kormány, amely az ország felszabadítását tűzte ki céljául, vezetője a partizánok vezére Josip Broz TITO (1892-1980) volt.

A népfelszabadító hadsereg, a rendőri felszabadító alakulatok főparancsnoka, és a Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Bizottság megbízottja Josip Broz TITO 1944. V. 13-án Drvaron hitelesítette a Népvédelmi Osztály megalakulásáról szóló dokumentumot. Ez a nap lett a rendőrség ünnepnapja.

Jugoszlávia 1945-ös újjáalakításakor Josip Broz TITO az egységes Bosznia és Hercegovina Köztársaság megteremtése mellett foglalt állást. Bosznia így — Szerbia és Horvátország után — az egységes Jugoszlávia 6 köztársasága közül a harmadik legnagyobb területű, és népességű közigazgatási egységévé vált. 1946-ban a tagköztársaság 7 területi és 1 városi kerületre, valamint 78 járásra tagozódott.²²

A szövetségi belügyminisztérium 1945. III. 7-én alakult meg. A következő évben megszületett a Népi Rendőrségről (Miliciáról) szóló törvény.

1953-ban hozták létre a szövetségi és a köztársasági belügyi titkárságokat, és az év végén a Népi Rendőrség megkapta az új szolgálati egyenruhát. 1956. VII. 18-án fogadták el a belügyi szervezetekről szóló törvényt. A belügyi alaptörvény szerint (1966-tól) a belügyi szervezetek a közszolgálati, és az állambiztonsági szolgálatokra tagozódtak. A „népi rendőrség” helyett a „rendőrség (milicija)” nevet rendszeresítették. A Szövetségi Végrehajtó Bizottság 1967. I. 9-én megszüntette a rangokat, és rendeletet hozott a funkciókról, a funkciók megjelöléséről, jelvényekről és a rendőrség egyenruhájáról. A rend-

őrség új egyenruhájáról és a szolgálati jelvényekről 1976-ban fogadtak el újabb rendeletet.

Jugoszlávia felbomlása és a független Bosznia-Hercegovina rendvédelme

Jugoszlávia egy mesterségesen összetákolt állam volt, óriási gazdasági és kulturális különbségekkel, amelyen belül a kétpólusú világrend felbomlása után, a soknemzetiségű országot összetartó külső erők meggyengültek. A nacionalizmus és a függetlenségi mozgalmak az 1980-as évektől felerősödtek, és ez természetesen jelentkezett a sokszínű etnikai öszképpel rendelkező Bosznia-Hercegovinában is. Az 1990-es, első többpárti választások országszerte a nacionalista erők győzelmével végződtek. 1991-ben került sor a szlovén és horvát függetlenségi nyilatkozatra és háborúra, amely precedenst teremtett.

Szlovénia és Horvátország 1991. VI. 25-én, Macedónia 1991. IX. 8-án, Bosznia-Hercegovina pedig 1992. III. 1-jén kiáltotta ki függetlenségét. A két utolsó köztársaság, Szerbia és Montenegró 1992. IV. 27-én hivatalosan is megalakította a két tagra redukálódott Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot, amely 2003. II. 4-én átalakult Szerbia és Montenegró Államközösségévé. 2006. VI. 3-án Montenegró is kikiáltotta függetlenségét, így a kéttagú államszövetség is megszűnt, majd a magára maradt Szerbia is kinyilvánította önállóságát 2006. VI. 5-én.

Bosznia-Hercegovina 1992. III. 3-án függetlenné nyilvánította magát. 1992. IV. 1-én megkezdődött az országon belüli etnikai háború. A közel négy évig tartó háborút az 1995. XI. 21-én a harcoló felek által aláírt Daytoni Egyezmény zárta le. Az országot két nagy közigazgatási területre osztották fel, a Bosnyák Horvát Federációra (51%) és a boszniai Szerb Köztársaságra (49%).²³ A háború végén három különböző állami rendőrség (boszniai, horvát és szerb) működött az országban. A Daytoni Egyezmény betartásának garantálására nemzetközi katonai és rendőri erőket telepítettek az országba. A katonai

erőt az Észak-atlanti Szerződés (NATO)* csapatai képezték.²⁴ A nemzetközi rendőri erőket pedig az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ)* tagállamai biztosították.

A Daytoni Egyezmény értelmében az ENSZ Nemzetközi Rendőri Különítményt (International Police Tasks Force - IPTF)* telepített az országba, amelynek feladatul szabták a helyi rendőrségek átvilágítását, ellenőrzését és az egységes nemzeti rendőrség létrehozását. Az Nemzetközi Rendőri Különítmény nem rendelkezett a klasszikusan vett rendőrhatósági, nyomozati hatáskörrel és feladatkörrel.²⁵

A Nemzetközi Rendőri Különítmény vizsgálatot indított azon ügyekben, amelyekben rendőrt vagy bármely rendvédelmi vagy igazságszolgáltatási szervezet tisztviselőjét az emberi jogok vagy az alapvető szabadságjogok megsértésében való részvétellel vádoltak. További feladat volt a határrendőrség reformja és a szervezett bűnözés elleni küzdelem megszervezésének támogatása is.²⁶

A Nemzetközi Rendőri Különítményben 11 ország nemzeti csendőr szervezetének a tagjai is szolgálatot teljesítettek.²⁷

A Magyar Köztársaság rendőrsége 1996. III. 10-től vett részt a Nemzetközi Rendőr Különítmény munkájában. Az eltelt időszak alatt évente 2-3 kontingens utazott Bosznia-Hercegovinába és összességében több mint 200 fő magyar rendőr szolgált a misszióban. A magyar rendőrök az ENSZ illetékeseinek megalégedésére, nagy szakmai hozzáértéssel, lelkiismeretesen látták el feladataikat.

ENSZ* felkérésre Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ is részt vett az új boszniai határőrség felállításában. A Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ és a Határőrség által 2000-ben közösen szervezett boszniai határőr vezetőképző — 2 hetes tanfolyam keretében — 10 bosnyák, 10 horvát és 10 szerb határőrtestvér képzését biztosította.

A délszláv polgárháborúnak véget vető Daytoni Egyezményt követően, az ENSZ által alapított Nemzetközi Rendőri

* Lásd Glosszárium

Különítmény közel hét éves mandátuma 2002. XII. 31-vel lejárt, megteremtve a lehetőséget a Bosznia-Hercegovinában az Európai Unió Rendőri Misszió (EUPM)* létrejöttéhez.

A nemzetközi közösség, illetve a boszniai politikai vezetés kölcsönösen kinyilvánított igénye volt az ENSZ* által megkezdett és mandátumának lejártja miatt esetlegesen befejezetlen programok folytatása, a nemzetközi rendfenntartói jelenlét folyamatos biztosítása. Az Európai Unió történetének első rendőri missziója a Nemzetközi Rendőri Különítmény eredményeire támaszkodva, de létszámában – a korábbi Nemzetközi Rendőri Különítmény közel 1800 fős létszáma 1/3-ánál is kisebb az 500 főt kevéssel meghaladó létszámmal — összetételében és feladat-rendszerében jelentős újításokat hozva kezdte meg működését 2003. I. 1-vel. A misszió fő feladata tanácsadás a bosznia-hercegovinai rendfenntartó szervezetek közép és felső vezetői számára, továbbá azok szakmai felügyelete és ellenőrzése.

Az Európai Unió Rendőri Missziójának (EUPM)* feladata volt a meghatározott mandátum alapján segítséget nyújtani a rendvédelmi szervezetek korszerű kialakításához, biztosítva ezzel a feltételeket ahhoz, hogy az ország képes legyen demokratikus elvek alapján működő rendvédelmi modell kialakítására, fenntartására. Kiemelt feladat volt az új típusú biztonsági kihívások hatékony kezelésére is alkalmas bűnügyi szolgálat kiépítése. Az Európai Unió Rendőri Missziója (EUPM)* közel tíz éves tevékenységét 2012. VI. 30.-án fejezte be.

2004. VII. 28-29-én a NATO* isztanbuli csúcs értekezletén bejelentették, hogy a NATO/SFOR* működését egy európai katonai alakulat az Európai Unió Erő (EUFOR)* váltja fel. Az Európa Tanács 2004. XI. 4-én fogadta el a 2004/803/cfsp számú döntést a bosznia-hercegovinai katonai művelet, az ALTHEA* 2004. XII. 2-i megindításáról. Míg az SFOR* első-sorban katonai jellegű feladatokat látott el sikeresen, az EUFOR* már más kihívásokkal is szembenézett, többek között a szervezett

*
Lásd Glosszárium

bűnözés elleni harccal is. A végső cél pedig az volt, hogy az ország a béke megállapodás teljesítése után tovább tudjon lépni az európai integráció felé.

Mivel a katonai békefenntartás helyét egyre inkább a rendőri szerepvállalás vette át, így felállítottak katonai rendszerbe (EUFOR ALTHEA) ^{*} integrált rendőri ezredet, mely mintegy 600 fővel rendelkezett, és az ország egész területén bevezethető volt. A szervezet bár különálló alakulatot képezett, mégis az EUFOR* parancsnoksága alá tartozott. Az integrált rendőri egység egyben az Európai Csendőri Erők által irányított első missziót is jelentette, és alapvetően a csendőrségekkel rendelkező országok által vezényelt csendőr szakaszokból és csendőr századokból állt. Az Egyesített Rendőri Erő bár rendelkezett végrehajtó mandátummal, az általános rendőri tevékenység elsődleges végzése a helyi rendőri erők feladata maradt. Az Egyesített Rendőri Erő ezért inkább támogató erőt képviselt a szervezett bűnözés elleni küzdelemben. Az Egyesített Rendőri Erő szervezetileg négy részből állt, a főparancsnokságból, a logisztikai és a mobil (közrendvédelmi zászlóalj) alegységekből és egy speciális szervezetből is Különleges Elem (Specialized Element) elnevezéssel. A Különleges Elemben egy holland, három olasz és egy magyar különleges nyomozócsoport dolgozott. Munkájukat egy olasz beavatkozó csoport támogatta. A nyomozó egység csak kiemelt bűncselekmények esetén nyomozott, civil ruhában, operatív eszközökkel. Három fő irányvonalat lehetett megkülönböztetni: a szervezett bűnözés elleni küzdelmet, a háborús bűnösök felkutatásában és elfogásában való közreműködést, valamint a terrorista szervezetek felderítését.

Hazánk rendőrsége egy közrendvédelmi (rendőr) szakasszal (2005-2006) és egy különleges nyomozócsoporttal (2005-2009) vett részt a misszióban.

*

Lásd Glosszárium

Az Európai Csendőri Erő

Az Európai Csendőri Erők (European Gendarmarie Force-EGF)* létrehozásáról a tagállamok védelmi miniszterei 2004 szeptemberében, a hollandiai Noordwijkben megtartott tanácskozásukon döntöttek.

A dokumentumot mind a 25 ország képviselője aláírta, de csak öt európai tagállam határozott úgy, hogy kontingenst ajánlott fel a 3000 fős Európai Csendőri Erő felállításához, békfenntartói feladatok végrehajtására.²⁸

Az Európai Csendőri Erők (EGF) létrehozását Franciaország kezdeményezte, abból a megfontolásból, hogy egy olyan készenléti alakulat álljon az Európai Unió politikai vezetése rendelkezésére, amely mind a katonai, mind a rendvédelmi feladatokra kiképzett és rövid idő alatt bevethető.²⁹ Az Európai Csendőri Erő küldetése – a Petersgergi Nyilatkozatnak megfelelően – rendvédelmi feladatok végrehajtása az EU válságkezelő misszióiban. Ezeket a feladatokat, képes teljesíteni mind polgári, mind katonai irányítás alatt. Képesnek kell lennie továbbá a válságreakáló műveletek valamennyi fajtájában való részvételre, nevezetesen:

- a műveletek kezdetén a katonai parancsnokság irányítása alatt rendőri feladatok végrehajtására;
- a stabilizációs, átmeneti időszakban képes önálló tevékenységet folytatni, vagy a katonai erő részeként, együttműködni a helyi és a nemzetközi rendőrséggel;
- a katonai műveletek befejezésének fázisában képes segíteni az átadás-átvétel menetét, a polgári hatóságokkal és szervezetekkel együttműködve.

Az Európai Csendőri Erő (EGF)* feladatai:

- a közrend és közbiztonság garantálása;
- a helyi rendvédelmi szervek napi tevékenységének megfigyelése és tanácsadás, beleértve a bűnügyi nyomozást is;
- a közrend, a közlekedés rendjének figyelemmel kísérése, a határforgalom megfigyelése és ellenőrzése;

*
Lásd Glosszárium

- bűnügyi nyomozások végrehajtása, bűnözők elfogása és bíróság elé állítása;
- a közrend és köznyugalom megsértése esetén az állampolgárok és a vagyon védelme;
- oktatás és képzés biztosítása a nemzetközi előírások betartásával;
- oktatók és kiképzők felkészítése, együttműködési programokon keresztül.³⁰

Az Európai Csendőri Erő alkalmazható az Európai Unió, az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ),* az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ),* az Északatlanti Tanács (NATO)* és más szövetséges szervezetek kérésére. Bevethető önállóan, katonai kontingensek, vagy válságkezelő rendőri erő részeként. Az Európai Csendőri Erő elsősorban az Európai Unió készenléti rendvédelmi erejeként vehető igénybe, melyhez tagállami hozzájárulás és ENSZ vagy Európai Unió felhatalmazás szükséges.

Az Európai Csendőri Erő (EGF)* főhadiszállása az olaszországi Vicsenzába települt és a résztvevő államokból vezényelt csendőrök alkotják. A parancsnok az öt tagállam képviselőiből álló Belügyminiszteri Tanács Elnökségének tartozik elszámolással. Az elnökség biztosítja a politikai-katonai koordinációt, nevezi ki az Európai Csendőri Erő parancsnokát és ellenőrzi a parancsnokság munkáját. Az Európai Csendőri Erő parancsnoka a holland csendőrség „Koninklijke Marechaussee”, a francia csendőrség „Gendarmerie Nationale”, az olasz csendőrség „Carabinieri”, a portugál csendőrség „Guarda Nacional Republicana” és a spanyol „Guardia Civil” tábornokai közül kerülhet ki. Az első parancsnok (EUROGENDFOR Commander)* a francia Gérard DEANAZ dandártábornok volt, akit 2005. I. 21-vel neveztek ki.³¹

A politikai és stratégiai irányítást európai uniós misszió esetén, az Európai Unió Politikai és Biztonsági Bizottsága gyakorolja. A tagállamokból létrehozott Belügyminiszteri Ta-

* Lásd Glosszárium

nács Elnöksége („*Comité Inter Ministériel de haut Niveau*” - CIMIN)* biztosítja a politikai-katonai koordinációt. A CIMIN* munkáját munkacsoportok segítik.

A műveletek irányítását az Európai Csendőri Erő Parancsnokság látja el. A parancsnokság feladata a műveleti tervezés végrehajtása és a válságkezelő műveletben való részvétel előkészítése. Egy esetleges alkalmazás esetén javaslatot tesz — a résztvevő államokkal egyeztetve — az alkalmazandó erő létszámára, mandátumára, feladatára és a parancsnoki állományra. Az Európai Csendőri Erők Parancsnokság, pedig – úgynevezett honi támogató parancsnokságként – segíti a misszióba vezényelt személyi állomány tevékenységét.

Az Európai Csendőri Erők parancsnokság kulcsbeosztásaiba — parancsnok, parancsnok-helyettes, törzsfőnök, műveleti főnök, tervezési főnök, logisztikai főnök — a kinevezések időtartama 2 év. A beosztottak, pedig három évig szolgálnak a vicsenzai Európai Csendőri Erők parancsnokságon. Az Európai Csendőri Erők 2006. év elejére elérte a műveleti készenlétet és áprilisban végrehajtotta a második törzsvezetési gyakorlatát. A gyakorlat két részből állt. Az első fázisban a törzs összeszokottságát és alkalmasságát ellenőrizték két rendvédelmi feladat egyidejű tervezése során. A gyakorlat második részében pedig a csapatok telepítését és a feladatok megkezdését gyakorolták, különböző forgatókönyvek alapján. Az Európai Csendőri Erők egységei Bosznia-Hercegovinában az EUFOR ALTHEA* misszióban és Koszovóban az ENSZ kötelékében szolgálnak.³²

A világban jelenleg szinte minden földrészen zajlanak konfliktusok és válságok. Egy jól kiképzett, felszerelt, összeszokott és motivált csendőri erő bárhol a világon sikerrel alkalmazható a katonai kontingens támogatására, vagy önállóan is a rendvédelmi feladatok ellátására.

*
Lásd Glosszárium

Bosznia-Hercegovina rendvédelmi szervezetei napjainkban

Az 1995 novemberében aláírt a Daytoni Megállapodás, nemzetközi ellenőrzés mellett új feltételekkel teremtette meg az ország egységét.

Az állam két entitásból (Bosnyák-Horvát Föderáció, Boszniai Szerb Köztársaság) áll. A béke megállapodás meghatározta a központi intézmények helyét, szerepét, jellegét, összetételüket. Szarajevó fővárosként különleges státuszt kapott. A Föderáció területén a békeszerződés rögzítette, és az alkotmányba is beiktatta a 10 kanton létrehozását. A szerb területek belső felosztására nem tartalmazott szabályokat a békeszerződés.³³

Nemzetközi segítséggel átvilágítást és átszervezést követően egységes rendőrséget alakítottak ki. A rendőri szervezetek felállítása a közigazgatási rendszert követte. Mind a két entításban és a tíz kantonban megalapították a belügyminisztériumokat, valamint Brcko megyében nemzetközi rendőri erő által ellenőrzött megyei rendőrséget. 2000-ben hozták létre az egységes Állami Határőr Szolgálatot (State Border Service-SBS) 3000 fővel. Még ugyanebben az évben szintén nemzetközi támogatással állították fel az Állami Információs és Védelmi Ügynökséget (State Information and Protection Agency-SIPA).³⁴ Az Állami Információs és Védelmi Ügynökség létrehozásában egy magyar nemzetbiztonsági szakértő is segített.³⁵

Bosznia-Hercegovina törekszik a nemzetközi együttműködés kibővítésére, melynek érdekében nemzetközi szervezetekbe lépett be, illetve ilyen szervezetekkel együttműködik.³⁶

Összességében megállapítható, hogy Bosznia-Hercegovina hatalmas utat tett meg a Török Birodalomtól a XIX. században megvalósult elszakadásától, hogy ismét az európai kultúrkörhöz csatlakozhasson. E kacsaringós fejlődési folyamatnak képezték a részét Bosznia-Hercegovina rendvédelmi modelljének dinamikus változásai. Bosznia-Hercegovina a harmadik évezred elejére került abba az állapotba, hogy 2015-ben hivatalo-

*
Lásd Glosszárium

san is átadta európai uniós csatlakozási kérelmét. Az államelnökség mindhárom tagja egyetértett azzal, hogy az országban jól haladnak a reformok. Brüsszel és Szarajevó között hét év után, 2014. VI. 1-én lépett életbe a stabilizációs és társulási megállapodás.

A balkáni országnak azonban a teljes jogú tagságig számos problémát kell leküzdenie. Brüsszel eddig is három téma megoldásához kötötte az integráció folytatását:

- a kisebbségekkel szemben diszkriminatív alkotmány módosításához,
- a két országrész együttműködését célzó koordinációs mechanizmusok kidolgozásához,
- valamint az integrációt célzó átfogó reformokhoz.

Az Európai Unió Erő (EUFOR)^{*} boszniai kontingensében jelenleg mintegy 200 fő magyar katona teljesít rendvédelmi feladatot.

Jegyzetek:

¹ Bosznia-Hercegovinában a muszlim vallás a török hódoltságához kapcsolódik. Ekkor tért át a mohamedán hitre az őshonos szláv lakosság egy része. Ők a jelenlegi muszlim lakosság ősei (*a szerk.*)

² MALCOLM: 3.p.

³ Loc.cit. 10.p.

⁴ Loc.cit. 19.p.

⁵ Loc.cit. 44-50.p.

⁶ Loc.cit. 136-140.p.

⁷ GENERÁL: 107.p.

⁸ A szandzsák, majd vilajet (1580) központja Szarajevó (1553-ig), majd Banja Luka (1639-ig), ismét Szarajevó (1690-ig) végül Travnik.

⁹ A résztvevő államok az Osztrák-Magyar Monarchia képviselőin kívül: Oroszország, Törökország, Anglia, Franciaország, Németország és Olaszország voltak. A döntés eredményeként Montenegró, Románia és Szerbia függetlenné vált Törökországtól. Besszarábiát Oroszországhoz csatolták, Bosznia-Hercegovinát, pedig az Osztrák-Magyar Monarchia fennhatósága alá rendelték. A két török tartományt, Boszniát és Hercegovinát megszállta ugyan az Osztrák-Magyar Monarchia, ám mindkettő az Oszmán Birodalom

* Lásd Glosszárium

része maradt, egészen 1908-ig. Ebben az időben a Berlini Szerződés 25. cikkelye alapján a Bosznia-Hercegovina feletti rendelkezési jog továbbra is az Oszmán Birodalmat illette, míg a szuverenitásból fakadó jogokat Ausztria és Magyarország gyakorolta.

¹⁰ REKTOR: 63-64.p.

¹¹ CSAPÓ: 13-19.p.

¹² PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.*

¹³ GALÁNTAI: 135-138.p.

¹⁴ PARÁDI Ákos

¹⁵ REKTOR: op.cit. 435.p.

¹⁶ PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 55-62.p.

¹⁷ RIEGE: 156.p.

¹⁸ Loc.cit. 157.p.

¹⁹ Államrendőrségi szervezeti egységek voltak találhatóak Nándorfehérvárott, Zágrábban, Ljubljánában (Laibach), Mariborban (Marburg), Spalatóban (Split) és Szarajevóban.

²⁰ RIEGE: op.cit. 156.p.

²¹ Horvát, a Vrbászi, a Drinai és a Zétai bánóságokból állt Bosznia-Hercegovina területe.

HAJDÚ: 21.p.

²² Loc.cit.

²³ DUSKO — VELIBOR: 113-114.p.

²⁴ Az úgynevezett Végrehajtó Erő (Implementation Force – IFOR, később Stabilizációs Erő néven Stabilization Force — SFOR) 60 000 ezer főnyi katonát jelentett.

²⁵ A Nemzetközi Rendőri Különítmény feladatai voltak:

a) Figyelemmel kísérte és ellenőrizte a rendvédelmi tevékenységeket és objektumokat, beleértve a kapcsolódó igazságszolgáltatási intézményeket, szervezeteket és eljárásokat.

b) Tanácsadást nyújtott a rendfenntartó szervezeteknek és munkatársainak.

c) Képezte a rendfenntartó szervezetek munkatársait, annak érdekében, hogy azok nagyobb figyelmet fordítsanak a közbiztonság olyan lényegi elemeire, mint a menekültek visszatérése, a szervezett bűnözés, a kábítószeres, a korrupció és a terrorizmus, valamint a közbiztonsági krízis-menedzsment (beleértve a tömeg-demonstrációk kezelését).

d) A Nemzetközi Rendőri Különítmény támogató missziójának keretei között megkönnyítette a felek rendvédelmi tevékenységét.

e) Értékelte a közrendet fenyegető problémákat és tanácsot adott a rendvédelmi szervezeteknek, hogy lehetőségeiknek megfelelően foglalkozzanak ezekkel a fenyegetésekkel.

f) Tanácsadást nyújtott Bosznia és Hercegovina kormányzó hatóságainak a hatékony polgári rendvédelmi szervezetek megszervezése vonatkozásában.

g) Támogatta a felek rendvédelmi szervezeteinek munkatársait oly módon, hogy velük együtt hajtották végre azok szolgálati feladatait, az IPTF által megfélelőnek ítélt módon.

²⁶ UN Security Council Resolution 1035 (December 21. 1995).

²⁷ A Nemzeti Rendőr Különítménybe tagokat delegáltak Argentína, Ausztria, Kanada, Chile, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Portugália, Románia, Spanyolország, Törökország nemzeti csendőr szervezetei is.

²⁸ Franciaország, Hollandia, Olaszország, Portugália és Spanyolország ajánlott fel kontingenst az Európai Csendőri Erő felállításához.

²⁹ BODA

³⁰ Loc.cit.

³¹ KIRK

³² BODA: op.cit.

³³ HAJDÚ: op.cit.

³⁴ DUSKO — VELIBOR: op.cit.

³⁵ A bosznia-hercegovinai Állami Információs és Védelmi Ügynökség (State Information and Protection Agency-SIPA) létrehozásában közreműködő magyar szakértő volt dr. KOC SIS Kálmán vezérőrnagy, az Információs Hivatal rendszerváltás utáni első főigazgatója (1990-1996).

³⁶ Bosznia-Hercegovina belépett a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség (INTERPOL-Lyon), a Dél-kelet Európai Rendészeti Központ (SELEC-Bukarest) és az Európai Rendőrtiszti Főiskolák Szövetsége (AECF-Bécs) szervezetekbe, valamint együttműködik az Európai Rendőr Akadémiával (CEPOL-Budapest), a Genfi Központ a Fegyveres Erő Demokratikus Átalakításáért (DCAF-Genf) szervezettel és a Nemzetközi Rendészeti Akadémiával (ILEA-Budapest).

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 186 p. HU-ISBN 963 90 7940 5. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- GENERÁL — GENERÁL Tibor: *Allah serege*. Budapest, 1987, Zrínyi. 228 p. HU-ISBN 963 32 6365 4.
- MALCOLM — MALCOLM, Noel: *Bosnia, a short history*. [Bosznia, egy rövid történet.] London – New York, 1994, New York University Press. 374 p. GB-ISBN 978 081 47 5561 7.

PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 0 934214 01 8.

RIEGE — Paul RIEGE: *Die Polizei aller Länder in Wort und Bild Beiträge zur vergleichenden Betrachtung der Polizeiverhältnisse im und Auslend.* [Külhoni és hazai rendőrségek szóban és képekben.] Drezda, 1928, Metro-Verlag. 415 p.

TANULMÁNYOK

BODA — BODA József: Az európai csendőri erő, avagy egy új békefenntartó alakulat születése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774.

DUSKO — VELIBOR — Venovic DUSKO — Lalic VELIBOR. In: Dilip K. DAS — Michael PALMIOTTO (szerk.): *World Police Encyclopedia.* [Világ rendőr enciklopédia.] New York – London, 2006, Routledge Taylor & Francis Group. 936 p. GB-ISBN 978 041 59 4251 5. USA-ISBN 041 59 4251 9.

HAJDÚ — HAJDÚ Zoltán: Bosznia-Hercegovina: államiság és közigazgatási térszervezés. In Dara Ljubič et al. (szerk.): *Bosznia-Hercegovina a harmadik Balkán-háború után.* Pécs, 2004, 89 p. HU-ISBN 963 64 1997 3. /Balkáni füzetek, 2./ HU-ISSN 1588-6557.

PARÁDI Ákos — PARÁDI Ákos: Bosznia-Hercegovina csendőrsége az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 47-48-49-50.sz. 45-50.p. HU-ISSN 1216-6774.

REGISZTRÁLT KÉZIRATOK

- PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

VILÁGHÁLÓS HIVATKOZÁSOK

- UN Security Council Resolution 1035 (December 21. 1995). — United Nations Council Resolution [Egyesült Nemzetek Tanácsának rendelete] 1035. (December 21. 1995.)
Világhálón:
<http://www.nato.int/ifor/un/u951221b.htm>
- KIRK — Lisbeth KIRK: European Gendarmerie Force set up to police troubled spots.
Világhálón:
<https://euobserver.com/news/17324>

Glossárium:

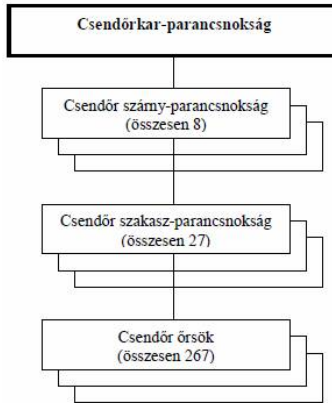
North Atlantic Organisation (NATO)	Északatlanti Szerződés
United Nations (UN)	Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)
International Police Tasks Force (IPTF)	Nemzetközi Rendőri Különítményt
European Union Police Mission (EUPM)	Európai Unió Rendőri Misszió
European Union Force (EUFOR)	Európai Uniói Erő
Stabilisation Force (SFOR)	Stabilizációs Erő
European Gendarmerie Force (EGF/EUOGENDFOR)	Európai Csendőri Erők
Comité Inter Ministériel de haut Niveau (CIMIN)	Belügyminiszteri Tanács
State Border Service (SBS)	Állami Határőr Szolgálat
State Information and Protection Agency (SIPA)	Állami Információs és Védelmi Ügynökséget

Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
Bosnyák csendőrség szervezete az Osztrák-Magyar Monarchia fennhatósága alatt.
- II.sz. melléklet
A jugoszláv csendőrség szervezeti felépítése.

I.sz. melléklet

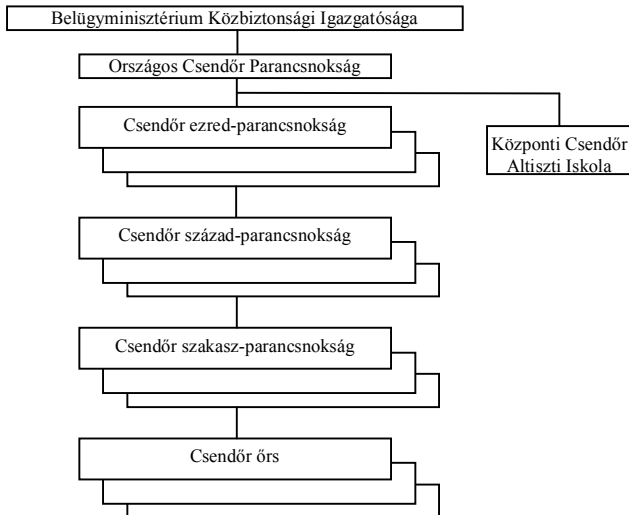
Bosnyák csendőrség szervezete az Osztrák-Magyar Monarchia fennhatósága alatt.

Forrás ! PARÁDI Ákos: Bosznia-Hercegovina csendőrsége az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 47-48-49-50.sz. 45-50.p. HU-ISSN 1216-6774.

II.sz. melléklet

A jugoszláv csendőrség szervezeti felépítése.

Forrás ! Paul RIEGE: *Die Polizei aller Länder in Wort und Bild Beiträge zur vergleichenden Betrachtung der Polizeiverhältnisse im und Auslend.* [Külhoni és hazai rendőrségek szóban és képekben.] Drezda, 1928, Metro-Verlag, 415 p.

PARÁDI Ákos

A Belga Nemzeti Csendőrség a XX. század második évtizedében

A belga rendvédelmi modellre hagyományosan nagy hatást gyakorolt a francia rendvédelmi gyakorlat. A Maréchaussée franciaországi elterjedése kapcsán a későbbi Belgium térségében is ez a rendfenntartó szervezet terjedt el. Franciaországban ugyan a „nagy francia forradalmat” közvetlenül megelőzően a Maréchassuée szervezetét átkezesztették csendőrségre,¹ erre a névváltoztatásra azonban Belgiumban csak 1830-ban került sor a testület jelentős átszervezésével egybekapcsolva. A XX. század első felében kialakított szabályozások szerint — kisebb-nagyobb módosításoktól eltekintve — működött a Belga Nemzeti Csendőrség a XX. század első felében is.

A belga csendőrség is — a hagyományos csendőrségi helyzetnek megfelelően — kettős alárendeltségben működött. A személyi állomány tagjai — mivel a csendőrök személyükben katonának minősültek, lévén a belga csendőrség is katonailag szervezett őrtestület² — a belga hadügyminisztériumhoz tartoztak, a Belga Nemzeti Csendőrség mint testület felett pedig az igazságügyi tárca gyakorolt közvetlen felügyeltet. A Belga Nemzeti Csendőrség élén tábornok állt, aki a belga hadügyminiszter közvetlen alárendeltségébe tartozott.³

A 29 405 km² területű és — a vizsgált időszakban — 7 619 752 fő lakosságú Belga Királyságban 139 tiszt vezetésével 3 609 gyalogos és 2 247 lovas csendőr teljesített szolgálatot, tehát az 5 995 főnyi teljes személyi állomány 2,32 %-át alkották a tisztek. A csendőrségi testület parancsnoka szűk létszámú törzskara által irányította a testületet. A Belga Királyságban egy csendőrre átlag 5 km² terület és 1 300 fő lakos jutott. Ugyanebben az időben a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyar Királyságban — amelynek a Belga Királyságnál mintegy háromszor nagyobb területe volt — 12 000 fő csendőr teljesített szolgálatot.⁴

A csendőrségi testület parancsnokának az alárendeltségébe tartoztak a csoport-parancsnokságok. A Belga Királyság területén összesen 6 csoport-parancsnokság működött. A csoport-

parancsnokságok élén alezredes vagy őrnagy állt. A csoportok 3 — állandó működési területtel rendelkező — századból álltak. A század-parancsnokságok alá — amelyek élén századosok álltak — mindenütt 3 kerület-parancsnokság tartozott. A kerület-parancsnokságok — amelyeket hadnagyok, vagy főhadnagyok vezettek — pedig 8-10 őrsöt irányítottak. Az őrsökön szolgálatot teljesítő csendőrök lét-száma általában 4-6 fő volt.⁵

Ez a szervezeti felépítés kísértetiesen hasonlított a Magyar Királyi Csendőrség struktúrájára, ahol a legkisebb szervezeti egység az őrs volt. Az őrsök felett a Magyar Királyi Csendőrség kötelékében is — az országos parancsnokság szerepét betöltő csendőr felügyelőséget figyelmen kívül hagyva — háromszintű parancsnoksági rendszer működött, a szakasz-, a szárny- és a kerület-parancsnokság. Eredetileg a dualizmuskori Magyar Királyság időszakában a Magyar Királyi Csendőrség szervezete is 6 kerületből állt, mint ahogyan a Belga Királyság területén is 6 csendőr csoport-parancsnokság működött. A Magyar Királyi Csendőrség szervezetéből azonban a XX. század húszas éveiben még hiányoztak a mobil szervezeti elemek, azokat csak később — a II. világháború tapasztalatai alapján — alapvetően az ellenséges diverziós csapatok felszámolása érdekében hozták létre karhatalmi zászlóalj formájában.⁶

A Belga Királyságban azonban a Belga Nemzeti Csendőrség szervezetéhez úgynevezett központi és mobil alakulatok is tartoztak. A csendőrségi testület parancsnokának a közvetlen alárendeltségében állt a raktár-parancsnokság, amely a testület ellátásáról gondoskodott és a mozgó légió.

A belga rendvédelmi modellben a mozgó légió hivatását alkotta az esetenként jelentősebb létszámot igénylő rendvédelmi teendők ellátása, elsősorban karhatalmi feladatok teljesítése. A mozgó légió alakulatai az ország bármely pontján bevetettek voltak, az állomáshelyük pedig Bruxelles-ben volt. A mozgó légió szervezete 2 századcsoporthoz és 1 ágyús-golyószórós gépkocsizó csoportból állt. A századcsoporthoz egy-egy lovas és egy-egy kerékpáros századból, a gépkocsizó csoport pedig egy ágyús és egy golyószórós szakaszból állt. A lo-

vas századok 116 háttas és 6 háttas lóval valamint 4 kerékpárral, a kerékpáros századok pedig 122 kerékpárral, 3 háttas lóval, továbbá a lovas és a kerék-páros századok is századonként 1 gépkocsival és 1 konyhakocsival is rendelkeztek. Az ágyús szakasz 2 ágyús gépjárműből, a golyószórós szakasz pedig 6 golyószórós gépkocsiból állt. Emellett pedig az ágyús és a golyószórós szakaszhoz is rendszeresítettek 1 tehergépkocsit. A századok személyi állománya századonként 127 főből, a gépkocsizó csoport létszáma pedig 62 főből állt.

A mozgó légió mellett a belga csendőrség csoport-parancsnokságai is rendelkeztek mozgó alakulatokkal, mégpedig csoport-parancsnokságonként egy-egy fél századdal. A fél századokat 2 szakaszba, lovas és golyószórós szakaszba szervezték. Minden fél században 100 lovas és 17 gyalogos csendőr teljesített szolgálatot. A golyószórós szakasz 3 golyószórós gépkocsiból állt. Emellett a fél századok 1 gépkocsival és 1 konyhakocsival is fel voltak szerelve. A mozgó légió parancsnoki beosztása ezredesi, a század csoport-parancsnoki beosztás őrnagyi, a század-parancsnoki beosztás pedig hadnagyi hely volt. A csoport-parancsnokságok manőver tartalékát alkotó fél századok parancsnokai századosok, a szakaszok parancsnokai pedig hadnagyok, vagy főhadnagyok voltak.⁷

A belga csendőrség parancsnokának a közvetlen felügyelete alatt álló mozgó légióban és a 6 csoport-parancsnokság irányítása alatt álló fél századokban összesen 1 272 fő csendőr teljesített szolgálatot. A mozgó alakulatokban szolgálatot teljesítő csendőrök létszámát nyilvánvalóan le kell vonni a testület teljes személyi állományából a járőrtevékenységet folytató csendőrök létszámának a kiszámításakor, még akkor is, ha a mozgó alakulatokban szolgálatot teljesítő csendőrök egy részét esetenként beosztották járőrszolgálati feladatok ellátására is. Az 5 995 főnyi csendőri állományból ha levonjuk az 1 272 fő mobil csendőrt, akkor összesen 4 723 fő marad, amiből még a tiszt kar létszámát is levonva 4 584 fő csendőr marad a rendszeres járőrszolgálat ellátására. Amennyiben figyelembe vesszük a betegségeket, szabadságokat stb., illetve az őrsőkön az őrsügyeleti szolgálatokat ellátókat, akkor még ennél is szűkebb létszámkeretet kapunk a csendőr járőr szolgálat tekinte-

tében hadra fogható személyi állomány létszámát illetően. A belga csendőr őrsök létszámából fakadóan pedig egyértelműen következik, hogy egy átlagos csendőr őrs egy napon egy legfeljebb kettő kétfős járőr vezénylésére volt alkalmas.

A belga csendőrség személyi állománya — a Magyar Királyi Csendőrséghez hasonlóan, a II. világháború során létesített karhatalmi alakulatok legénységét leszámitva — hivatásos csendőrökből állt. A Belga Nemzeti Csendőrséghez való felvétel követelményei szinte szó szerint megegyeztek a Magyar Királyi Csendőrségével:

- „a) belga állampolgárság;
- b) legalább 21 és legfeljebb 40 éves életkor;
- c) legalább 168 cm testmagasság;
- d) nőtlen, elvált, vagy gyermektelen özvegyi állapot;
- e) testi alkalmasság;
- f) helyesen írni vagy olvasni tudás franciául, flamandul, vagy németül;
- g) a négy számtani alapl művelet ismerete;
- h) fedhetetlen erkölcsösség és magatartás;
- i) az előjáróknak teljes megelégedése mellett teljesített csapat szolgálata;
- j) törvény által előírt katonai szolgálati idő letöltése.⁸

Abban az esetben azonban, ha a szükséges létszámot a kelő képzettséggel és képességekkel rendelkező személyekkel nem tudták betölteni, akkor megengedett volt az alacsonyabb termetű, a nős férfiak, illetve a háború alatt — anélkül, hogy katonai szolgálatra behívták volna — hazafiságukat bizonyító személyek, továbbá a testülettől kilépett, de felvételüket újra kérő volt csendőr altisztek, továbbá a haderőben harcos állományú beosztásban szolgálatot teljesítő felvétele is. A belga csendőrséghez felvételüket kérők háromévenként 3 évre újíthatták meg a szolgálati viszonyukat a 20. szolgálati évükig, ezt követően pedig 1, 2, 3, vagy 4 évre vállalhattak újabb szolgálatot. A testülettől való eltávolításukról a testület parancsnoka dönthetett, amelyre általában fegyelmi okok, vagy szolgálati használhatatlanság miatt került. Az újonconak 3 kiképzési ciklusból álló — a lovasoknál egyéves időtartamú, a gya-

logosok esetében pedig 7 hónapos — felkészítésen kellett résztvenniük. A kiképzés végén eredményes vizsgát tett újoncok voltak szolgálatba vezényelhetők.⁹

A csendőrség felvételi követelményeinek megfelelő jelentkezők voltak felvételi vizsgára bocsáthatók. A felvételi vizsga az egészségi állapot felmérését biztosító orvosi vizsgálatból és elméleti vizsgából állt. Az elméleti vizsga részét képezte:

- 15 soros — egyszerű szöveg — tollbamondása, a helyesírási készség felmérése céljából;
- legalább 25 soros fogalmazvány készítése, szóban ismertett helyzet alapján;
- néhány soros szöveg fennhangon való olvasása;
- a négy számtani alapl művelet egész számokkal való megvalósítása.

A vizsgázóknak 2 óra állt a rendelkezésükre az írásos feladatok teljesítésére és fél óra a számtani műveletek elvégzésére.

A testi- vagy beszédhibás jelentkezőt a testület kötelékébe nem lehetett felvenni. A felvételizők teljesítményét a felvételiztetők pontozták. A csendőrségi szolgálatra alkalmasnak talált jelölteket három csoportba sorolták.

Az első csoportba helyezték azokat, akik a maximális 100 pontból 85 vagy annál több pontot kaptak.

A második csoportba kerültek a 75 és 85 pont között teljesítők.

A harmadik csoportba kerültek, akik 50 és 74 pont közötti teljesítményt nyújtottak.

A csoportokon belüli sorrendet a pontszám döntötte el, kivéve a harcos állományban szolgálatot teljesített katonákat, akiket a csoport élére kellett helyezni.

Az első csoportba tartozó jelentkezőket azonnal felvették, a második és harmadik csoportba tartozókat pedig akkor, ha még mindig volt létszámihiány. A belga csendőrök nem teljesíthettek szolgálatot ott, ahol ők vagy feleségük született, illetve a családjuk a szolgálat megkezdése előtt élt.¹⁰

A belga csendőrség tiszti karával szembeni képesítési követelmény a katonatisztképző oktatási intézmény eredményes elvégzése volt. A csendőrökre pedig a katonákra érvényes

nyugdíj szabályok vonatkoztak. E tekintetben is azonos helyzetben volt a Belga Nemzeti Csendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség.¹¹

A belga csendőrség legénységének a továbbképzésére a beosztási helyükön került sor, hasonlóan a Magyar Királyi Csendőrség gyakorlathoz. A Belga Nemzeti Csendőrség őrséin is szigorú napirend szerint zajlott az élet, amelyben helyet kapott a gyakorlatorientált továbbképzés. Ez alapvetően nem új ismeretek elsajátítását, hanem a meglévő ismeretek alkalmazási képességének fejlesztését, illetve a más kialakult készségek gyakorlását jelentette.

A belga csendőrség feladatköre sokoldalú volt. A teljesség igénye nélkül:

- Biztosítania kellett a közterületeken a szabd mozgást, a közúti forgalom szabályai ellen vétőkkel szemben fel kellett lépnie.

- Figyelemmel kellett kísérnie a nagyobb létszámú csoportosulásokat. Intézkednie kellett a csavargókkal, gyanús személyekkel, koldusokkal szemben. A fegyveres csoportosulásokat erőszakkal is szét kellett oszlatnia.

- Segítenie kellett a hatóságok tevékenységét a törvényi kereteken belül. A hivatalos személyeket tisztségük gyakorlásában megzavarókat el kellett fogni és a hivatalos személyeket meg kellett védeni.

- El kellett fogni a katonaszökevényeket, illetve gondoskodnia kellett arról, hogy az alakulatoktól lemaradt, illetve a szabadságolt katonák visszatérjenek alakulatukhoz.

- Ellenőriznie kellett az országba utazó idegeneket a határon történő be- és kilépés alkalmával, valamint az uticéljuk helyszínén is.

- Meg kellett akadályozni a köz- és magánvagyonnak, a természeti értékeknek a rongálását, a rongálókkal fel kellett lépni és a rongálási eszközöket elkobozni.

A testület feladatköre nyilvánvalóan alapvetően közrendvédelem természetű volt. A Belga Nemzeti Csendőrség személyi állománya tagjainak el kellett fognia a vétkeseket, illetve fel kellett derítenie azokat, velük szemben azonban már az el-

járást nem a csendőrök folytatták le, hanem az illetékes hatóság. Ebből fakadóan a testület senkit sem tarthatott fogva, hanem az elfogást követően — a jegyzőkönyv felvétele után — haladéktalanul át kellett adni az érintett személyeket a hatóságoknak.¹²

A Belga Királyságban gondosan szabályozták az alapvető szabadságjogokat érintő rendfenntartói tevékenységeket. Mivel a lakóépületeket az abban lakók sérthetetlen menedékhelyének tekintették („Az én házam az én váram”) a csendőrök oda éjjel kizárólag tűzvész, árvíz, vagy segélykiáltás esetében léphettek be. Házkutatást, vagy elfogást — érvényes engedély birtokában is — magánlakásokban kizárólag nappal valósíthattak meg. Az épületet éjjel körülzárhatták ugyan, azonban oda csak nappal léphettek be.¹³

A Belga Nemzeti Csendőrség tisztí kara alapvetően irányítási tevékenységet látott el, a konkrét intézkedésekben nem vett részt. A testület életét meghatározták a különböző szemlék, amelyeket a tisztí kar tagjai hajtottak végre. Az eltérő szintű beosztásokat betöltők tiszték eltérő tartalmú szemlék megvalósítására voltak kötelezettek. A szemlékre rendszeresen került sor oly módon, hogy a magasabb beosztású tiszték ritkábban, az alacsonyabb beosztású tiszték pedig gyakrabban szemléztek. A szemlékről jegyzőkönyvek készültek, amelyek — a szolgálati eredményességgel, vagy eredménytelenséggel — az alegységek minősítésének az alapját képezték.

A belga csendőr testület működésének fontos része volt a jelentési kötelezettség is. A rendkívüli eseteket mindenkinek 24 órán belül kellett jelentenie a szolgálati elöljárójának, aki azt köteles volt azonnal továbbítani. Egyébként pedig — a vezetési szinttől függően meghatározták hogy milyen szintű parancsnok jelent a hét mely napján szolgálati elöljárójának.¹⁴

Valamennyi parancsnoknak nyilván kellett tartani a testület működtetésére vonatkozó intenciókat, illetve a szolgálati elöljáróinak az utasításait, továbbá a saját parancsait. Az őrsők személyi állományával ezeket a szabályzókat ismertetni kellett, az elsajátításukról pedig a szemlék alkalmával a tisztéknek meg kellett győződniük. Valamennyi parancsnokságnak kétféle okmányt kellett vezetnie. A parancsok, utasítások, in-

tézkedések stb. számára a „parancskönyv”-et a hivatalos levelezésről pedig a „levelezési könyv”-et kellett nyilvántartás jelleggel vezetni. Az őrsök számára előírták az ügynevezett szolgálati könyv vezetését is, amelyben azt tüntették fel, hogy ki, mikor és hol teljesített szolgálatot, továbbá azt is hogy a szolgálat során mi történt. Emellett a századosok az alárendeltjeik szabadságát és eltávozását is nyilvántartották, továbbá a beosztottaikról fegyelmi lajstromot vezettek, amelyben nyilvántartották az elismerésre méltó tevékenységeket és a helytelen tetteket, továbbá a fenyítéseket is.

A csendőrség köteles volt a közigazgatás megfelelő ágának területileg illetékes vezetőjét — a testületen belül azonos szintű csendőr parancsnok által — értesíteni minden eseményről, jelenségről stb. amely az adott közigazgatási hatóságra tartozott. Ezen értesítési kötelezettség kölcsönös volt.¹⁵

A belga hatóságok területi szervezetei a Balga Nemzeti Csendőrség területileg illetékes alakulataihoz ügynevezett megkereséseket küldhettek, amelyekben a csendőrséget feladatok teljesítésére kérték fel. Ezeket a megkereséseket a tiszti kar tagjai véleményezték abból a szempontból, hogy az azokban foglaltak harmonizálnak-e a vonatkozó törvényekben foglaltakkal. Az ily módon jóváhagyott megkereséseket pedig továbbították az őrsöknek. Az őrsök tehát már az ellenőrzött tartalmú, a tisztjeik által jóváhagyott megkereséseket kapták meg, melyet kötelesek voltak végrehajtani, hiszen azok egyben a feletteseik parancsai is voltak. A csendőrök ugyanis — a tisztjeiken kívül mástól nem — csak a szolgálati előljáróiktól fogadhattak el utasítást. A belga csendőröket sem a közigazgatás tisztviselői, sem pedig a belga hadsereg tisztjei nem utasíthatták, bármilyen magas rangban, bármilyen magas beosztást töltöttek be.¹⁶

A fegyelemsértések jellegét utólag is jól meg lehet határozni annak alapján, hogy milyen esetekre írt elő a testület szabályzata fegyelmi felelősségre vonást. A belga csendőrségnél minden fenyítés ellen panaszt tehetett a megfenyített a fenyítést kiszabó parancsnok közvetlen szolgálati előljárójánál, ez azonban a fenyítést illetően nem volt halasztó hatályú.

A fenyítés lényegében szobafogságot, illetve minősített esetben magánfogságot jelentett, amikor a fenyített a fenyítés időszakában szolgálatot sem láthatott el, illetve az őrs körüli gazdasági munkálatokban sem vehetett részt. A fenyítés időtartama 15 napnál nem lehetett hosszabb. A belga csendőrök fenyíthetők voltak, ha:

- állomáshelyüket eltávozási engedély nélkül elhagyták, illetve a meghatározott időre nem tértek vissza, továbbá ha az elhelyezési körletükön kívül éjszakáztak;
- a rájuk bízott felszerelési tárgyak, illetve szolgálati állatok gondozását elhanyagolták;
- lerészegedtek, adóságot csináltak, illetlenül viselkedtek;
- a rájuk bízott szolgálati titkokat kifecsegték, vagy más módon illetéktelenek számára hozzáférhetővé tették;
- szolgálatukat hanyagul teljesítették, a kapott parancsokat késedelmesen hajtották végre;
- a kötelező foglalkozásokon nem jelentek meg;
- a szabályzatokban rögzített rendet és fegyelmet bármilyen módon megszegtek illetve megzavarták.

Visszaesők estében a kiszabott fenyítés időtartama kétszeresre is megnövekedhetett.

Fenyítés kizárólag alapos kivizsgálás nyomán volt kiszabható.

Amennyiben a fenyítést kiszabó eljáró úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a hiba olyan jellegű, amely felelősségre vonásának példamutatónak kell lennie, ezért azt célszerű nyilvánossá tenni, így a fenyítést a legközelebbi őrsszemlén hirdették ki.

Abban az esetben, ha a csendőr olyan cselekményt követett el amely a büntető törvényekben rögzített tényállások valamelyikét kimerítette, akkor az illetékes katonai, vagy polgári bíróságnak kellett átadni.

Nem a fenyítés kategóriájába tarozott ugyan, azonban mégis a rend fenntartásának a részét alkotta hogy a parancsnokoknak kötelező volt minden nő számára megtiltani a laktanyában való lakást, ha nem volt valamely csendőr felesége, továbbá ki kellett tiltani a laktanya területéről azon nőket, akik illetlenül, kihívó módon öltözködtek és viselkedtek.¹⁷

Nem lehet nem észrevenni milyen markáns hasonlóság

volt a korabeli Magyar Királyi Csendőrség és a Belga Nemzeti Csendőrség között. A két testület szervezeti felépítése, a szolgálati feladatkörük, a legénységi és a tiszti kar teendőinek a jellege, az egy főre jutó terület mérete tekintetében — néhány apróbb kivételtől eltekintve — szinte azonos volt a két testület. Természetesen az alapok is megegyeztek, hiszen mindkét szervezet katonailag szervezett fegyveres őrtestület volt. A legfontosabb különbség minden bizonnyal a belga testület 22,33 %-át alkotó 1 272 főnyi mobil csendőrség léte alkotta, mivel a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományából a karhatalmi feladatok ellátására ekkor még szakalegységeket nem különítették ki.

Ugyancsak szembe ötlő, hogy a belga nemzet viszonylag csekély képzettségű tagjaiból milyen hasznos — az egész ország javát szolgáló — testületet lehetett működtetni a katonai vezetési elvek és módszerek céltudatos adaptálásával.

Az is nyilvánvaló, hogy azon elvek és elvárások, amelyek mentén zajlott a testület mindennapi tevékenysége, minden bizonnyal pozitív hatást gyakoroltak a személyi állomány mentalitására. A belga csendőrség léte — amelynek a működését a szakirodalom nem népnýúzó szervezetként tárgyalja — eklátáns cáfolatát adja annak a tévhitnek, mely szerint a katonailag szervezett őrtestületek kizárólag negatív szerepet játszhatnak a nemzeti rendvédelmi modellekben, mivel a parancsnoklási rendszerükből fakadóan a törvények betartása és betartatása számukra indifferens. Ez a tévhit azon a sajátos rosszindulatú feltételezésen nyugszik, hogy maga az államhatalom, illetve annak gyakorlói nemzetellenesek és törvénytelenésekre törekednek. Ez a kibicsaklott okfejtés azonban zátonyra fut, amikor szembesül azzal a ténnyel, ahogyan a csendőrségnél a katonai viszonyrendszer nyújtotta lehetőségeket hasznosították a hatályos jogrendszer érdekében.

Jegyzetek:

¹ ÖRY: 75-77.p.

² PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. 77-84.p.

³ TIHANYI: I.rész. 470.p.

⁴ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* 65-66.p.

⁵ TIHANYI: I.rész. op.cit. 471.p.

⁶ PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. 81-89.p. ; PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. 112-122.p.

⁷ TIHANYI: I.rész. op.cit. 472.p.

⁸ Loc.cit. VII.rész. 692.p.

⁹ Loc.cit. VII.rész. 693.p.

¹⁰ Loc.cit. VII.rész.

¹¹ Loc.cit. II.rész. 510.p. ; PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. 91-92.p. ; Idem: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. 101-103.p. ; Idem: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. 58-61.p. ; Idem: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. 93-113.p.

¹² TIHANYI: I.rész. op.cit. 471-472.p.

¹³ Október 1-je és március 31-e között éjszakának minősült az este 10 és a reggel 6 óra közötti idő, április 1-je és szeptember 30-a között pedig éjszakának minősült az este 9 és a reggel 4 óra közötti idő.

Loc.cit. I.rész. 472.p.

¹⁴ Loc.cit. III.rész. 543-544.p.

¹⁵ Loc.cit. 544-545.p.

¹⁶ Loc.cit. IV.rész. 580-581.p.

¹⁷ Loc.cit. VI.rész. 658-659.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK ÉS KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

PARÁDI: *A Magyar — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

— PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

TANULMÁNYOK

ÖRY

- ÖRY Károly: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945.

- PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 90-93.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakkvizsgarendszere.

- PARÁDI József: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakkvizsgarendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 100-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 17.sz. 57-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 92-114.p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI.évf. (2011) 24.sz. 80-90.p. A tanulmány korábbi változata 2009 december 3-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. — PARÁDI József: Rendvédelem-karhatalom 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 24.sz. 111-123.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009.október 9-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.

CIKKEK

TIHANYI

- TIHANYI Ferenc: A belga csendőrség. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 15.sz. 470-473.p. I.rész. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 16.sz. 509-511.p. II.rész. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 17.sz. 543-545.p. III.rész. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 18.sz. 578-581.p. IV.rész. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 19.sz. 620-621.p. V.rész. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 20.sz. 658-660.p. VI.rész. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 21.sz. 692-693.p. VII.rész.

PARÁDI József

Határszolgálat Közép-Európában az I. világháború után, a terület-visszacsatolásokat megelőzően.

A határszolgálatos kifejezés a két világháború közötti Magyar Királyság időszakában keletkezett szakkifejezés volt. Annak kapcsán alakult ki, hogy meg kellett különböztetni a határ védelmét és a határ őrzését megvalósító erőket, mivel a két feladatkört ellátó erőket általában egy testületben, illetve több szervezetben szétszórva működötték.¹

Ez a sajátos helyzet nem a magyar fejlődés szerves eredményeként keletkezett. Ellenkezőleg, a trianoni békediktátum hazánkat súlytó előírásainak a következménye volt. A kisantant országok ugyanis — akiknek a hadereje egyenként is a Magyar Királyi Honvédségnél jóval nagyobb volt és a haditechnikai felszereltsége is túlszárnyalta a honvédségét — egyeztettek terveiket a maradék Magyar Királyság megszállására.² Ilyen körülmények között pedig a magyar vezetés — jelentősen megnyirbált lehetőségeinek a határain belül — igyekezett mérsékelni az esetleges kisantant támadás következményeit. Az egyértelmű volt, hogy konfliktus esetén a maradék Magyarország nem képes ilyen haderőnek ellenállni. Ebből fakadóan a cél az volt, hogy a harcoló feleket tárgyalóasztalhoz ültessék. Az esetleges tárgyalások érdekében pedig reális célkitűzésként arra készítették fel a magyar fegyveres erőket, hogy lassítsák a fegyveres konfliktus során az ellenség előrenyomulás ütemét. Így kívánták elérni, hogy a támadó haderők ne foglalhassák el a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyar Királyság területét teljes egészében.³

E stratégia értelmében nem csupán a trianoni békediktátum által engedélyezett haderő létszámánál nagyobb erőre volt szükség, hanem — annak, legalább is egy részének — a határ mentén kellett állomásoznia. A magyar ipari centrumokhoz ugyanis rendkívül közel kerültek a határok, kellő ellenállás hiányában ezeket a gyártókapacitásokat rövid időn belül el lehetett foglalni. Létkérdés volt azonban az, hogy a határ menti ipari góccok minél tovább működhessenek magyar fennhatóság

alatt, mivel ezeknek a gyáraknak a termékei tették lehetővé a hátszágban élő lakosság hadra fogható férfitagjainak a felfegyverzését és csatasorba állítását, amely pedig az előfeltétele volt annak, hogy megakadályozzák a Magyar Királyság gyors és teljes megszállását. Ezt a célt pedig akkor lehetett elérni, ha a határ mentén hadra fogható erő állomásozott, amely képes volt lelassítani az ellenséges haderő előrenyomulását. A magyar vezetés tehát a magyar határőrizeti, illetve rendvédelmi erőkből alakított ki olyan rejtett alakulatokat, amelyek e stratégiai cél kivitelezésére többé-kevésbé alkalmasak voltak, továbbá létrehozott olyan új szervezeteket is, amelyek korábban a magyar határőrizetben nem léteztek, létük azonban alkalmas volt a haderő csapatai egy részének a rejtésére. Ilyen szervezet volt a Magyar Királyi Vámórség és a Magyar Királyi Folyamórség is.⁴

Igy állhatott elő az a helyzet, hogy a Szövetségi Ellenőrző Bizottság magyarországi tevékenységének a megszüntetése⁵ után a fegyverkezési egyenjogúság kimondásáig⁶ a Magyar Királyi Honvédség minden harmadik gyalogezrede rejtetten, a határőrizeti szervezet fedésében a határ mentén diszlokált.

Meg kell azonban különböztetni elnevezésükben a határőrizeti erőket a határvédelmi erőktől, mivel a két funkciót ellátó alakulatok szervezete, haditechnikai eszközökkel való felszereltsége stb. alapvetően eltért egymástól, ebből fakadóan pedig a képességeik is gyökeresen eltérőek voltak. A határőrizeti teendőket ellátó csapatokat nevezték határszolgálatosoknak, az összes többi — az adott testületbe tartozó — csapatot pedig a testület elnevezésével jelölték. A határszolgálatosok tehát a határvonalak őrzését látták el, haditechnikai felszereltségük, szervezetük, diszlokációjuk ennek megfelelő volt. A határőr szervezetek többi része — amely lényegében rejtetten működött — pedig a határok biztosítását végezte, egyrészt megakadályozva az ellenséges rajtaütés lehetőségét, másrészt pedig az ország belsejéből a határra felvonuló magyar haderő számára a területet biztosította, illetve a mélységi erőkkel ellenállást fejtett ki az ellenséges haderő csapataival szemben.⁷

Ez a helyzet csupán a magyar határőrizetre volt jellemző, amely egyértelműen a trianoni békediktátum következtében jött létre és idegen volt a magyar határőrizet fejlődési tendenciájától. A környező országoknak — mivel nem kellett számolniuk a szomszédaik ellenséges indulataiból fakadóan országuk lerohanására irányuló kísérlettel, vagy ha igen arra nyíltan felkészülhettek — ilyen rejtési manőverekre nem volt szükségük. A határszolgálatos kifejezés tehát a vizsgált többi közép-európai országban, nevezetesen Ausztriában, Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Lengyelországban és Romániában nem azt jelentette, mint a megcsonkított Magyar Királyságban. Közép-Európa többi országában egyértelműen a határok őrzése és részben a védelme érdekében működtetett szervezetek tartoztak e fogalomhoz. E szervezetek nem rendelkeztek nyílt és rejtett részekkel, mivel semmi sem kényszerítette őket arra, hogy országuk védelmi erejének egy részét rejtetten működtessék.⁸

Ausztria határőrizete az osztrák-magyar trianoni határon megegyezett Ausztria többi határszakaszával. A magyar-osztrák határszakasz hossza hozzávetőlegesen a magyar államhatár hosszának 14 %-a volt. Az osztrák határőrizetet a pénzügyőrség valósította meg a határ menti pénz-ügyőr alakulatai által, melyet kiegészítettek az osztrák csendőrség határ menti őrsői.⁹ Ez a szisztéma teljes egészében megegyezett a dualizmuskori Magyar Királyság 1906 előtti határőrizetével.¹⁰ Az osztrák pénzügyőrség — a világ más államaihoz hasonlóan — polgári fegyveres őrtestület volt. Az osztrák csendőrségnek pedig a vesztes I. világháború után a győztesek — az osztrák baloldal segítségével — oly mértékben átalakították a belső viszonyrendszerét, hogy azt már jóindulattal sem lehetett katonailag szervezett őrtestületnek tekinteni.¹¹

Csehszlovákia határőrizete a trianoni békediktátum nyomán jött létre. Az elszakított Felvidéken a két világháború között hozzávetőlegesen a lakosság 50 %-a szlovák, 25 %-a magyar, 25 %-a pedig német és rutén volt. Mivel Csehszlovákiának a Magyar Királysággal szomszédos határain annak mindkét oldalán magyar lakosság élt, ezért igyekeztek a határ-

vonallal mellé cseh, és szlovák népeket telepíteni. Ilyen telepkeket hoztak létre Kassától délre Csap és Batyus térségében, valamint a Csalóközben a Duna, a Garam és az Ipoly mentén. A határőrizetben jelentős szerepet szántak a szláv lakosságot tömörítő „Szokol” (Sólyom) mintegy 630 000 főnyi és az „Orel” (Sasok) hozzávetőlegesen 120 000 főnyi szervezeteknek. Ezen szervezetek tagjai békeidőben figyelték és jelentették a gyanús eseményeket, illetve katonai felkészítést is kaptak. Háború idején pedig velük kívánták feltölteni a határvédelmi alakulatokat. Békeidőben is az ő köreiből pótolták a határőrizeti szervezetek személyi állományát. A csehszlovák határőrizetet a pénzügyőrök és a csendőrök valósították meg. Fegyveres konfliktus esetén pedig ezen rendvédelmi testületek határ menti alakulatai csehszlovák haderő alárendeltségébe kerültek.¹² **(I.sz. melléklet)** Ez a szisztéma hű mása volt az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában a Magyar Királyság határain az úgynevezett katonai határőrizetre való áttérés tervezetének.¹³ A két világháború közötti Csehszlovákiában azonban a határőrizet kiegészült még a határőr zászlóaljakkal, amelyek a haderő részét képezték. 10 zászlóalj diszlokált Csehszlovákia határain, közülük 3 a magyar-csehszlovák határon. Szervezetük, felszereltségük, fegyverzetük a gyalogságéval volt azonos, azonban a zászlóaljak mindegyike rendelkezett még a szokásos századokon kívül egy kerékpáros és egy autós századdal is. E zászlóaljak nem csak fegyveres konfliktus esetén, hanem békeidőszakban is bevethetők voltak jelentősebb létszámot igénylő határőrizeti feladatok szükségessé válása esetében.¹⁴

Románia határőrizete már a XIX. században — a Moldovát és Havasalföldet is magába foglaló — Románia létrejöttével alakult ki.¹⁵ Ezt a határőrizeti modellt követte a román állam a két világháború között. Románia határait a román haderő speciális alakulatai a grancsárok őrizték. Ezen testület látta el a határőrizeti és a vámügyi teendőket is. A grancsárok 3 dandár-parancsokság irányításával 6 ezred keretei között 18 zászlóaljba tagolva végezték feladataikat. A zászlóaljak pedig 3-6 századból álltak. A századok egységesen 3

szakaszból szerveződtek. Végül pedig egy-egy szakasz-parancsnokság 3-7 őrsöt irányított. A grancsárszervezet személyi állományát Románia románok által lakott térségéből állították ki. Annak ellenére, hogy a haderő részét képezték ellátásuk a haderőnél jobb volt. Fegyverzetüket ez I. világháborúból visszamaradt orosz és az Osztrák-Magyar Monarchia haderejében rendszeresített karabélyok alkották.¹⁶ **(II.sz. melléklet)**

Jugoszlávia határőrizete két forrásból merített, az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában felszámolt katonai határőrvidék és a Szerb Királyság hagyományaiból.¹⁷ A jugoszláv határt a határőrség és a pénzügyőrség őrizte. A Jugoszláv pénzügyőrség két részből állt, a határszélből és az ország belsőjében szolgálatot teljesítőből. A határszéli pénzügyőrség békében a pénzügyi tárca alárendeltségében vámügyi feladatokat látott el. Fegyveres konfliktus esetén azonban a hadügyi tárca alárendeltségébe kerülve a határvédelem részét alkotta. Fegyverzetük, felszerelésük, öltözetük a haderő gyalogságáéval volt azonos, azonban a hajtókájuk színe zöld volt.¹⁸

A jugoszláv határőrizet másik szervezetét a határvéd alakulatok (határőrség) alkották, amelyek a haderő részét képezték. Ezen alakulatokat azonban békeidőben a nagyobb létszámot igénylő határőrizeti feladatok ellátásába be lehetett vonni. A határvéd alakulatok létszáma csaknem 6000 fő volt. Fegyverzetük, felszerelésük és öltözkük a haderő gyalogságáéval megegyezett, azzal a különbséggel, hogy a hajtókájuk színe piros volt. A jugoszláv államszervezés nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a határőr csapatok személyi állományának a soraiba szlávok és minden szempontból megbízható személyek kerüljenek. A testület 56 határvéd századból állt. A századok szakaszokra, a szakaszok pedig őrsökre tagolódtak. Egy-egy század két-három tisztből és mintegy 100 főnyi legénységből állt. Az őrsöket többszörösen megerősített, drótakadályokkal és futóárkokkal körülvett támpontokká építették ki.¹⁹ **(III.sz. melléklet)**

Lengyelország határőrizete annyiban hasonlított a cseh-szlovákéra, hogy új volt, mivel nem létezett olyan hagyomány amihez vissza lehetett volna nyúlni, mert Lengyelországot — területét felosztva — évszázadokon át megszállva tartotta

Oroszország, Németország és az Osztrák Császárság. A két világháború közötti Lengyelország lakosságának 58,2 %-a volt lengyel, 18 %-a ukrán, 10,7 %-a zsidó, 6 %-a német, 5,8 %-a fehérorosz és 1 %-a litván. Lengyelországot ellenséges államok vették körül Csehszlovákiát kivéve, azonban ezzel az országgal sem volt szívélyes a viszonya. Lengyelországnak három határőrizeti szervezete volt, azonban mindhárom szervezet az államhatár más szakaszain működött.²⁰

A határőrség (Kommenda Strazy Granicznej) a német, a csehszlovák és a román határon teljesített szolgálatot. Közel 6000 főnyi létszámmal 22 zászlóaljba szervezve végezte feladatát. A testület a hadügyminiszter és a pénzügyminiszter kettős alárendeltségében működött. Öltözete, fegyverzete, felszerelése megegyezett a gyalogságéval.²¹

A határvédő testület (Korpos Ochrony Pogranicza) az orosz és a litván határon teljesített szolgálatot mintegy 20 000 fővel, 7 dandárba, azon belül 29 zászlóaljba és 20 lovas századba tagolva. A zászlóaljak 3 századból, továbbá 1 géppuskás századból álltak. A testület a hadügyi tárca irányítása alatt állt, működési költségei azonban a belügyi tárcát terheltek.²²

A polgári határvédelem testületet a Németországtól elszakított területek német határa mentén hozták létre mintegy 8 000 fővel. E szervezetbe megbízható és lengyel nemzetiségű személyeket soroztak be. 1931-ig 20 polgári határvédelmi zászlóaljat szerveztek. A katonák személyi felszerelését már békeidőszakban kiosztották. A polgári határvédelem feladata az volt, hogy fegyveres konfliktus esetén a határőrséggel és más katonai alakulatokkal közösen biztosítsa a határ térségét a lengyel haderő felvonulásáig.²³

Összességében megállapítható, hogy:

- a vizsgált térségen megvalósított szinte valamennyi ország határőrizetében — az osztrákok kivételével — résztvett katonai erő, sőt még olyan ország is akadt, ahol csak katonai erővel valósították meg a határőrizetet, még a vámzaki teendőket is ezen szervezetekkel látták el valamilyen formában;
- ahol voltak nemzeti hagyományok, ott a nemzeti hagyományokra támaszkodva szervezték meg az ország határőrizetét;

- az osztrák határőrizet kivételével a nemzeti határőrizeti szervezetek rendelkeztek valamilyen — viszonylag nagyobb tömeget magukba foglaló — manőver tartalékkal, amelyet szükség esetén aktivizálhattak a mindenkori kialakult helyzetnek megfelelően;

- a határőrizeti szervezetek feletti felügyeletet a honvédelmi, a belügyi és a pénzügyi tárcák gyakorolták békeidőszakban, illetve a háború idejére ettől eltérő hatásköröket terveztek;

- a határőrizeti szervezetek a haderőknek az elit alakulatai közé tartoztak;

- az érintett országok egy része nemzeti alapon szerveződő társadalmi mozgalmakkal illetve szervezetekkel is igyekezett támogatást nyújtani határőrizetük eredményes megvalósításához;

- fegyveres konfliktus időszakában a határőrizeti erők a határok védelmére felvonuló haderő csapatainak az alárendeltségébe kerültek.

A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizetét is igyekeztek a magyar hagyományokra tekintettel kialakítani és a rendvédelemben — a lehetőségek függvényében — manőver tartalékot is létrehozni. Magyarország esetében azonban a határőrizeti rendszerben katonai erő nyílt módon való szerepeltetése nem volt lehetséges. Ebből fakadóan sajátos egyedi megoldásokra kényszerült Magyarország, legalább is a fegyverkezési egyenjogúság visszaállításáig.

A trianoni békediktátum nyomán kialakult magyar államhatárok őrizetének a megszervezésére vonatkozó eredeti elképzelés az volt, hogy — a dualizmuskori hagyományoknak megfelelően — a határszéli csendőrség mintájára²⁵, a Magyar királyi Csendőrség szervezetén belül alakítsák ki a határőrizetet megvalósító struktúráját.²⁶

A csendőrség orientáltságú határőrizeti struktúra kiépülése el is kezdődött — felváltva a Magyar Nemzeti Hadsereg, majd a Magyar Királyi Nemzeti Hadsereg, végül pedig a Magyar Királyi Honvédség²⁷ ezirányú teendőit — azonban a hadsereg vezetésének a javaslatára mégis más alapokra helyezték a békediktátum utáni magyar határőrizetet. Az antant ugyanis lé-

nyegesen megértőbbnek bizonyult — tekintettel a magyarországi tanácsköztársaságra — a rendvédelmi testületek létrehozása tekintetében, mint a haderő fejlesztési indítványokat illetően. Ebből a helyzetből fakadóan és az ország veszélyeztetett állapota miatt a magyar katonai vezetés úgy gondolta, hogy nagyobb előerő biztosítható trianoni határok mentén — nyílt és rejtett formában is — ha külön rendvédelmi testület létesül az ország határainak az őrzése céljából. Hasonló megfontolások nyomán kezdeményezte a Magyar Királyság az antantnál a Magyar Királyi Folyamórség létesítését is. Az elgondolás bevált, a győztesek megengedték, hogy a legyőzött ország földarabolt területének maradványain új — korábban a magyar rendvédelmi rendszerben nem létező — rendvédelmi szervezeteket hozzanak létre a határok őrzése és a vízirendészeti teendők ellátása érdekében. Ennek nyomán került felállításra a Magyar Királyi Vámórség²⁸ és a Magyar Királyi Folyamórség.²⁹

A Magyar Királyi Vámórség nyílt feladatát egyértelműen a határőrizet, a Magyar Királyi Folyamórség teendőit, pedig a vízirendészeti tevékenység végzése alkotta. A Magyar Királyi Folyamórség a határőrizeti teendők ellátásában alapvetően a vízi határátkelőhelyeken a határforgalom ellenőrzése által, illetve a vízi határszakaszok határvízi felügyeletével vett részt.

A trianoni békediktátum utáni magyar határőrizet gerincét egyértelműen a Magyar Királyi Vámórség alkotta. A testületnek nem voltak vámeljárási jogosultságai. A vámeljáráásokat továbbra is a vámhivatalok végezték. Mivel pedig az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnésével az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság között többé-kevésbé 10 évente felújított vámszövetség is megszűnt, az 1924-ben újjáalakított vámtörvényben foglaltak szerint végezték a vámeljárási teendőiket a magyar vámhivatalok.³⁰

A Magyar Királyi Vámórség egyértelműen a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek közé tartozott, mivel a testület személyi állománya — a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság helyszíni ellenőrzésének beszüntetéséig testületi rangrendszer rendfokozatait (**IV.sz. melléklet**), azt követő-

en pedig — rendfokozatot viselt, a testületen belüli alá- és fölérendeltségi viszonyok katonaiak voltak, továbbá a vámórségben szolgálatot teljesítőkre a katonákra általában érvényes jogosultságok és kötelezettségek vonatkoztak.

A honvédelmi tárca nyíltan ugyan nem ellenőrizhette a Magyar Királyi Vámórséget, rejtett módon azonban ezt igyekezett megtenni oly módon, hogy az lehetőleg ne jusson a Szövetségi Ellenőrző Bizottság magyarországi ellenőreinek a tudomására. Miután pedig a Szövetségi Ellenőrző Bizottság a magyarországi helyszíni ellenőrzéseit megszüntette, hozzáálltak a Magyar Királyi Vámórség szervezete mögé bújtatott rejtett katonai alakulatok létrehozásához.

A Magyar Királyi Vámórség személyi állománya katonának minősült, ebből fakadóan pedig átjárás volt a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Vámórség személyi állománya között. A testület egyenruházata megegyezett a honvéd egyenruhával, néhány kisebb eltéréstől eltekintve, mint például a vámőrök számára — a korabeli olasz haderő vadász alakulatainál rendszeresített kalaphoz hasonló — kalapot is rendszeresítettek, illetve a parolijuk színe is eltért a honvédségnél használatos színektől. A személyi fegyverzet is azonos volt a honvédségével. A Magyar Királyi Vámórség más fegyverzetel nem is rendelkezett, illetve objektumvédelmi célból látták el a testületet sorozatlövő fegyverekkel is.³¹

A Magyar Királyi Vámórség a trianoni országhatárok őrzését négylépcsős szervezeti felépítéssel látta el. A testület legalsó szervezeti elemei a vámőr őrsök voltak, a vámőr őrsöket a vámőr szakasz-parancsnokságok irányították, a következő parancsnoksági szint vámőr kerület-parancsnokság volt, a testület élén pedig a vámőr főparancsnokság állt. A szervezet — a vámőr főparancsnokságot figyelmen kívül hagyva — összesen 7 vámőr kerület-parancsnokságból, 52 vámőr szakasz-parancsnokságból és 103 vámőr őrsből állt.³² **(V.sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Vámórség szolgálati feladatait a nyílt szervezethez tartozó mintegy 5500 főnyi csapatállományú (fel-fegyverzett)³³ személlyel látta el, amely a közigazgatási állományba tartozó (fegyvertelen) 1250 főnyi személlyel egészült

ki. A testület teljes személyi állomány 6750 főt tett ki. A személyi állomány fegyveres része a legénységből és a hivatásos állományból állt. A hivatásos állomány is két részre tagozódott, az altiszti és a tiszt karra.³⁴

A legénységi állománynak elvileg ugyan önként jelentkező, fizetett személyzetből kellett volna állnia. Ennek a kivitelezése azonban teljességgel lehetetlen volt, ezért a legénység úgynevezett kényszertoborzottakból állt. E sajátos elnevezés lényegében sorozást jelentett, amely viszont a trianoni békediktátumban foglaltak szerint tilos volt. Az antant tisztában volt ugyan azzal, hogy mit jelent a kényszertoborzás, azonban nem lépett fel ellene, mert a szükséges személyi állományt toborzással nem lehetett volna feltölteni.³⁵

A testület szervezeti egységeinek a döntő többsége a határmenti 10-15 km-es területsávban helyezkedett el, egyben ez a területsáv volt a szervezet működési területe is.³⁶ **(VI.sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Vámórség számára — a Magyar Királyi Honvédség fegyvernemeihez hasonlóan — „csapatjelvényt” is rendszeresítettek, amely kiterjesztett szárnyú és a karmai között kardot tartó turulmadár volt.³⁷ **(VII.sz. melléklet)** A csapatjelvényt a parolijukon viselték.

A Magyar Királyi Vámórség létszáma és fegyverzete édeskevésnek bizonyult volna ahhoz, hogy egy esetleges fegyveres támadás esetén az ellenséges előrenyomulást lassítsa. Ezért amint erre lehetőség nyílt, azaz 1927. IV. 1-től a Magyar Királyi Vámórség szervezetének a rejtésében fokozatosan katonai erőket telepítettek a határ mellé rejtett módon.

1932-ben a Magyar Királyi Vámórséget átkeresztelték Magyar Királyi Határórséggé, megtartva a szervezet kettős alárendeltségét, azaz a pénzügyi tárca nyílt és a honvédelmi tárca rejtett felügyeletét, melyet a vegyesdandár-parancsnokságokon keresztül gyakorolt.³⁸ **(VIII.sz. melléklet)** Emellett pedig a határórség szervezetében más hadra fogható katonai alakulatokat is integráltak.

A következő lépés pedig az volt, hogy a határórséget honvéd határvadászok elnevezéssel „csapat-nemként” bevonták a

Magyar Királyi Honvédség kötelékébe. A terület-visszacsatolások kivitelezésében a határőrség — a korábbi vámőrség — már mint honvéd határvadász csapatnem vett részt a Magyar Királyi Honvédség integráns részeként. A honvéd határvadász csapatnem feladata az volt, hogy a határszolgálatosok a trianoni határon maradvá teljesítsék a hadművelleti záróvonal teendőit. A határvadászok hadra fogható alakulatai pedig a többi magyar alakulattal vonult fel és végül állást foglalt az új határon, ahol a magyar műszaki csapatokkal együttműködve elkezdte a határszolgálatosok béke elhelyezési körletének a kiépítését, illetve elvégezték az új határ őrzését is mindaddig amíg — a katonai közigazgatás megszüntetésével — a trianoni határokról a határvadász csapatnem határszolgálatos része át nem települt az új határ mentén kialakított elhelyezési körleteibe.³⁹

Összességében megállapítható, hogy:

- a magyar határőrizet sem nélkülözte a vizsgált időszakban a haderő jelenlétét, ez azonban — különösen az 1927. évet megelőzően — csak csekély mértékben valósulhatott meg;
- a Magyar Királyságban az ország vezetése kénytelen volt szakítani a dualizmuskori hagyományokkal, mivel azok alkalmazása nem tette volna lehetővé a határvédelem megerősítését;
- a magyar határőrizetben is kialakították a manőver tartalékokat képező alakulatokat, de döntően 1927 után;
- a határőrizeti szervezet felett a felügyeletet a pénzügyi tárca gyakorolta, abban a honvédelmi tárca csak rejtetten vehetett részt, ez a helyzet azonban a fegyverkezési egyenjogúság létrejötte után oly módon változott meg, hogy a határőrizet feletti felügyelet teljes egészében a honvédelmi tárcához került;
- a magyar határőr szervezetek haderőn belüli elit alakulat jellege nem alakulhatott ki, mivel nyílt formában nem tartózhattak a honvédséghez;
- a magyar határőrizet terület-visszacsatolásokat megelőző megszervezése és átszervezése során nem volt indokolt az etnikai alapú szerveződés, mivel a trianoni országhatárok mindkét oldalán magyar populáció élt;

- mire sor került a terület-visszacsatolásokra a magyar határőrizeti erők — a határszolgálatosok és a határbiztosító alakulatok egyaránt — a Magyar Királyi Honvédségbe integrálva hajtották végre a terület-visszacsatolás teendőiből a képességekkel leginkább harmonizáló feladatokat.

A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete tehát a trianoni békediktátum által sújtott tevékenység volt ugyan, azonban különböző fondorlatok útján végül is sikerült a szomszédos országokéhoz hasonló képességű határőrizeti erőkoncentrációt telepíteni a csonka Magyarország határaitra. Ez azonban független volt attól, hogy a kisantant országok hadeje elsöprő fölényrel rendelkezett.

Jegyzetek:

¹ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 13-28.p. + 73-85.p.

² ÁDÁM: *A kiaszántant és Európa 1920-1929.* 268-269.p. ; KISZLING

³ DOMBRÁDY — TÓTH: 59-63.p.

⁴ VARGYAI: 14-16.p.

⁵ A Bizottság tevékenységé 1927. III. 31-én szüntették meg.

⁶ A Bled-i egyezmény létrehozására 1938. VIII. 29-én került sor.

ÁDÁM: *A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország külpolitikája 1936-1938.* 419-563.p.

⁷ PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. ; Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között.

⁸ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 212-232.p

⁹ SUHAY: Határszolgálat, határvédelem. XII/2. rész. 298.p.

¹⁰ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.

¹¹ ARTNER

¹² SUHAY: Határszolgálat, határvédelem. XII/2. rész. op.cit. 298.p.

¹³ PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.

¹⁴ SUHAY: Határszolgálat, határvédelem. op.cit. XII/2. rész. op.cit. 299.p.

¹⁵ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. 120-122.p.

¹⁶ SUHAY: Határszolgálat, határvédelem. op.cit. XII/2. rész. op.cit. 300.p.

¹⁷ PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. op.cit. 123.p.

¹⁸ SUHAY: Határszolgálat, határvédelem. op.cit. XII/2. rész. op.cit. 300.p.

¹⁹ Loc.cit. 301.p.

²⁰ SUHAY: op.cit. XII/2.rész. 330.p.

²¹ Loc.cit. 330.p.

²² Loc.cit. 331.p.

²³ Loc.cit. 331.p.

²⁴ PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai.

²⁵ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai.

²⁶ GÁSPÁR — PARÁDI

²⁷ PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete.

²⁸ 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r.

²⁹ 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r.

³⁰ 1924/XIX.tc.

³¹ PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. op.cit. 81-98.p.

³² Loc.cit.

³³ A trianoni békediktátum fegyverkorlátozása a hadifegyverekre vonatkozott. Pisztolyok esetében nem minősült hadifegyvernek a 10 cm-nél rövidebb csövű pisztoly, bár — a cső hosszától függetlenül — a 9 mm-t elérő vagy azt meghaladó űrméretű pisztolyokat is a hadifegyverek közé sorolták. A 6,5 mm vagy annál kisebb kaliberű pisztolyt viszont a csőhossztól függetlenül nem tekintették hadifegyvernek. A hidegfegyverekre nem terjedt ki a trianoni békediktátum korlátozása.

³⁴ HIM-HL. HM.eln. 1931/108220.sz. ; 114 440/1921. (VIII. 25.) PM.r.

³⁵ PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. op.cit. 81.p.

³⁶ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 271-272.p.

³⁷ PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. op.cit. 81.p.

³⁸ HIM.HL.HM.eln. 1/a.1932/111000.sz.31/a-g.

³⁹ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 191-206.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK ÉS KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

ÁDÁM: *A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország külpolitikája 1936-1938.* — ÁDÁM Magda: *A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország külpolitikája 1936-1938.* II.köt. 1029 p. In ZSIGMOND László (szerk.): *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájából 1936-1945.* Budapest, 1965, Akadémiai Kiadó. I-V.köt. HU-ISBN —

ÁDÁM: *A kisantant és Európa 1920-1929* — ÁDÁM Magda: *A kisantant és Európa 1920-1929.* Budapest, 1989, Akadémia Kiadó. 279 p. HU-ISBN 963 05 49999.

- DOMBRÁDY — TÓTH — DOMBRÁDY Lóránd — TÓTH Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945*. Budapest, 1987, Zrínyi Kiadó. 461 p. HU-ISBN 963 32 6359 X.
- KISZLING — KISZLING Rudolf (szerk.): *Die militärischen vereinbarungen der Kleinen Entente 1929-1937*. [A kisantant katonai megállapodásai 1929-1937.] München, 1959, Verlag R. Oldenbourg. 91 p. /Südosteuropäische Arbeiten, 54./ [Délkelet-európai munkák, 54.]
- VARGYAI — VARGYAI Gyula: *A hadsereg politikai funkciói Magyarországon a harmincas években*. Budapest, 1983, Akadémia Kiadó. 190 p. HU-ISBN 963 05 3085 6.

TANULMÁNYOK

- ARTNER — ARTNER Ramona: Az osztrák csendőrség 1848-1938. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 15-22.p. HU-ISSN 1216-6774.
- GÁSPÁR — PARÁDI — GÁSPÁR László — PARÁDI József: A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete a trianoni békeszerződésig (1919. 08. 7. – 1920. 06. 4.) *ZMKA Akadémiai Közlemények*, XXXIII.évf. (1990) 167.sz. 87-100.p. HU-ISSN 1218-5507.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIII.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvé-

- delem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN —
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 64-75.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme*” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámőrség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámőrség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774. 91.p. 7.sz.jegyzet.

CIKKEK

- SUHAY: Határszolgálat, — SUHAY Imre: Határszolgálat - határvédelem.
határvédelem.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 1.sz. I.rész. 3-9.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 2.sz. II-III.rész. 34-40.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 3.sz. IV.rész. 66-68.p. +
70-71.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 4.sz. V/1.rész. A székely
határőrség szervezete. 98-103.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 5.sz. V/2.rész. A székely
határőrség szervezete. 130.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 5.sz. VI.rész. Nyugtalan-
ságok, lázongások a határőrvidéken. 130-
135.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 5.sz. VII/1.rész. A határ-
őrvidék közí-gazgatásának reformjai. A
szlavóniai és Tisza-Maros szöge katonai
szervezetének felhagyása. 135-136.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 6.sz. VII/1.rész. 162-165.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 6.sz. VII/2.rész. A határ-
őrvidék kiépítése 1770-1787-ig, az ügyne-
vezett kantonrendszer bevezetéséig. 165-168.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 7.sz. VII/2.rész. 194.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 7.sz. VIII.rész. A kanton-
rendszer bevezetése. 194-196.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 7.sz. IX.rész. A határőr-
vidék 1809-1850. 196-198.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 7.sz. X/1.rész. A határőr-
vidék szerepe 1848/49-ben. 198-199.p.
- Csendőrségi Lapok,*
XXII.évf. (1932) 8.sz. X/2.rész. 230-233.p.

- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 8.sz. XI/1. A határőrvi-
dék szervezetének újabbi megváltoztatása,
modernizálása, annak felosztásáig. 233-236.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 9.sz. XI/2. 262-263.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 9.sz. XII/1.rész. Határ-
védelmi intézmények Európa különböző
államaiban. 263-266.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 10.sz. XII/2.rész. Magyar-
ország szomszédainak határvédelmi szerve-
zete. 298-304.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 11.sz. XII/2.rész. 330-331.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 11.sz. XIII/1.rész. BOKOR
Árpád társszerzőségével: Csonka-Magyar-
ország határának őrzése. 331-338.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 13.sz. XIII/2.rész. BEŐTHY
Kálmán társszerzőségével. 402-403.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 13.sz. XIV.rész. Határvéde-
lem a jövő háborúban. 403- 404.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 13.sz. XV.rész. A határbiz-
tosító csapatok szerepe és feladata a felvo-
nulás előtt és alatt. 404-407.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 14.sz. XVI/1.rész. Határvéde-
lem előkészítése a jövő háborújára. 434-440.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 15.sz. XVI/2.rész. 466-469.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 16.sz. XVI/3.rész. 498-500.p.
- Csendőrségi Lapok*,
XXII.évf. (1932) 16.sz. XVII.rész. A határ-
védelem megszervezése a jövő háborújára.
500-504.p.

KÉZIRATOK

PARÁDI: *A magyar állam
határőrizete 1920-1941.*

PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete
1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kéz-
irat. Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet.

PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK GYŰJTEMÉNYEI

HIM-HL — Hadtörténelmi intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára.

JOGSZABÁLYOK

1924/XIX.tc. — 1924/XIX.tc. a vámjog szabályozásáról.

6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r. — 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r. a vámország létesítéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LV.évf. (1922) I.füzet. 223-232.p.

114 440/1921. (VIII. 25.) PM.r. — 114 440/1921. (VIII. 25.) PM.r. a Magyar Királyi Vámország létesítéséről szóló 6.200/1921. M. E. számú kormányrendelet végrehajtásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LV.évf. (1922) I.füzet. 1594-1623.p.

8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. — 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. a folyamrendészet gyakorlásáról és a m. kir. folyamország szervezéséről, létszáma kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922: XIV. t.-c. végrehajtásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LVII.évf. (1923) I.füzet. 335-340.p.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet

A csehszlovák csendőrtestület szlovákiai és kárpátaljai szervezetének diszlokációja.

II.sz. melléklet

A román grancsár testület diszlokációja a magyar-román határon.

III.sz. melléklet

A Jugoszláv Királyság határőr testületének diszlokációja a magyar-jugoszláv határon.

IV.sz. melléklet

A Magyar Királyi Vámőrség testületi rangrendszere.

V.sz. melléklet

A Magyar Királyi Vámőrség szervezeti felépítése.

VI.sz. melléklet

A Magyar Királyi Vámőrség 1927. évi diszlokáció jegyzéke az utazást ellenőrző állomások nélkül.

VII.sz. melléklet

A Magyar Királyi Vámőrség csapatjelvénye.

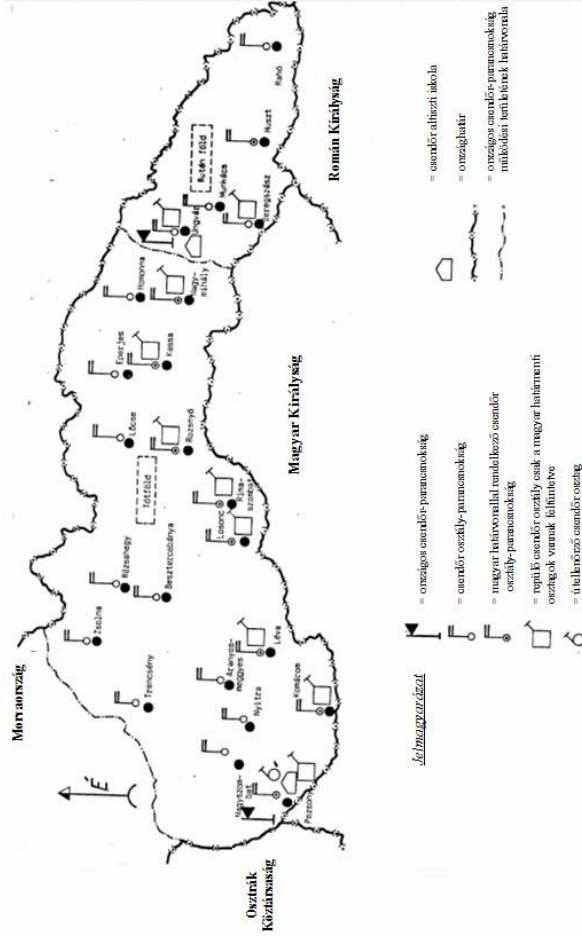
VIII.sz. melléklet

A Magyar Királyi Határőrség határszolgálatos részének szervezeti felépítése 1937.

IX.sz. melléklet

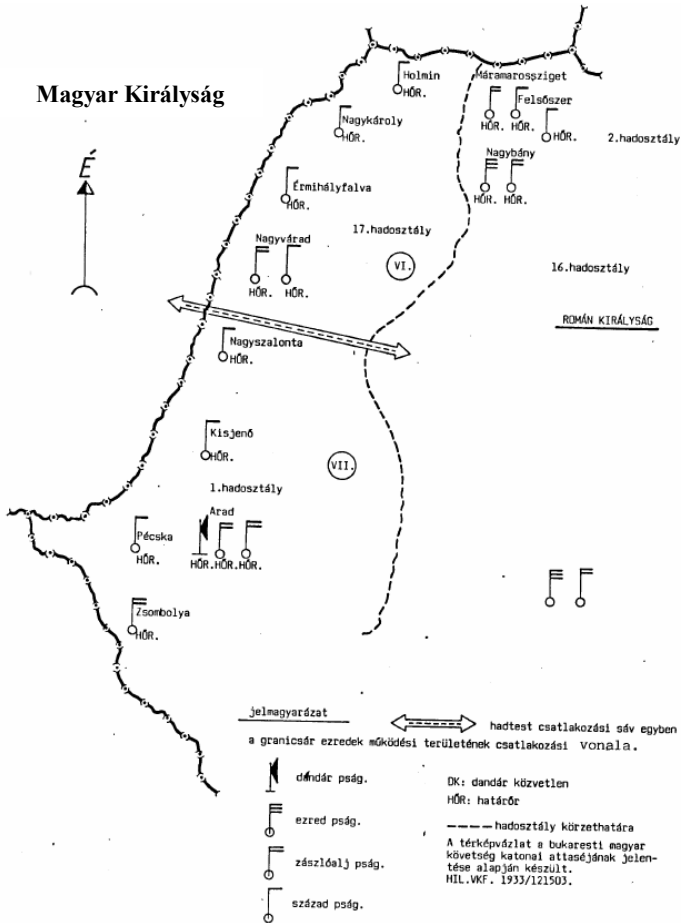
A Magyar Királyi Határőrség 1937. évi diszlokáció-jegyzéke.

A csehszlovák csendőrtésület szlovákiai és kárpátaljai szervezetének diszlokációja.

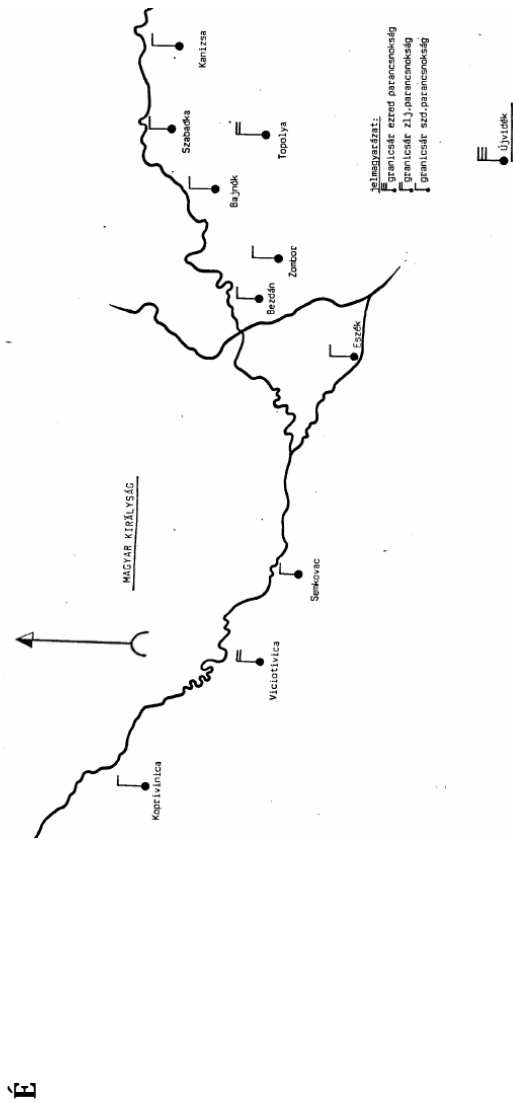
Forrás ! PARÁDI József. *A magyar állam határőrzete 1920-1941.* 562.p. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet.

A román grancsár testület diszlokációja a magyar-román határon.

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 560.p. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet.

A Jugoszláv Királyság határőr területének diszlokációja a magyar-jugoszláv határon.

Forrás! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. 561.p. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet.

A Magyar Királyi Vámőrség testületi rangrendszere.

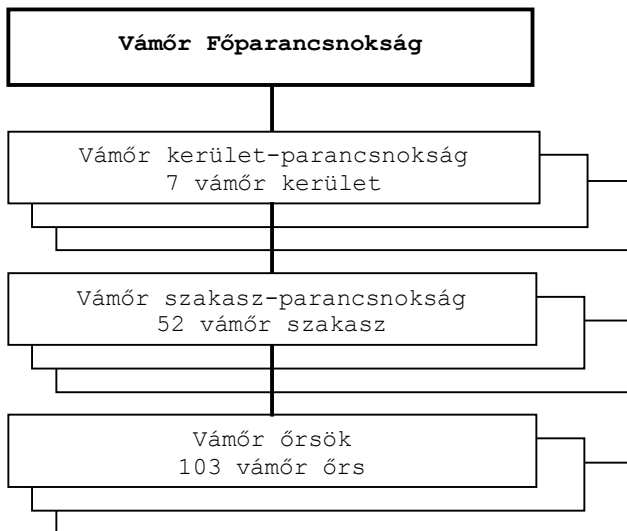
Állami fizetési osztályok	Tisztviselők (tisztok)	Azonos katonai rendfokozatok
V	vámőr vezérfelügyelő	tábornok
VI	vámőr főfelügyelő	ezredes
VII	I.o. vámőr felügyelő	alezredes
VIII	II.o. vámőr felügyelő	őrnagy
IX	vámőr főtiszt	százados
X	vámőr tiszt	főhadnagy
XI	vámőr segédtiszt	hadnagy
	Altisztek	Altisztek
	I.o. fővámőr	főtörzsőrmester
	II.o. fővámőr	törzsőrmester
	III.o. fővámőr	őrmester
	Legénység	Legénység
	I.o. vámőr	szakaszvezető
	II.o. vámőr	tizedes
	III.o. vámőr	őrvezető
	segédvámőr	honvéd

Megjegyzés: Az egyenruhát viselő és hadifegyverrel ellátott testületi tagok alkották a csapatállományt, a többiek pedig a közigazgatási állományt. Egyenruhát, rangot a csapatállományba tartozó testületi tagok viseltek. A vámőrségi rangok jelölése megegyezett a katonai rangokéval de az elnevezés különböző volt.

Forrás ! Kiss István Géza: *A Magyar Királyi Vámőrség története.* 20.p. Budapest, 1996, Viva Média. 63 p. HU-ISBN —

V.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Vámórség szervezeti felépítése.

Forrás ! PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámórség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXIV. évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774

VI.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Vámórség 1927. évi diszlokáció-jegyzéke az utazást ellenőrző állomások nélkül.

Vámőr felügyelőség a székesfővárosban

I. Budapesti Vámőr Kerület (5 vámőr szakasz-parancsnokság és 12 vámőr őrs)	
I/1. Salgótarjáni Szakasz-parancsnokság	I/1.-1. Alsóutaspusztai Őrs I/1.-2. Rónabányai Őrs I/1.-3. Karancsberényi Őrs
I/2. Ipolytarnóczyi Szakasz-parancsnokság	I/2.-1. Nógrádszakáli Őrs I/2.-2. Szécsényi Őrs I/2.-3. Hugyagi Őrs
I/3. Dejtári Szakasz-parancsnokság	I/3.-1. Balassagyarmati Őrs I/3.-2. Drégelypalánki Őrs
I/4. Vámosmikolai Szakasz-parancsnokság	I/4.-1. Kemncei Őrs I/4.-2. Letkési Őrs I/4.-3. Szobi Őrs
I/5. Eszergomi Szakasz-parancsnokság	I/5.-1. Piszkei Őrs
II. Győri Vámőr Kerület (5 vámőr szakasz-parancsnokság és 7 vámőr őrs)	
II/1. Komáromi Szakasz-parancsnokság	II/1-1. Almásfüzitői Őrs
II/2. Gönyői Szakasz-parancsnokság	II/2.-1. Nagybajcsi Őrs
II/3. Püski Szakasz-parancsnokság	II/3.-1. Asványi Őrs
II/4. Rajkai Szakasz-parancsnokság	II/4.-1. Dunakiliti Őrs II/4.-2. Horvátjásfalui Őrs
II/5. Mosonszentjányosi Szakasz-parancsnokság	II/5.-1. Hegyeshalmi Őrs II/5.-2. Albertkázmérpusztai Őrs
III. Szombathelyi Vámőr Kerület (9 vámőr szakasz-parancsnokság és 26 vámőr őrs)	
III/1. Soproni Szakasz-parancsnokság	III/1.-1. Fertőrákosi Őrs III/1.-2. Agfalvai Őrs III/1.-4. Brennbergbányai Őrs III/1.-4. Harkai Őrs
III/2. Nagycenki Szakasz-parancsnokság	III/2.-1. Mexikópusztai Őrs III/2.-2. Kövesdi Őrs
III/3. Csepregi Szakasz-parancsnokság	III/3.-1. Undi Őrs III/3.-2. Répecevisi Őrs III/3.-3. Horvátzsidányi Őrs
III/4. Szombathelyi Szakasz-parancsnokság	III/4.-1. Kőszegi Őrs III/4.-2. Bozsoki Őrs III/4.-3. Bucsui Őrs III/4.-4. Pornóapáti Őrs
III/5. Körmenyi Szakasz-parancsnokság	III/5.-1. Szentpéterfai Őrs III/5.-2. Pinkamindszenti Őrs III/5.-3. Taródfai Őrs
III/6. Szentgodhardi Szakasz-parancsnokság	III/6.-1. Vasszentmihályi Őrs III/6.-2. Alsósözlnöki Őrs III/6.-3. Apátistvánfalvai Őrs
III/7. Óriszentpéteri Szakasz-parancsnokság	III/7.-1. Dávidházi Őrs III/7.-2. Szentgyörgyvölgyi Őrs
III/8. Rédcisi Szakasz-parancsnokság	III/8.-1. Nemesnépi Őrs III/8.-2. Lendvaujfalvai Őrs
III/9. Murakeresztúri Szakasz-parancsnokság	III/9.-1. Szemenyei Őrs III/9.-2. Letenyi Őrs III/9.-3. Tóthszerdai Őrs

IV. Kaposvári Vámőr Kerület (6 vámőr szakasz-parancsnokság és 15 vámőr őr)	
IV/1. Gyékényesi Szakasz-parancsnokság	IV/1.-1. Kakonyapusztai őr IV/1.-2. Berzencei őr
IV/2. Barcsi Szakasz-parancsnokság	IV/2.-1. Vízvári őr IV/2.-2. Babocsa őr
IV/3. Sellyei Szakasz-parancsnokság	IV/3.-1. Karancevicapusztai őr IV/3.-2. Drávasztárai őr IV/3.-3. Lajospusztai őr IV/3.-4. Darócihalmai őr
IV/4. Siklósi Szakasz-parancsnokság	IV/4.-1. Kemesi őr IV/4.-2. Drávaszabolcsi őr IV/4.-3. Old őr
IV/5. Magyabolyi Szakasz-parancsnokság	IV/5.-1. Beremendi őr IV/5.-2. Mocsikai őr IV/5.-3. Saroki őr
IV/6. Mohács Szakasz-parancsnokság	IV/6.-1. Udvari őr
V. Szegedi Vámőr Kerület (9 vámőr szakasz-parancsnokság és 16 vámőr őr)	
V/1. Garai Szakasz-parancsnokság	V/1.-1. Karapancsaerdői őr V/1.-2. Hercegszántói őr
V/2. Madarasi Szakasz-parancsnokság	V/2.-1. Katymári őr V/2.-2. Kunbajai őr
V/3. Kelebiai Szakasz-parancsnokság	V/3.-1. Csikériai őr V/3.-2. Tompai őr
V/4. Röszei Szakasz-parancsnokság	V/4.-1. Bokortanyai őr V/4.-2. Gáltanyai őr
V/5. Szőregi Szakasz-parancsnokság	V/5.-1. Kübekházi őr V/5.-2. Kiszombori őr
V/6. Magyarcsanádi Szakasz-parancsnokság	V/6.-1. Csanádpalotai őr
V/7. Battonyai Szakasz-parancsnokság	V/7.-1. 43-as majori őr
V/8. Kevermesi Szakasz-parancsnokság	V/8.-1. Dombegyházi őr V/8.-2. Brédamajori őr
V/9. Kevermesi Szakasz-parancsnokság	V/9.-1. Eleki őr V/9.-2. Dénesmajori őr
VI. Debreceni Vámőr Kerület (11 vámőr szakasz-parancsnokság és 16 vámőr őr)	
VI/1. Sarkadi Szakasz-parancsnokság	VI/1.-1. Kötegyáni őr VI/1.-2. Méhkeréki őr
VI/2. Biharugrai Szakasz-parancsnokság	VI/2.-1. Mezőgyáni őr VI/2.-2. Kőrösszegapáti őr
VI/3. Biharkeresztesi Szakasz-parancsnokság	VI/3.-1. Nagykereki őr
VI/4. Nagylétei Szakasz-parancsnokság	VI/4.-1. Pocsaji őr VI/4.-2. Álmosdi őr
VI/5. Nyírábrányi Szakasz-parancsnokság	VI/5.-1. Bagaméri őr
VI/6. Nyírbélteleki Szakasz-parancsnokság	VI/6.-1. Katztanyai őr
VI/7. Merki Szakasz-parancsnokság	VI/7.-1. Merki őr
VI/8. Csengeri Szakasz-parancsnokság	VI/8.-1. Gacsáji őr VI/8.-2. Kismódosi őr
VI/9. Tiszabecsi Szakasz-parancsnokság	VI/9.-1. Magosligeti őr VI/9.-2. Szaatmárcekei őr
VI/10. Csabodai Szakasz-parancsnokság	VI/10.-1. Csabodai őr
VI/11. Mándok Szakasz-parancsnokság	VI/11.-1. Nagylónyai őr

VII. Miskolci Vámőr Kerület (7 vámőr szakasz-parancsnokság és 11 vámőr őrs)	
VII/1. Ricsei Szakasz-parancsnokság	VII/1.-1. Zemplénagárdi Őrs VII/1.-2. Pácinai Őrs
VII/2. Sátoraljaújhelyi Szakasz-parancsnokság	VII/2.-1. Vilyi Őrs
VII/3. Hidasnémeti Szakasz-parancsnokság	VII/3.-1. Hollóházai Őrs
VII/4. Krasznokvajdai Szakasz-parancsnokság	VII/4.-1. Szemerei Őrs VII/4.-2. Tornaszentjakabi Őrs
VII/5. Tornanádaskai Szakasz-parancsnokság	VII/5.-1. Szögligeti Őrs VII/5.-2. Agteleki Őrs
VII/6. Bánrévei Szakasz-parancsnokság	VII/6.-1. Szuhafői Őrs VII/6.-2. Keleméri Őrs
VII/7. Felsőhangonyi Szakasz-parancsnokság	VII/7.-1. Domaházai Őrs

**Összesen 7 vámőr kerület, 52 vámőr szakasz-parancsnokság
és 103 vámőr őrs**

Forrás ! PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámórség a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXIV. évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774

VII.sz. melléklet

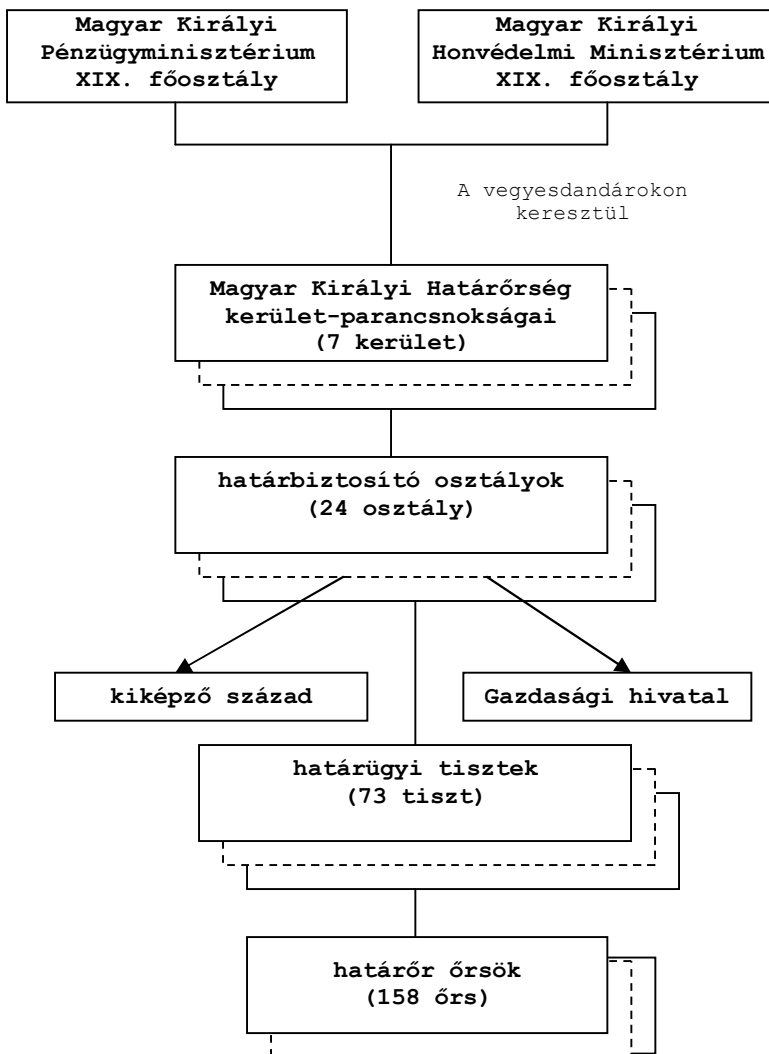
A Magyar Királyi Vámórség csapatjelvénye.

Megjegyzés: A Magyar Királyi Vámórség egyenruha viselésére jogosult tagjai számára a csapatjelvény viselésének a helyét a parolin a rendfokozati jelek mögött jelölték ki.

Forrás ! ZEIDLER Sándor magángyűjteménye.

A Magyar Királyi Határőrség határszolgálatos részének szervezeti felépítése 1937.

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 280.p. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet.

IX.sz. melléklet

A Magyar Királyi Határőrség 1937. évi diszlokáció-jegyzéke.

A. Budapesti határőr kerület (4 határbiztosító osztály, 10 határügyi tiszt, 17 határőr őr)		
határbiztosító osztály	határügyi tiszt	határőr őr
A-I Salgótarján	A-I-1 Salgótarján	A-I-1/1 Rónabánya
		A-I-1/2 Somoskőújfalú
		A-I-1/3 Karancsberény
	A-I-2 Ipolytarnóc	A-I-2/1 Ipolytarnóc
		A-I-2/2 Nógrádszakál
	A-I-3 Szécsény	A-I-3/1 Szécsény
		A-I-3/2 Hugyag
A-II Rétság	A-II-1 Balassagyarmat	A-II-1/1 Balassagyarmat
	A-II-2 Dejtár	A-II-1/2 Dejtár
	A-II-3 Drégelypalánk	A-II-1/3 Drégelypalánk
A-III. Piliscsaba	A-III-1 Esztergom	A-III-1/1 Esztergom
	A-III-2 Nyergesújfalú	A-III-2/1 Nyergesújfalú
		A-III-2/2 Piszke
A-IV Vác	A-IV-1 Vámosmikola	A-IV-1/1 Kemence
		A-IV-1/2 Vámosmikola
	A-IV-2 Szob	A-IV-2/1 Letkés
		A-IV-2/2 Szob
B. Győri határőr kerület (3 határbiztosító osztály, 9 határügyi tiszt, 23 határőr őr)		
határbiztosító osztály	határügyi tiszt	határőr őr
B-I Komárom	B-I-1 Almásfüzitő	B-I-1/1 Almásfüzitő
	B-I-2 Komárom	B-I-2/1 Komárom
	B-I-3 Gönyű	B-I-3/1 Gönyű
		B-I-3/2 Nagybjajca
B-II Győr	B-II-1 Püski	B-II-1/1 Ásvány
		B-II-1/2 Püski
	B-II-2 Rajka	B-II-2/1 Dunakiliti
		B-II-2/2 Rajka
		B-II-2/3 Oroszvár
	B-II-3 Pusztasomorja	B-II-3/1 Hegyeshalom
		B-II-3/2 Albert-Kázmér puszta
B-II-3/3 Pusztasomorja		
B-III Sopron	B-III-1 Sopron	B-III-1/1 Fertőrákos
		B-III-1/2 Sopron
		B-III-1/3 Ágfalva
		B-III-1/4 Brennbergbánya
	B-III-2 Eszterháza	B-III-2/1 Harka
		B-III-2/2 Eszterháza
		B-III-2/3 Nagycenk
		B-III-2/4 Sopronkövesd
	B-III-3 Csepreg	B-III-3/1 Und
		B-III-3/2 Répcevis
B-III-3/3 Horvátzsidány		

C. Szombathelyi határőr kerület (3 határbiztosító osztály, 9 határügyi tisztt, 29 határőr őr)		
határbiztosító osztály	határügyi tisztt	határőr őr
C-I Körmenđ	C-I-1 Szombathely	C-I-1/1 Kőszeg
		C-I-1/2 Bozsok
		C-I-1/3 Búcsu
		C-I-1/4 Pornóapáti
	C-I-2 Körmenđ	C-I-2/1 Szentpéterfa
		C-I-2/2 Pinkaminszent
		C-I-2/3 Taródfá
	C-I-2 Szentgođhárd	C-I-3/1 Vasszentmihály
		C-I-3/2 Szentgođhárd
		C-I-3/3 Alsószőlnök
C-I-3/4 Felsőszőlnök		
C-I-3/5 Apátistvánfálva		
határbiztosító osztály	határügyi tisztt	határőr őr
C-II Nagykanizsa	C-II-1 Oriszentpéter	C-II-1/1 Kotormány
		C-II-1/2 Magyarzombatfa
		C-II-1/2 Szentgyörgyvölgy
	C-II-2 Lenti	C-II-2/1 Nemesnép
		C-II-2/2 Lenti
		C-II-2/3 Lendvaújfalu
		C-II-2/4 Felsőszemenye
	C-II-3 Murakeresztúr	C-II-3/1 Letenye
		C-II-3/2 Tótszerdahely
		C-II-3/3 Murakeresztúr
C-III Nagyatád	C-III-1 Gyékényes	C-III-1/1 Légrád
		C-III-1/2 Gyékényes
		C-III-1/3 Berzence
	C-III-2 Babócsa	C-III-2/1 Vízvár
		C-III-2/2 Babócsa
	C-III-3 Barcs	C-III-3/1 Barcs
C-III-3/2 Krancsevica-puszta		
D. Pécsi határőr kerület (3 határbiztosító osztály, 9 határügyi tisztt, 19 határőr őr)		
határbiztosító osztály	határügyi tisztt	határőr őr
D-I Pécs	D-I-1 Sellye	D-I-1/1 Drávasztára
		D-I-1/2 Lajostanya
		D-I-1/3 Darócihalma
	D-I-2 Siklós	D-I-2/1 Drávaszabolcs
		D-I-2/2 Old
D-II Pécs	D-II-1 Magyarboly	D-II-1/1 Beremend
		D-II-1/2 Illocska
	D-II-2 Nagyvárad	D-II-2/1 Sárók
	D-II-3 Mohács	D-II-3/1 Udvar
D-II-3/2 Isabella föld		
D-III Baja	D-III-1 Bácsvaskút	D-III-1/1 Karapancsa
		D-III-1/2 Hercegszántó
		D-III-1/3 Gara
	D-III-2 Bácsbokod	D-III-2/1 Katymár
		D-III-2/2 Madaras
	D-III-3 Bácsalmás	D-III-3/1 Kunbaja
		D-III-3/2 Csikéria
	D-III-4 Tompa	D-III-4/1 Tompa
D-III-4/2 Kelebia		

E. Szeged határőr kerület (3 határbiztosító osztály, 13 határügyi tiszt, 18 határőr órs)		
határbiztosító osztály	határügyi tiszt	határőr órs
E-I Szeged	E-I-1 Alsóközpont	E-I-1/1 Bokortanya
		E-I-1/2 Alsóközpont
	E-I-2 Szentmihálytelek	E-I-2/1 Röszeke
	E-I-3 Szőreg	E-I-3/1 Szőreg
E-I-3/2 Kűbekháza		
E-II Orosháza	E-II-1 Makó	E-II-1/1 Kiszombor
		E-II-1/2 Makó
	E-II-2 Magyarcsanád	E-II-2/1 Magyarcsanád
	E-II-3 Mezőhegyes	E-II-3/1 Csanádpalota
		E-II-3/1 Mezőhegyes major
E-II-4 Battonya	E-II-4/1 Battonya	
E-II-5 Dombegyháza	E-II-5/1 Dombegyháza	
E-III Gyula	E-III-1 Kevermes	E-III-1/1 Kevermes
		E-III-1/2 Brédamajor
	E-III-2 Gyula	E-III-2/1 Elek
		E-III-2/2 Gyula
		E-III-2/3 Dénesmajor
		E-III-2/4 Atokháza
F. Debreceni határőr kerület (4 határbiztosító osztály, 13 határügyi tiszt, 29 határőr órs)		
határbiztosító osztály	határügyi tiszt	határőr órs
F-I Berettyóújfalú	F-I-1 Biharkeresztes	F-I-1/1 Kőrösszegapáti
		F-I-1/1 Biharkeresztes
	F-I-2 Nagykereki	F-I-2/1 Nagykereki
határbiztosító osztály	határügyi tiszt	határőr órs
F-II Debrecen	F-II-1 Pocsaj	F-II-1/1 Pocsaj
		F-II-2 Nagyléta
	F-II-2 Nagyléta	F-II-2/1 Nagyléta
		F-II-2/2 Almosd
	F-II-3 Vámospércs	F-II-3/1 Bagamér
		F-II-3/2 Nyírbrány
	F-II-4 Nyírbétek	F-II-4/1 Penécslek
F-II-4/2 Nyírbétek		
F-II-4/3 Katz tanya		
F-III Nyírbátor	F-III-1 Mérk	F-III-1/1 Mérk
		F-III-2 Csenger
	F-III-2 Csenger	F-III-2/1 Csenger
		F-III-2/2 Gacsály
	F-III-3 Tiszabecs	F-III-3/1 Kishódos
		F-III-3/2 Magosliget
		F-III-3/3 Tiszabecs
		F-III-3/4 Szatmárcseke
	F-III-4 Csaroda	F-III-4/1 Tarpa
		F-III-4/2 Beregsurány
		F-III-4/3 Barabás
F-III-5 Mándok	F-III-5/1 Tiszakerecsény	
	F-III-5/2 Lónya	
	F-III-5/3 Tiszaszentmárton	
	F-III-5/4 Záhony	
F-IV Sarkad	F-IV-1 Kőtegyán	F-IV-1/1 Kőtegyán
		F-IV-1/2 Méhkerék
	F-IV-1 Biharugra	F-IV-1/1 Mezőgyán
		F-IV-1/2 Biharugra

G. Miskolci határőr kerület (4 határbiztosító osztály, 10 határügyi tiszt, 23 határőr órs)		
határbiztosító osztály	határügyi tiszt	határőr órs
G-I Sárospatak	G-I-1 Ricse	G-I-1/1 Zemplénagárd
		G-I-1/2 Kisrosvágy
		G-I-1/3 Pácín
	G-I-2 Sátoraljaújhely	G-I-2/1 Karacs
		G-I-2/2 Sátoraljaújhely
		G-I-2/3 Vitány
	G-I-2/4 Pusztafalu	
G-II Miskolc	G-II-1 Gönc	G-II-1/1 Hollóháza
		G-II-1/2 Alsókéked
	G-II-2 Hidasnémeti	G-II-2/1 Hidasnémeti
	G-II-3 Krasznokvajda	G-II-3/1 Szemere
		G-II-3/2 Kány
	G-II-4 Tornanádaska	G-II-4/1 Tornaszentjakab
		G-II-4/2 Hidvégárdó
G-II-4/3 Szögliget		
G-III Eger	G-III-1 Felsőhangony	G-III-1/1 Uraj
		G-III-1/2 Felsőhangony
		G-III-1/3 Domaháza
	G-III-2 Zabar	G-III-2/1 Alóutaspusztá
G-IV Miskolc	G-IV-1 Aggtelek	G-IV-1/1 Aggtelek
		G-IV-1/2 Szuhafő
		G-IV-2/1 Kelemér
	G-IV-2 Bánréve	G-IV-2/2 Bánréve
Összesen 7 határőr kerület , 24 határbiztosító osztály , 73 határügyi tiszt és 158 határőr órs		

Forrás ! - HIM.HL.HM.eln. 1/a.1937/10000.sz. 15/a-g.

- PARÁDI József. *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 304-309.p.

Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat.

Budapest, 1990. 264 p. + 562 p. melléklet.

SZABÓ Szilárd

Az osztrák-magyar katonai titkosszolgálat tehermentesítése: a kémelhárítás helyi intéz- ményrendszerének és szervezetének kiépítése

Az I. világháborút megelőző években megkezdődött a kémelhárítás egész Osztrák-Magyar Monarchiát átfogó intézményi és szervezeti hálózatának fokozatos kiépítése. A közös hadügyminiszter 1911. XII. 3-án kelt jegyzékében közölte a közös külügyminiszterrel, hogy az uralkodó elfogadta a békében történő katonai hírszerzésről szóló szolgálati szabályzat módosítását.¹ A 4. § értelmében minden katonai és polgári hatóság köteles volt támogatni a Evidenzbureau (Nyilvántartó Iroda), vagyis az osztrák-magyar katonai titkosszolgálat központi szervezetének a tevékenységét. A 7. § pedig külön is biztosította a Evidenzbureau-t arról, hogy feladatait a közös minisztériumok, az osztrák és a magyar kormány, valamint a horvát-szlavón-dalmát országos kormányzat egyaránt támogatni fogják. Az említett kormányoknak elsősorban az volt a feladatuk, hogy tájékoztatást nyújtsanak a közös hadvezetés számára mindazon fontos, katonai jellegű információkról és adatokról, amelyekről tudomást szereznek. Emellett felhatalmazást kaptak arra is, hogy saját hatáskörükben minden olyan rendelkezést és utasítást kibocsássanak, amelyek a katonai hírszerzésért területileg illetékes hadtest-parancsnokságokkal való együtt-működés érdekében szükségesek.² A közös minisztériumok, a két kormány, valamint a horvát-szlavón-dalmát országos kormányzat utasításai értelmében — amelyeket továbbítanak az illetékes hadtest-parancsnokságoknak is — minden csendőr-, rendőr- pénzügyi és üzemi hatóság, a posta- és távírószolgálatok, a vasúti és tengerhajózási hatóságok és szervezetek, továbbá az állami erdészeti és tengerészeti hatóságok, ezen kívül Magyarországon még a vámhatóságok is, kötelesek voltak segíteni a Evidenzbureau-t.³

A szolgálati szabályzat módosítása külön is kiemelte a Evidenzbureau közvetlen támogatását minden polgári és rendőrhatalóság számára. Általánosságban előírták az érdekek kö-

zösségén alapuló segítőkészséget, mely az Evidenzbureau kívánságainak teljesítésén és megkereséseik megválaszolásában rejlett. Ezen általános segítségnyújtási kötelezettség keretében az említett hatóságok és szervezetek kötelesek voltak az Evidenzbureau ügynökei számára útleveleket kiadni, bizonyos személyekről információt közölni, kémgyanús személyeket megfigyelni, leendő ügynököket és bizalmi személyeket kellett keríteniük az Evidenzbureau számára, bizalmas levelezéseket kellett továbbítaniuk, valamint figyelniük kellett a határforgalmat.⁴ A polgári és rendőrhatóságoknak abban is együtt kellett működni a katonai hírszerzéssel, hogy minden olyan politikai és gazdasági téren felmerülő eseményről, történésről, amelynek katonai kihatásai lehetnek, tájékoztatást kellett nyújtaniuk az illetékes hadtest-parancsnokságoknak. A szabályzat felsorolta azokat az eseményeket — nyilván nem kimerítő jelleggel —, amelyek katonai és hírszerzési szempontból fontosak lehetnek: ilyen lehetett például idegen katonatisztek vagy gyanús külföldiek beutazása az Osztrák-Magyar Monarchia valamely államának területére, államellenes szervezkedés tipikusan a határvidéken, esetleg külföldön működő titkos szervezethez történő csatlakozás, külföldiek általi ingatlanvásárlások vagy ipari vállalkozások alapítása, határ menti út- vagy hidépítések. Szintén figyelemmel kellett követni, ha idegen kereskedők feltűnő mennyiségben vásároltak lovat, marhát vagy takarmányt.⁵

Az Evidenzbureau már a XIX. század vége óta kapcsolatban állt az osztrák belügyminisztériummal annak rendőri ügyosztálya vezetőjén keresztül. A bíróságok, az államügyészség, a rendőrség és a csendőrség mellett a pénzügyi hivatalokkal, valamint a posta- és távíró-igazgatóságokkal is együttműködtek. Ezeket a szervezeteket kötelezték arra, hogy hírszerzési ügyekben segítsék az Evidenzbureau-t.⁶ A katonai elhárítás kapacitásának véges volta miatt az Evidenzbureau komoly mértékben rászorult a polgári hatóságok támogatására, ami azzal járt, hogy feladat- és hatásköreinek egy részét megosztotta a rendőr- és csendőrhatóságokkal.⁷ A kémelhárítás terültén az Osztrák Császárságban először a belügyminisztérium 1911. VII. 7-én kibocsátott rendelkezésére (Erllass)⁸ kell utalnunk,

ami a politikai (vagyis civil, polgári) és katonai szervezeteknek a kémelhárítás területére vonatkozó baráti együttműködéséről (einträchtigen Zusammenwirken) szólt, illetve a szintén az osztrák belügyminisztérium által kibocsátott rendelkezésre,⁹ ami pedig útmutatást tartalmazott a békeidőben folytatott katonai hírszerző tevékenységről. Ezek a rendelkezések mindenekelőtt azt állapították meg, hogy az említett területeken a bécsi rendőr-igazgatóságnak lesz hatásköre, mint központi nyilvántartó állomáshely (Zentralevidenzstelle).

Ennek értelmében a bécsi rendőr-igazgatóság, mint központi nyilvántartó állomáshely összegyűjtött és feljegyzést készített minden kémkedésre vonatkozó fontos adatról. Nyilvántartást kellett vezetnie minden kémgyanus vagy kémkedés miatt elítélt személyről. A nyilvántartásnak tartalmaznia kellett a kémgyanus személy nevét, nemzetiségét, személyleírását, fényképét, ujjlenyomatát, az illető személy kézírását, fedőnevét vagy álnevét, fellelhető kapcsolatait (kémhálózat, ügynökség), az illetőre vonatkozó különleges jellemzőket, speciális képességeket, képzettségeket, egyéb közismert adatokat. Feladata volt továbbá kémügyekben történő felvilágosítás adása a biztonsági szervezeteknek, csendőrségnek, büntetőbíróságoknak és ügyészségeknek, illetve a közvetlen kapcsolattartás az elhárítás területén az Evidenzbureau-val, illetőleg a magyar, a horvát, valamint a bosznia-hercegovinai központi állomásokkal. Ki kellett képeznie a rendőrség személyi állományába tartozó tisztviselőket és ügynököket a titkosszolgálati módszerekre és eljárásokra. Általánosságban szakértő támogatást kellett nyújtania minden polgári hatóság számára az őket érintő kémügyekben. Végül pedig kémügyekre vonatkozó statisztikai adatokat kellett készítenie az osztrák belügyminisztérium részére.¹⁰

A kémügyben eljáró hatóságoknak és szervezeteknek bejelentési kötelezettségük volt a bécsi rendőr-igazgatóság számára minden olyan személyről, akit kémkedés vádjával bíróság elé állítottak, illetve akit — bár hiányzó bizonyítékok miatt — nem állítottak bíróság elé, de a hatóságok látókörébe került és ártatlanságáról nem voltak teljesen meggyőződve. Ezen

kívül szintén értesíteni kellett minden személyről is, akivel szemben nem volt ugyan megalapozott gyanú büntetőeljárás indítására, azonban feltételezhetően kémügybe keveredhetett. Végül szintén jelenteni kellett minden ismeretlen tettes(ek) által elkövetett kémügyet is.¹¹ Egy adott kémügy kapcsán mindig annak a hatóságnak volt értesítési kötelezettsége, amelyik legelőször foglalkozott az ügygel. Amennyiben az ügy bíróság elé került és az aktákból nem derült ki, hogy a helyileg illetékes hatóságnak illetve biztonsági szervezeteknek információi lettek volna az ügyről, akkor az államügyészségnek volt hatásköre az adott kémügyről tájékoztatni — mint központi nyilvántartó állomáshelyet — a bécsi rendőr-igazgatóságot.

Az államügyészségnek ezen kívül az is a kötelezettsége volt, hogy a kémügyekben lefolytatott büntetőeljárásokról rendszeres szakmai tájékoztatást adjon a bécsi rendőr-igazgatóságnak. Ezekben a tájékoztató anyagokban az eljárások legfontosabb jellemzőit és tapasztalatait kellett összegyűjteni, úgymint az eljárás megszüntetésének okait, az ítéleteket, a jogorvoslatot és annak eredményét, illetve, ha az ügyet egy másik bíróság elé utalták, stb. A hadbíróóságok előtt lefolytatott büntetőeljárásokról az Evidenzbüro-nak volt beszámolási kötelezettsége a központi nyilvántartó állomáshely részére.¹²

1914 tavaszára világossá vált, hogy a megszorodott kémkedési esetek következtében az Evidenzbureau és az egyes seregtesteknél működő hírszerző állomások nem képesek ellátni a számukra elsődleges hírszerző tevékenységüket, így Maximilian RONGE őrnagy, az Evidenzbureau helyettes vezetője szerint szükségessé vált, hogy az elhárítással összefüggő tevékenységeket más, elsősorban rendőri szervezetek (Sicherheitsbehörden) végezzék.¹³ Tény azonban, hogy ennek szervezeti keretei 1914-ig nem alakultak ki. A közös hadügyminisztérium először 1913. III. 14-én kezdeményezte az osztrák belügyminisztériumnál kémelhárítással foglalkozó központi szervezet létrehozását. A jegyzékben utalás történt arra, hogy hasonló jellegű szervezetek már működnek más országokban is, például Németországban, Oroszországban és Franciaor-

ságban is. Hangsúlyozták, hogy az Evidenzbureau leterheltsége igen jelentős, ezért az adott politikai helyzetben, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia szomszédjainál rendkívül veszélyes méreteket öltött az Osztrák-Magyar Monarchia elleni kémtevékenység, mindenképpen szükséges a katonai elhárítás tehermentesítése. A jegyzékben utalást történt arra is, hogy a közös hadügyminisztérium korábban hasonló kezdeményezéssel élt a Magyar Királyi Belügyminisztériumnál.¹⁴ Az első lépést ebben az irányban valóban a Magyar Királyság belügyminisztériuma tette meg, amikor 1914. IV. 1-ei hatállyal felállította a minisztériumon belül a BM V. ügyosztály határrendőrségi osztálya szervezetében az úgynevezett „védelmi hírszerző központ” (V.H.K.) nevű szervezeti egységet. Ennek volt a feladata az idegen kémtevékenység elleni védekezés.¹⁵

1914. IV. 30-án Bécsben az Osztrák Császárság belügyminisztériumában lezajlott megbeszélésen megegyezés született arról, hogy létrehoznak egy központi hivatalt, mely közvetlenül fordulhat az Evidenzbureau-hoz, valamint a hasonlóan létrehozott magyar, horvát és boszniai központi hivatalokhoz.¹⁶ A már működő és az akkoriban felállítani tervezett hatóságok szervezése tárgyában 1914. V. 18-án zajlott le tanácskozás Maximilian RONGE őrnagy, az osztrák és a magyar belügyminisztérium és az illetékes rendőri szervezetek, valamint a horvát és boszniai illetékes hatóságok képviselői részvételével.¹⁷

Maximilian RONGE őrnagy hangsúlyozta, hogy a kémelhárítás terén a polgári hatóságoknak kezdeményezőleg kell lépniük, munkájukat „offenzíven” kellett végezniük és szorosan együtt kell működniük a katonai hatóságokkal.¹⁸ A megbeszélésen döntés született arról, hogy miként fogják kiépíteni az egyes állomáshelyek (Hauptstellen) szervezetét, mi lesz azok és a négy (Bécs, Budapest, Zágráb, Szarajevó) központi hivatal (Zentralstelle) feladata. Továbbá megállapodtak a polgári és katonai hatóságok együttműködésének alapjaiban, meghatározták a központi hivatalok szolgálati útját, a jelentéstételi kötelezettségeket és azok nyelvét. Maximilian RONGE őrnagy kifejtette, hogy a központi hivatalok hatásköre főleg a

nyilvántartás, a végrehajtás inkább az egyes állomáshelyek feladata lesz. A kémek, kémgyanús személyek kartotékos központi nyilvántartását a bécsi rendőr-igazgatóság vezette.¹⁹ Ezek a szervezetek rendelkeztek volna azzal a jogkörrel, hogy kódolt üzeneteket törjenek fel. Jogukban állt volna megakadályozni a sajtó kémügyekkel kapcsolatos híradásait.²⁰ Foglalkoztak volna a saját és az idegen dezertőrökkel, információt szerezhettek volna az elbocsátott katonatisztekkel és katonai iskolák növendékeivel való bánásmódról. Ezen kívül joguk lett volna kémügyekben külföldön is felderítést folytatni.²¹

Az Osztrák Császárság belügyminisztériuma részéről Johann SWOBODA miniszteri tanácsos kijelentette, hogy Ausztria területére vonatkozó hatállyal a bécsi rendőr-igazgatóság szervezetében már létrehozták a központi nyilvántartó állomáshelyet. Ezen kívül egész Ausztria területére vonatkozó hatállyal minden nagyobb rendőr-igazgatóság szervezetén belül létrehoznak kémelhárítással foglalkozó csoportokat. Úgy vélte, ezek 1914. VI. 1-i hatállyal meg is fogják kezdeni a munkát.²² A Magyar Királyi Belügyminisztérium részéről ILOSVAY Gusztáv, a határrendőrség főnöke elmondta, hogy Budapesten felállítanak egy bécsihez hasonló hivatalt, a BM V. rendőrségi ügyosztálya hatáskörében. Ez azt is jelenti, hogy az V. ügyosztály főnöke egyúttal ennek a hivatalnak a vezetője is lesz. A hivatal hatásköre Horvát-Szlavónország kivételével a Magyar Szent Korona minden országára kiterjed. A határokon nem állítanak fel külön kémelhárító csoportokat, hanem a Magyar Királyi Határrendőrség látná el ezeket a feladatokat.²³ Hasonló központi hivatalt állítottak fel Zágrábban Horvát-Dalmát-Szlavónország területi hatállyal, illetve Szarajevóban Bosznia-Hercegovina területi hatállyal.²⁴ Ez a hivatal felállításakor mindössze egyetlen hivatalnokkal és csendőrtiszttel kezdte meg a munkáját. Itt a teher leginkább a csendőrségre hárult és az Osztrák-Magyar Monarchia többi központi hivatalával is hiányzott az együttműködés.²⁵ A megbeszélés eredményeképpen az Osztrák Császárság belügyminisztériuma 1914. V. 25-én rendelkezést adott ki a kémelhárítás központi állomáshelyéről

és főállomásairól (Zentralstelle und mehrere Hauptstellen für den defensiven Kundschaftsdienst”²⁶

1915. IV. 15-én kelt rendelkezésével az Osztrák Császárság belügyminisztériuma elrendelte a bécsi rendőr-igazgatóság szervezetén belül működő központi nyilvántartó állomás átalakítását. Ennek értelmében a bécsi rendőr-igazgatóság elnökségi osztályának (Präsidiälbüro) szervezetében létrehozták az úgynevezett Központi Elhárító Állomás (Zentralstelle für den defensiven Kundschaftsdienst) elnevezésű hatóságot, amely az egész osztrák államigazgatásra kiterjedő hatállyal rendelkezett a kémelhárítás tevékenységének irányításával. Emellett hozzá kellett járulnia ahhoz, hogy a hírszerzéssel és kémelhárítással kapcsolatos ügyekben az egész államigazgatás lehetőség szerint egységes elvek és normák alapján járjon el.²⁷ A hatóság legfontosabb feladata a kémelhárító tevékenység felügyelete, ellenőrzése volt. Ennek érdekében állandóan felülvizsgálta az egyes alárendelt állomások működését, figyelmeztethette azokat az esetleges hiányosságokra, azok megszüntetésére javaslatokat dolgozhatott ki. A forrásokból egyértelműen kitűnik, hogy a bécsi rendőr-igazgatóság, mint Központi Elhárító Állomás erőteljes felügyeletet és ellenőrzést gyakorolt az alárendelt állomáshelyek fölött. Ez minden valószínűség szerint azért lehetett így, mert az alárendelt állomáshelyek személyi állománya nem volt kellően felkészült a kémelhárítási ügyekben így rászorult a központ támogatására, sőt, arra is, hogy az általuk kezdett, illetve lefolytatott eljárásokba közvetlenül beavatkozzon.

A bécsi Központi Elhárító Állomás a kémelhárítás vonatkozásában közvetlenül az Osztrák Császárság belügyminisztériuma hatáskörébe tartozott, neki kellett jelentéseket és előterjesztéseket készítenie. Egyéb vonatkozásban (a Központi Elhárító Állomás vezetése, ellenőrzése, szervezési és személyzeti ügyek) a bécsi rendőr-igazgatóság elnökségi osztálya elnökének volt alárendelve.²⁸ A hatóság feladatához tartozott az alárendelt szervezetek (Hauptstellen) állományának titkosszolgálati kiképzése is. Amennyiben az alárendelt hatóságok nem voltak képesek valamilyen kémügyben saját maguk eljárni –

vagy azért mert az ügy túl bonyolult, vagy kiemelkedő jelentőségű volt, vagy nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű és minőségű szakember — úgy a bécsi Központi Elhárító Állomás maga is eljárhatott és lefolytathatta az államigazgatási eljárást. Különösen a vasúti közlekedés felügyeletét kellett saját eszközeivel ellátnia. Egyébként pedig utasításadási joga volt az alárendelt hatóságok részére.²⁹ A Központi Elhárító Állomás feladata volt továbbá az is, hogy az alárendelt állomások számára részletes szervezeti, hatásköri- és működési szabályzatot dolgozzon ki. Ezeket a belügyminisztérium jóváhagyása után el kellett küldenie az alárendelt állomások és az Evidenzbüro számára is.³⁰

A négy központi állomáshely természetesen továbbra is vezette a kémgyanúba keveredett illetve kémkedés miatt elítélt személyekre vonatkozó nyilvántartást és továbbra is minden fontosabb kémelhárításra vonatkozó eseményt regisztrált. Általánosságban minden, a titkosszolgálat területére vonatkozó információt össze kellett gyűjteniük. Ezeket az információkat vagy egymástól, vagy más belföldi katonai és polgári hatóságtól, esetleg bel- és külföldi bizalmas ügynöki jelentésekből, közvetlen értesülésből vagy más, egyéb forrásból szerezhették be. Fontos volt a központi állomáshelyek egymás közti kommunikációja. Minden a kémelhárítás szempontjából releváns információt akár megkeresésre, de saját indíttatásból is kötelesek voltak egymással, illetve az alárendelt állomásokkal, országos illetőleg tartományi rendőri és más polgári hatóságokkal megosztani. A kiemelt jelentőségű ügyekről rendszeresen tájékoztatást kellett adniuk a belügyminisztériumnak, az ezekben az ügyekben megtett intézkedésekről pedig az érintett országos hatóságoknak.

A központi állomáshelyek állandó kapcsolatban álltak egymással és az Evidenzbüroval. A központi állomáshelyek és más hatóságok közötti információáramlás és kapcsolattartás rendszerint írásban, távirat illetőleg telefon útján ment végbe. Az ilyen jellegű kommunikációs eszközöket más tartalmú kommunikációs eszközöktől elkülönítetten kellett tárolni és kezelni. A főszabály szerint az információáramlás a központi

állomáshelyek útján történt és csak sürgős esetben fordulhattak az alárendelt állomások közvetlenül az Evidenzbürohoz illetőleg más katonai vagy polgári hatóságokhoz. Az alárendelt állomások szervezetére és személyzetére vonatkozó javaslatokat közvetlenül a belügyminisztériumhoz terjesztették elő.³¹ A kémelhárítással foglalkozó alárendelt állomások jobb együttműködése és az általuk vezetett nyomozások eredményesebb folytatása érdekében a Központi Elhárító Állomás rendszeresen hivatalos tájékoztatót (Spähblatt) adott ki, amit eljuttattak minden egyes állomáshely számára, és amely tartalmazta az éppen aktuális összes bizalmas titkosszolgálati információt.³² 1917. II. 26-tól — illeszkedve a Haderő Főparancsnokság (Armeoberkommando, AOK) katonai hírszerzés terén végrehajtott elnevezésbeli változtatásaihoz — az Osztrák Császárság belügyminisztériuma is névváltoztatást hajtott végre. A rendelkezés értelmében a „Zentralstelle für den defensiven Kundschaftsdienst” elnevezésben a „Kundschaftsdienst” helyébe a „Nachrichtendienst” kifejezés lépett. A változtatást az alárendelt állomások megnevezésében is végrehajtották. Majd 1917. VIII. 18-án újabb névváltoztatásra került sor. Ekkor a kémelhárításnak, mint tevékenységnek valóban adekvát „Spionageabwehrdienst” kifejezést kezdték el használni.³³

A négy központi nyilvántartó hivatal, az elhárítással foglalkozó állomáshelyek szerte az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországában és Bosznia-Hercegovinában, valamint a kivételes hatalom végrehajtását felügyelő szervezetek létrehozása és működése árnyalja azt a sommás megállapítást, miszerint az Evidenzbüro csak és kizárólag a bécsi rendőrigazgatósággal tudott jó kapcsolatot kialakítani.³⁴ Egyértelműen kijelenthető, hogy az Evidenzbureau által vezetett katonai titkosszolgálat és a polgári valamint rendőri hatóságok között kölcsönös és sokoldalú együttműködés valósult meg mind a hírszerzés, mind a kémelhárítás területén. Az is megalapozottan kijelenthető, hogy ennek az együttműködésnek a kezdeményezője általában a közös hadügyminisztérium, Evidenzbureau volt.³⁵

Jegyzetek:

¹ HHSTA.PA. 13924. jegyzék a közös hadügyminiszter átirata a közös külügyminiszternek.

² „§ 7. Der militärische Kundschaftsdienst wird von den gemeinsamen Ministerien, der k. k. und kön. ung. Regierung und von der kön. kroatisch-slawonisch-dalmatischen Landesregierung als Zentralstellen gefördert. Diese Zentralstellen geben der Heeresleitung die ihnen zukommenden militärisch wichtigen Nachrichten und Daten bekannt und erlassen die erforderlichen Verfügungen in eigenen Wirkungskreis für ein den örtlichen Verhältnissen anzupassendes, ersprißliches Zusammenwirken der Behörden und Organe mit den zur territorialen Leitung des militärischen Kundschaftsdienstes berufenen Korpskommandos”. [7. § A közös minisztériumok, a cs. kir. és a m. kir. kormány és a kir. horvát-szlavón-dalmát országos kormány támogatja a katonai felderítő-szolgálatot, mint a katonai felderítés központi állomását. A központ tájékoztatja a hadvezetést a számára fontos katonai jellegű hírekről és adatokról és saját hatáskörében kibocsátja a megfelelő rendelkezéseket, hogy a helyi viszonyoknak megfelelő, gyümölcsöző együttműködés valósulhasson meg a katonai felderítő-szolgálat területi irányításával megbízott illetékes hadtest-parancsnokságok és egyéb hivatalok és szervek között.]

Die Instruktion für den militärischen Kundschaftsdienst im Frieden. [A katonai felderítő-szolgálat békeidőre vonatkozó utasításai.]

HHSTA.PA. XL Interna Karton 241 Liasse II/4.

³ „§ 8. Auf Grund der Verfügungen der genannten Zentralstellen, deren Weisungen die Korpskommandos erhalten, sind die Gendarmerie -, Polizei -, Finanz (in den Ländern der heiligen ungarischen Krone auch die Zollbehörden und Organe) politischen (Gewerbe -), Post und Telegraphen -, Eisenbahn –und Schiffartsbehörden und –organe, weiters das staatliche Forstpersonal und die Seebehörden sowohl in den im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Ländern und den Ländern der heiligen ungarischen Krone, als auch in Bosnien und Hercegovina zur Unterstützung des militärischen Kundschaftsdienstes im Rahmen der erwähnten Weisungen verpflichtet”. [8. § A nevezett központi állomások azon rendelkezései alapján, amelyek irányelveit a hadtestparancsnokságok megkapták, a csendőr-, rendőr-, pénzügyi-, [a magyar Szent Korona országaiban a vámhivatalok és szervek is], a politikai [ipari], telefon és táviró-, vasúti-, és hajózási hatóságok és szervek, továbbá az állami erdészeti tisztviselők és a tengerészeti hatóságok úgy a Reichsratban képviselt királyságokban és országokban, mint a magyar Szent Korona országaiban, illetőleg Bosznia-Hercegovinában is, kötelesek a katonai felderítő-szolgálat említett irányelvek alapján történő támogatására.]

Loc.cit.

⁴ „§ 10. Die Polizei –und die politischen Behörden unterstützen die Kundschaftsstellen (das Evidenzbureau des Generalstabes) durch Beschaffung von Pässen für Kundschafter, Erteilung von Personalinformationen, Überwachung spionageverdächtiger Individuen, Gewinnung von Konfidenten und Mittelspersonen, Vermittlung geheimer Korrespondenzen, Überwachung des Grenzverkehrs etc., und im allgemeinen durch das möglichste, in der Gemeinsamkeit der Interesse begründete Entgegenkommen in der

Erledigung von Wünschen und Beantwortung von Anfragen". [10. § A rendőr-, és politikai hatóságok felderítők számára való útlevelek beszerzésével, személyekre vonatkozó információk megosztásával, kémgyanús egyének megfigyelésével, konfidensek és közvetítő személyek megnyerésével, titkos levelezés közvetítésével, a határforgalom megfigyelésével, stb. illetőleg általánosságban, az érdekek azonosságán alapuló, a kívánságok és megkeresések elintézésében és teljesítésében megnyilvánuló segítőkészséggel támogatják a felderítő-szolgálat állomásait (a Vezérkar Nyilvántartó Irodáját).

Loc.cit.

⁵ „Im weiteren Sinne erstreckt sich die Mitwirkung der politischen und Polizeiverwaltung am militärischen Kundschaftsdienst auch auf die Orientierung des Korpskommandos über alle militärischen wichtigen Vorkommnisse auf politischem und volkswirtschaftlichem Gebiete. Militärisch wichtig –namentlich im Grenzgebiete- erschienen beispielweise: staatsfeindliche Umtriebe; Anknüpfung geheimer Verbindungen mit dem Auslande; Reisen verdächtiger Ausländer und ausländischer Offiziere, Grunderwerbungen und Gründungen von Industrieunternehmungen durch Ausländer, Brücken und Wegbauten; auffällige Vieh –(speziell Pferde -) und Getreidekäufe durch ausländische Händler, etc.”. [„A politikai és rendőrhatóságoknak a katonai felderítő szolgálatban való közreműködése kiterjed továbbá a hadtest-parancsnokságok tájékoztatására minden politikai és gazdasági esemény fontos katonai jellegű körülményeiről. A határterületeken zajló fontos katonai jellegű eseménynek számítanak például államellenes tevékenységek, a külfölddel való titkos kapcsolatokhoz történő csatlakozás; gyanús külföldiek és külföldi katonatisztek utazásai, külföldiek általi ipari beruházások és ingatlan-szerzések, hidak és utak építése; külföldi kereskedő feltűnő szarvasmarha illetőleg ló- valamint gabonafelvásárlásai, stb.”]

Loc.cit.

⁶ - ÖSA.KA. Nachlässe und Sammlungen Nachlaß Ronge [Hagyatékok gyűjteménye. RONGE Hagyatéka.] Chefs des Evidenzbureaus des Generalstabes 1850-1919. [A vezérkar Nyilvántartó Irodájának a vezetője.] B.u.C./126.

- ZEINAR

⁷ KRONENBITTER

⁸ ÖSA. Z. 4860/M. I. A belügyminiszter 1911. VII. 7-ei rendelkezése.

⁹ ÖSA. Z. 6078/M. I.

¹⁰ HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242. Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917).

¹¹ „Der Zentralevidenzstelle werden somit seitens der in Betracht kommenden Behörden anzuzeigen und von ihr vorzumerken sein: 1.) alle dem Strafgerichte wegen Spionageverdachts eingelieferten Personen 2.) alle Personen, die von der Sicherheitsbehörde wegen Spionageverdachts angehalten, mangels Schuldbeweis dem Gerichte zwar nicht eingeliefert worden sind, aber auch ihre Schuldllosigkeit nicht ganz zweifellos nachweisen konnten, 3.) alle Personen, die, ohne daß ihre Anhaltung vorläufig möglich wäre, im Spionageverdacht stehen. 4.) Alle Spionagefälle mit unbekanntem Täter”. [A Központi Nyilvántartó Állomás a szóba jöhető

hatóságok jelzései alapján feljegyzést készít 1.) minden kémgyanú miatt bíróság elé állított személyről, 2.) minden olyan személyről, akit a hatóságok kémgyanú miatt feltartóztattak, de elegendő bizonyíték hiányában nem állítottak bíróság elé, azonban ártatlanságuk nem kétségtelen, 3.) minden lehetséges kémgyanús elemről, 4.) minden ismeretlen tettes által elkövetett kémügyről.]

Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

¹² Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

¹³ „Dies kam der Spionageabwehr zugute, deren Aufwand die personellen und finanziellen Möglichkeiten des militärischen Nachrichtenapparates überschritt und nur in Zusammenarbeit mit zivilen Behörden einigermaßen erfolgsversprechend betrieben werden konnte”. [„Ez a kémelhárítás hasznára vált, amelynek költségei meghaladták a katonai hírszerző apparátus személyi és pénzügyi lehetőségeit és csak a polgári hatóságokkal való együttműködésben remélhetett valami kézzelfogható eredményt”.]

„Schaffung der Zentral- und Hauptstellen für den defensiven Kundschaftsdienst”, im Mai 1914, 2.p. Kriegsministerium (a továbbiakban KM) A „felderítő-szolgálat elhárításért felelős központi és főbb állomásainak létrehozásáról” szóló tanácskozás jegyzőkönyve. A megbeszélés Bécsben, 1914. május 18-án zajlott.

KA. Präs 40-12, 12/6. Protokoll über die Konferenz

- „Die Spionageabwehr sollte also bei Aufrechterhaltung eines engen Kontaktes mit dem Evidenzbüro Sache der Exekutive werden”. [A kémelhárítást tehát a Nyilvántartó Irodával fenntartott szoros együttműködés révén lehetett végrehajtani.]

KRONENBITTER: op.cit. 234.p.

- MORITZ – LEIDINGER

¹⁴ „Während nun in den meisten Staaten (besonders Deutschland, Rußland, Frankreich) schon seit langer Zeit eigene staatliche Organisationen bestehen, die mit zentraler Leitung und entsprechend geschultem Personal versehen, dieser Tätigkeit der fremden Staaten steuern, liegt bei uns die Leitung und zum großem Teile auch die Durchführung des defensiven Kundschaftsdienstes nur in den Händen der militärischen Behörden. Die gegenwärtigen politischen Verhältnisse lassen es aber klar erkennen, daß auch in Oesterreich-Ungarn die Organisation und Zentralisierung des defensiven Kundschaftsdienstes bei den Staatspolizeien dringend notwendig wäre, diese Erkenntnis veranlaßte auch das Kriegsministerium an den kgl. ung. Ministerpräsidenten schon vor einiger Zeit zu richten, eine solche Zentralstelle beim kgl. ung. Ministerium des Innern ehestens zu kreieren, um den –gefährliche Dimensionen annehmenden- Umtrieben der Grenznachbarn noch zeitgerecht steuern zu können. Nunmehr beehrt sich das Kriegsministerium mit der gleichen Bitte der Kreierung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschaftsdienst beim k. k. Ministerium in

Wien, an das k. k. Ministerium heranzutreten und zu ersuchen, von dem Beschlusse das Kriegsministerium ehestens benachrichtigen zu wollen”.

(„Mialatt a legtöbb államban [különösen Németországban, Oroszországban, Franciaországban] már hosszú ideje saját állami hatóságok vannak, amelyek központi irányítással és képzett személyi állománnyal végzik ezt a tevékenységet, addig nálunk a kémelhárító tevékenység irányítása és végrehajtása a katonai hatóságok kezében van. A jelenlegi politikai helyzet azonban világosan megmutatja, hogy Ausztria-Magyarországon is sürgősen ki kellene építeni az államrendőrségen belül a kémelhárítás szervezetét és irányítását. Ez a felismerés vezette a hadügyminisztériumot arra, hogy már korábban azzal a kéréssel forduljon a magyar királyi miniszterelnökhöz, hogy egy kémelhárításért felelős központi hatóságot létesítsen a magyar királyi belügyminisztérium szervezetén belül, hogy a határvidéken már-már fenyegető méreteket öltő szervezkedésekre még időben hatni tudjon. Már csak ebből kifolyólag is bátorodik a hadügyminisztérium ugyanezzel a kéréssel a császári királyi belügyminisztériumhoz fordulni, hogy egy kémelhárításért felelős központi hatóságot hozzon létre a minisztérium szervezetén belül és erről a döntéséről a hadügyminisztériumot mihamarabb tájékoztatni szíveskedjék.)

Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917).

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

¹⁵ Az V. ügyosztály a BM rendőri főosztálya volt. Ennek megfelelően a hírszerző központ megnevezése: BM Rendőri főosztály védelmi hírszerző központ.

KA.KM. Präs 40-12/2.

¹⁶ KA.KM. Präs 40-12/3.

¹⁷ KRONENBITTER: op.cit. 234.p.

¹⁸ „Von nun als Prinzip: Spionagefälle von Zivilpersonen bearbeiten die Zivilstellen, von Militärpersonen die Militärstellen”. [Elviekben tehát: civil kémügyek a civil állomásoké, katonaiak a katonaiaké.]

KA.KM. Protokoll, 2-3.p.

¹⁹ -„Die Zentralevidenz, also vor allem die karteimäßige Erfassung von Spionen beziehungsweise spionageverdächtigen Personen, sollte in der Polizeidirektion in Wien konzentriert werden”. [A központi nyilvántartást, vagyis a kémekről illetve kémgyanús személyekről vezetett nyilvántartást a bécsi rendőr-igazgatóság szervezetében kellene vezetni.]

A Zentralstelle „Evidenzstelle”, míg a Ha-uptstelle „Exekutivstelle”. Vagyis a központi állomás nyilvántartó állomás, míg a főállomás végreható állomás elnevezést kapott.

KA.KM. Protokoll, 3. ill. 15.p.

-MORITZ – LEIDINGER – JAGSCHITZ : op.cit. 117.p.

²⁰ KA.KM. Protokoll, „Verhütung von Publikationen über Spionageangelegenheiten”. [Kémügyekről szóló cikkek megakadályozása.] 3.p.

²¹ KA.KM. Protokoll „Erkundungen im Ausland bei Spionagefällen”. [Kémügyek felderítése külföldön] 3.p.

²² KA.KM. Protokoll, 4.p.

²³ - A védelmi hírszerző központot már 1914. IV. 1-i hatállyal felállították. KA.KM. Protokoll, 8-10.p.

- PARÁDI József: Az Evidenzbüro. 52-59.p.

- SUBA

²⁴ A megbeszélést követően a horvát bán levelet írt Alexander Freiherr von KROBATIN (1849-1933) tábornagynak közös hadügyminiszternek, amelyben kérte, hogy a zágrábi Központi Elhárító Állomás költségeit a közös hadügyminisztérium viselje. KROBATIN leszögezte, hogy erre semmilyen lehetőség sincs.

KA.KM. Präs 40-12/5/2.

²⁵ KA.KM. Protokoll, 11.p. ; OBERHÖFLER: 92.p. ; RONGE: 81.p. ; PETHŐ: 258-259.p.

²⁶ - Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgalat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgalat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

- 5319/1914. (V. 25.) M.I. „Zentralevidenzstelle für den defensiven Kundschaftsdienst”. (Központi Nyilvántartó Állomás Elhárító Szolgalat) HHSTA.PA. XL Interna 242 Liasse II. 5-9, III-IV.

²⁷ „Die Polizeidirektion in Wien, welche bisher als Zentralevidenzstelle für den defensiven Kundschaftsdienst fungiert hatte, hat aus Anlaß des Kriegszustandes bis auf weiteres als 'Zentralstelle für den defensiven Kundschaftsdienst' namens des Ministeriums des Innern die Handhabung des defensiven Kundschaftsdienstes in allen Verwaltungsgebieten zu leiten und darauf hinzuwirken, daß in allen den Kundschaftsdienst berührenden Angelegenheiten möglichst einheitlich vorgegangen werde”. [A bécsi rendőr-igazgatóság, amely eddig mint a 'Központi Nyilvántartó Állomás Elhárító Szolgalata' működött, a hadállapot okából kifolyólag ezután mint 'Központi Elhárító Állomás' fog működni a belügyminisztérium nevében a közigazgatás minden területén és utasítása szerint lehetőleg egységesen kezelve a kémelhárítással érintett minden ügyet.]

Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgalat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgalat] 1913-1917.)

6820/1915. (IV. 15.) M.I.

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. illetve Liasse II. 5-9, III-IV. Karton 242.

²⁸ „Die Zentralstelle ist dem staatspolizeilichen Referate im Präsidialbureau der k. k. Polizeidirektion angegliedert und rücksichtlich der Leitung, inneren Organisation, Kontrolle und Personalverwendung dem Präsidenten der Polizeidirektion unmittelbar unterstellt”. [A Központi Elhárító Állomás a császári királyi rendőr-igazgatóság elnöki osztályának államrendőrségi referatúrájához kerül és az irányítás, belső szervezet, ellenőrzés és az állomány felhasználása tekintetében a rendőr-igazgatóság elnökének közvetlenül lesz alárendelve.]

8810/1915. (VI. 15.) M.I. Erlass vom 15. Juni 1915. Instruktion der Zentralstelle für den defensiven Kundschaftsdienst. (A katonai felderítő-szolgalat békeidőre vonatkozó utasításai.) Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. [A katonai felderítő-szolgalat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgalat] 1913-1917.]

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

²⁹ „Die Zentralstelle hat die Handhabung des defensiven Kundschaftsdienstes in allen Verwaltungsgebieten zu beaufsichtigen, sich durch Entscheidung eigener Organe von etwaigen Mängeln der Einrichtungen zu überzeugen, die Vorstände jener Behörden, welchen die Handhabung des defensiven Kundschaftsdienstes obliegt, auf etwa wahrgenommene Mängel aufmerksam zu machen und ihren Vorschläge wegen Behebung solcher Mängel zu erstatten. Anträge wegen organisatorischer Maßnahmen und Personalverfügungen in Bezug auf die Hauptstellen hat die Zentralstelle unmittelbar dem Ministerium des Innern zu erstatten. Die Zentralstelle hat ferner die Exekutivorgane in den Handhabung des defensiven Kundschaftsdienstes zu schulen und dort, wo es notwendig ist, mit eigenen Kräften selbst einzuschreiten. Insbesondere hat die Zentralstelle den ambulanten Eisenbahnüberwachungsdienst in der Regel durch eigene Organe zu besorgen. (...) Die Zentralstelle bleibt es vorbehalten, in besondere wichtigen Fällen die Amtshandlung durch eigene Organe durchzuführen oder die zuständige Hauptstelle zu ersuchen, die Angelegenheit durch Organe der Hauptstelle zu erledigen. (...) Als Regel wird zu gelten haben, daß die Zentralstelle für die Durchführung der Amtshandlung die Hauptstelle in solchen Fällen in Anspruch nimmt, in welchen infolge der Wichtigkeit oder Schwierigkeit der Amtshandlung besonders geschultes Personale erforderlich ist, falls ein solches den lokalen Sicherheitsbehörden nicht zur Verfügung steht. Die Zentralstelle wird die Amtshandlung in der Regel in solchen Fällen durch eigene Organe durchführen, in welchen eine einheitliche Behandlung der Dienstes notwendig ist, oder in welchen das Eingreifen der Zentralstelle aus höheren Rücksichten im Interesse der Sache gelegen ist”. („Azért, hogy a Központi Elhárító Állomás a kémelhárítást a közigazgatás minden területén felügyelje, saját szerveinek kiküldésével győződik meg a szervezet esetleges hiányosságairól, azon hatóságok előjáróit, amelyeknek kötelessége az elhárító tevékenység kézbeartatása, figyelmezteti az észlelt hiányosságokra és meg fogja tenni javaslatait ezen hiányosságok leküzdésére. A Központi Elhárító Állomás közvetlenül a belügyminisztériumhoz intézi a főállomáshelyek állománya felhasználására, valamint a szervezeti intézkedésekre vonatkozó indítványokat. A Központi Elhárító Állomás továbbá képezni fogja a kémelhárítás területén működő végreható szerveket és ott, ahol ez szükséges, saját maga fog fellépni. Különösen az ambuláns vasúti felügyeletnek fog az Állomás rendszeresen segíteni saját eszközeivel. (...) Az Állomás fenntartja magának a jogot, hogy különösen fontos esetekben saját szervei által intézkedjen vagy az illetékes főállomáshelyet megkeresi, hogy az ügyet a Központi Elhárító Állomás szervei révén intézze el. (...) általánosságban érvényesülő szabályként szolgál az, hogy a Központi Elhárító Állomás olyan esetekben fogja a főállomáshelyeket a végrehajtás érdekében igénybe venni, ha az eset nehéz vagy különösen képzett állomány szükséges az intézkedés végrehajtásához, amennyiben ilyen a területileg illetékes hatóságok számára nem áll rendelkezésre. Az Állomás azon esetekben is saját szervei által fog eljárni, ahol az elhárító szolgálat egységes fellépése azt indokolja, vagy ahol a Központi Elhárító Állomás fellépése magasabb szempontokból kifolyólag szükségessé válik”).

Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

³⁰ 8810/1915. (VI. 15.) M.I. Erlass vom 15. Juni 1915. Instruktion der Zentralstelle für den defensiven Kundschaftsdienst, (A katonai felderítő-szolgálat békeidőre vonatkozó utasításai). Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

³¹ Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

³² „Um für eine raschere Verständigung der Behörden I. Instanz bei erforderlichen Nachforschungen in Spionageangelegenheiten vorzusorgen, hat die Zentralstelle ein Spähblatt herauszugeben, welches zur Aufnahme aller vertraulicher Mitteilungen im Kundschaftsdienste zu dienen haben und sämtlichen mit der Handhabung des defensiven Kundschaftsdienstes betrauten Behörden (...) zu übermitteln sein wird“. [„Hogy a Központi Elhárító Állomás gondoskodni tudjon az elsőfokú hatóságok kémügyekben való nyomozásaik során szükséges egymással történő gyorsabb kommunikációjáról, kiadott egy szakmai folyóiratot, amely arra szolgált, hogy a felderítő tevékenység végzése során felmerült minden bizalmas jellegű információt összegyűjtsön és ezt az összes, elhárító tevékenység végzéséért felelős hatóságok számára továbbította”].

Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

³³ 2616/1917. (II. 27.) M.I. Abschrift ; 14406/1917. (VIII. 18.) M.I.

Schaffung einer Zentralstelle für den defensiven Kundschafterdienst (Spionageabwehrdienst) 1913-1917. (A katonai felderítő-szolgálat központi elhárító állomásának létrehozása [kémelhárító-szolgálat] 1913-1917.)

HHSTA.PA. XL Interna LI/6. Karton 242.

³⁴ SCHÄTZ ; KRONENBITTER: op.cit. 235.p.

³⁵ „Da der politische Informationsdienst und der militärische Kundschaftsdienst vielfach in engem Zusammenhange stehen und sich gegenwärtig zu ergänzen haben, ist die Pflege eines innigen Einvernehmens mit den politischen und Polizeibehörden – sowohl für den defensiven als auch für den offensiven Kundschaftsdienst – besonders förderlich“. [Mivel a politikai információs szolgálat és a katonai felderítő-szolgálat sokrétű szoros kapcsolatban áll és egymást jelenleg kiegészíti, a politikai és a rendőrhatalóságokkal való egyetértés fenntartása – úgy a hírszerzés, mint a kémelhárítás területén – különösen kívánatos.]

Die Instruktion für den militärischen Kundschaftsdienst im Frieden. (A katonai felderítő-szolgálat békeidőre vonatkozó utasításai).

HHSTA.PA. XL Interna Karton 241 Liasse II/4.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KIADVÁNYOK

- KRONENBITTER — KRONENBITTER Günther: *„Krieg im Frieden“*. *Die Führung der k. u. k. Armee und die Großmachtpolitik Österreich-Ungarns 1906-1914*. [Háború a békében. A császári és királyi hadsereg vezetése és Ausztria-Magyarország nagyhatalmi politikája 1906-1914.] München, 2003, Oldenbourg. 234 p. De-ISBN 978 348 65 6700 7.
- MORITZ – LEIDINGER – JAGSCHITZ — MORITZ Verena – LEIDINGER Hannes – JAGSCHITZ Gerhard: *Im Zentrum der Macht. Die vielen Gesichter des Geheimdienstchefs Maximilian Ronge*. [A hatalom központjában. A titkosszolgálat sokarcú főnöke, Maximilian RONGE.] Bécs, 2007, Residenz Verlag. 117 p. AT-ISBN 320 50 7269 3.
- OBERHÖFLER — OBERHÖFLER Wilhelm: *K. u. K. Evidenzbüro. Vorsicht! Feind hört mit!* [Császári és királyi Nyilvántartó Iroda. Vigyázat! Az ellenség figyel!] Berlin, 1930, Herausgegeben von GROTE, Hans Henning Freiherr von, Neufeld & Genius Verlag. 331 p.
- PETHŐ — PETHŐ Albert: *Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg*. [A kétféjű sas ügynökei. Osztrák-magyar titkos-szolgálat a világháborúban] Graz, 1998, Leopold Stocker Verlag. 448 p. AT-ISBN 978 370 20 0830 7.
- RONGE — RONGE Maximilian: *Kriegs- und Industriespionage. Zwölf Jahre Kundschaftsdienst*. [Háborús és ipari kémkedés. 12 év felderítő szolgálat] Zürich-Lipcse-Bécs, 1930, Amalthea Verlag. 81 p. 424 p.
- ZEINAR — ZEINAR Hubert: *Geschichte des österreichischen Generalstabes*. [Az osztrák vezérkar története.] Bécs-Köln-Weimar, 2006, Böhlau. 560 p. AT-ISBN 978 320 57 7415 0.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: Az Evidenzbüro. — PARÁDI József: Az Evidenzbüro. 51-72 p.
In BODA József – PARÁDI József (szerk.): *A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei*. Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat - Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 399 p. HU-ISBN 978 963 89 8280 3.
- SUBA — SUBA János: Rendvédelmi szervek Ausztria és Magyarország titkosszolgálatában. *Szakmai szemle*, X.évf. (2014) 3.sz. 34-48.p. HU-ISSN 1785-1181.

REGISZTRÁLT KÉZIRATOK

- SCHÄTZ — SCHÄTZ Angelika Maria: *Nachrichtendienste in der österreichischen Rechtsentwicklung*. [Felderítő-szolgálat az osztrák jogfejlődésben.] egyetemi disszertáció, (Kézirat). Bécs, 1999, 95 p.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- HHSTA.PA. — Haus, Hof- und Staatsarchiv, Politisches Archiv. [Házi-, Udvari- és Állami Archivum. Politikai Archivum.]
- KA. — Kriegsarchiv. [Hadi levéltár.]
- KA.KM. — Kriegsarchiv. Kriegsministerium. [Hadi Levéltár. Hadügyminisztérium.]
- ÖSA. — Österreichisches Staatsarchiv. Osztrák Állami Levéltár.]
- ÖSA.KA. — Österreichisches Staatsarchiv. Kriegsarchiv. [Osztrák Állami Levéltár Hadi Levéltára.]

SZIGETVÁRI Oszkár
A fővárosi rendőrség detektívtestülete 1885-1918

A kiegyezéskor a magyar állam nem vette át az idegen elnyomás kivitelezését is megvalósító, centrális vezetés alatt álló birodalmi rendvédelmi testületek magyarországi szervezeteit.¹ Ehelyett — a municipálisok és a centralisták között megvalósított reformkori közigazgatás elméleti vita nyomán² — a rend védelmét az önkormányzatok kompetenciájába helyezték, ezzel lényegében befejezve azt a folyamatot, amely a neoabszolutizmus enyhébb szakaszában 1861-től már elkezdődött a rendvédelem terén. A rendvédelemnek mint feladatnak önkormányzati hatáskörbe sorolásáról a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi, valamint a községek rendezéséről szóló 1871. évi törvények rendelkeztek.³ A polgári magyar állam időszakában a központi államhatalom közvetlen alárendeltségében 13 rendvédelmi testület működött, közülük a rendőrségek, a csendőrség, a pénzügyőrség, a vámőrség, a folyamőrség és a határőrség rendelkezett kisebb-nagyobb nyomozó munkára specializált szervezeti egységekkel.⁴

Az önkormányzati modell azonban a dualizmus idejében megbukott, ezért a rendvédelem átszervezése elkezdődött. Először a falvakban, majd a városokban indult el a központosítás folyamata, megkezdődött az államosítás.⁵ A fővárosi rendőrségnek kiemelkedő szerepe volt a magyar állami rendőrség létrehozásában, mivel a budapesti rendőrséget már 1872-ben ideiglenesen, majd 1881-ben véglegesen államosították.⁶

Szilárd talaj állt tehát rendelkezésre 1881-ben a fővárosi rendőrség államosításához. Az államosítást elrendelő törvény részletesen szabályozta a rendőrség eljárását, a szervezeti szabályokat, melyekre nézve korábban az úgynevezett „Sárga könyv”⁷ adott gyakorlati útmutatást. A fővárosi rendőrség a bűnesetek felderítésében nem jeleskedett, bűnügyi nyilvántartó és jól képzett detektívek híján alulmaradt a kihívásokkal szemben. Akadtak ugyan kitűnő nyomozói adottságokkal megáldott rendbiztosok,⁸ akik sikerrel derítettek fel bűnügyeket, de ez önmagában egy átfogó eredmény eléréséhez nem volt elegen-

dő. A rendőrség figyelmét lekötötték az utcai mozgalmak zavargásainak kezelése, detektív-tanfolyamok nem voltak, az egyenruhás őrszemélyzet kapacitása és képzetlensége révén alkalmatlan volt nyomozó munka végzésére.⁹

A rendőrségnek és szolgálati ágainak fejlődése során a kezdeti, úgymond hagyományos rendőri jelleget igénylő feladatok mellett szembe kellett nézni az egyéb új képességeket, tulajdonságokat igénylő kihívásokkal is. Az új feladatok fedett tevékenységet, vagy a rendőri jelleg leplezését, esetleg egyéb nem nyílt információszerzést igényeltek a siker érdekében. E kihívásokat felismerve, ezekre reagálva alakult meg a polgári magyar állam detektív testülete, miután a detektív munka jogszabályi környezete is rendezésre került. 1880-ban életbe lépett a Magyar Büntetőtörvénykönyv, amely felváltotta a korábbi „Sárga könyv”-et. Ezzel pedig ezen jogterületnek a kor nemzetközi élvonalába tartozó magyar jogi szabályrendszere jött létre.¹⁰

TÖRÖK János rendőr-főkapitány felismerve a rendőrség hiányosságait, a bűnügyi helyzetre reagálva 1885. XII. 15-én — TISZA Kálmán miniszterelnök és belügyminiszter utasítására — felállította a detektívosztályt, amely 1886. I. 01-én kezdte meg működését.¹¹

TÖRÖK János budapesti rendőr-főkapitány a fővárosi rendőrség személyi állományának átszervezés előtti kiválóságait megtartva és szorgalmas, becsületes és tehetséges újonnan felvett rendőrökkel gyarapítva a testület létszámát lényegében új rendőrséget hozott létre. A detektívtestület kezdetben 28 főt számlált, majd további 8 detektívet vettek fel, ezzel párhuzamosan pedig a polgári biztosok intézményét megszüntették.

A detektívosztály vezetőjévé SPLÉNYI Ödön címzetes kerületi rendőr-kapitányt nevezték ki felügyelői címmel, ezzel önálló testületté vált az osztály. TÖRÖK János budapesti rendőr-főkapitány 1886-ban kiadott rendeletének értelmében az összes kinevezett detektívet a detektívosztályba sorolták be. Korábban — szolgálati utasítás hiányában — a detektívek a főkapitányság közvetlen vagy a kerületi a kapitányságok alárendeltségében látták el feladatukat. SPLÉNYI Ödön rendelke-

zése szerint a főkapitány mellé és a Margitszigetre 1-1, a bűnügyi osztályra 12, az államrendészethez 1, a detektívfelügyelő mellé 4, szolgálatvezetésre 1, a bérkocsisok felügyeletére 2, a prostitúció ellen-őrzésére 2, a vendéglők és vasutasok megfigyelésére 4, a detektív őrzárati szolgálatra pedig 8 került beosztásra.¹²

A létszámot folyamatosan bővítették, ami 1911-ben már 190 főre duzzadt, majd év végére további 83 detektív került kinevezésre, 1914-ben pedig elérte a 250 főt. 1919-re a folyamatos bővítéseknek köszönhetően 543 fő detektív látott el szolgálatot. A fővárosi rendőrség detektív testületét 1918 végéig egymást követően 6 detektív főnök vezette.¹³

A szolgálat szervezésében megjelentek a csoportbeosztások, melynek előnye, hogy képességeik alapján szelektálták az embereket és párosították hozzájuk az elvégzendő feladatokat. Tehát a felmerülő feladatot az arra legalkalmasabb detektívek végezheték. Megkezdődött a detektívtestületen a specializáció, amely napjaink nyomozói körében is megfigyelhető. Természetesen mindenki másban volt tehetséges ezért nem felváltva végezték immár a feladatokat (*puhatolás, megfigyelés*), a detektívek a nekik leginkább testhezálló tevékenységet folytatták. Ennek szervezését a csoportvezetők végezték, akikhez 3-4 fő detektív tartozott. A specializáció előnye volt továbbá, hogy bizonyos tevékenységeket tökélyre lehetett fejleszteni annak állandó művelése folytán, megteremtve ezzel a sikeres bűnüldözés alapjait.¹⁴

A főcsoportok tagozódásuk szerint sérülési főcsoport (*emberölési ügyek, közlekedési balesetek, személy elleni bűncselekménye*), intellektuális főcsoport (*csalás, sikkasztás, hamisítási ügyek*), valamint lopási és betörési főcsoportok voltak. Külön főcsoport foglalkozott az állambiztonsági és sajtóügyekkel. A detektívek működési körére tekintettel kirendeltségeik lefedték a fővárost és annak kiemelt fontosságú és forgalmú pontjai közelében voltak találhatóak. (*Keleti, Déli, Nyugati pályaudvarok, Valutaügynökség stb.*)¹⁵

A rendvédelmi oktatás — tekintetében figyelembe véve az 1867-1945 közötti időszakot, — nem kívánták beépíteni a

rendvédelmi szakképzést az állami iskolai rendszerbe. A különböző beosztásokhoz meghatározott állami iskolai végzettséggel kellett rendelkezni, ezt követően kerülhetett sor az adott beosztás betöltéséhez előírt szaktanfolyam elvégzésére. Ennek alapjait a köztisztviselő minősítéséről szóló 1883. évi törvény szabályozta,¹⁶ amely az állami alkalmazottak képesítési követelményeit határozta meg. Az előírt feltételek biztosították a személyi állomány magas fokú képzettségét, felkészültségét. Továbbá rendkívül költségtakarékos megoldás volt a szaktanfolyami rendszer, hiszen a polgári oktatás intézményein alapult, így nem emésztett fel többletköltségeket rendvédelmi felsőfokú oktatási intézmények működtetése.¹⁷

A detektívek képzési rendszere elsősorban a jelentkezők személyes képességeire és adottságaira épült. Képességeik felmérése alapján elsősorban a detektív főnök döntötte el, hogy a próbaszolgálatot követően, melyik csoportba kerülnek beosztásra a gyakornokok. Egy-két év gyakorlat után — melyet folyamatos monitorozás kísért — dönt el, hogy véglegesen megmarad-e a gyakornok az eredeti csoportban, esetleg másik büncselekményekkel foglalkozó csoportba kerül, netán a legrosszabb esetben nem megfelelő teljesítmény nyújtása esetén elbocsátják.

A tanfolyamok és szakvizsgák alapjai már 1890-ben megjelentek, intézményi szabályozására belügyminiszteri rendelettel, azonban csak 1923-ban a háború után került sor.

Ennek értelmében a detektív testület tagjai számára kétféle tanfolyamot és vizsgát a detektív és a detektívfelügyelői rendszeresítették. Az alap detektív tanfolyam keretén belül a résztvevők többek között közigazgatási ismereteket, kriminalisztikát, büntetőjogot hallgattak, megismerkedtek a szolgálati szabályzattal, lövészetet, birkózást és egyéb gyakorlati ismereteket is szereztek. Boncoláson vettek részt, hogy megismerjék az emberi test anatómiáját, mellyel szintén a gyakorlatban használható fontos tudás birtokába kerültek. A detektívfelügyelői tanfolyam részletesebb és mélyebbre menő ismeretanyaggal szolgált, melyben az önálló munkavégzésre és vezetésre alkalmas kiválasztottak részesültek, ez a későbbi elő-

rehaladás egyik lépcsőfoka volt. A tanfolyamok szóbeli és írásbeli vizsgával zárultak.¹⁸

Fegyverzet vonatkozásában a fővárosi rendőrség detektívtestületét csupán maroklöfegyverrel szerelték fel. Az őrszolgálati állományt azonban gépkarabéllyal is ellátták.¹⁹

Mivel a detektív státuszok képesítési előfeltétele az állami iskolai végzettség tekintetében az érettségi volt, ezért a detektíveket besorolták az állami fizetési osztályokba. Ebből fakadóan pedig a detektívek számára biztosították a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételeket. Fizetésük alkalmas volt egy család tisztas megélhetési költségeinek a fedezésére. Az általuk betöltött beosztás szintjétől és családjuk nagyságától függő alapterületű és komfortfokozatú lakás lakbérének a teljes összegét megtérítette számukra az állam függetlenül attól, hogy az ország mely pontján teljesítettek szolgálatot. Emellett fizetésük 100 %-val voltak nyugdíjjogosultak 40 évi szolgálat után. Fizetésük néhány %-os befizetése ellenében pedig ők és közvetlen családtagjaik teljes körű orvosi ellátásra tarthattak igényt. A detektívek számára tehát az állam — más alkalmazottaihoz hasonlóan — biztosította azokat a feltételeket, amelyek mentesítették a detektíveket a hétköznapi megélhetési gondok súlya alól.²⁰

A fővárosi rendőrség detektív testületének nemcsak a szervezete és a létszáma fejlődött dinamikusan, illetve halmazódottak fel — a testület kötelékében szolgálatot teljesítő detektívek körében — a szakmai tapasztalatok, hanem a jogszabályi környezet is dinamikusan fejlődött. Létrejött a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi törvény, amely — számos hasznos részlet szabályozása mellett — olyan alapfogalmakat is tisztázott, mint a rendőrhatóság fogalma stb.²¹ E törvény nyomán pedig a belügyminiszter szabályozta a rendőrhatósági jogköröket, annak részeként a nyomozó tevékenységet is.²²

A nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kiadott 1899. évi belügyminiszteri rendelet részletesen írta le a nyomozás feladatait. Ennek értelmében a nyomozás feladata a tényállás megállapítása és az adatok összegyűjtése, ami alapján a bíróság vizsgálata mellőzhető, illetve elegendő informá-

ció összegyűjtése a bíróság döntéséhez. RUDNAY Béla budapesti állami rendőrség főkapitányának beszámolója szerint az 1881-es szabályozáshoz képest az 1896. évi büntető perrendtartási törvény bővíti a rendőrség hatáskörét, ebből kifolyólag több feladatot ró a testületre.

A beszámoló alapján a bűnügyi osztály tekintetében 1899-ben 67059, 1900-ban pedig 88556 ügyirat keletkezett.²³

Tehát már ekkor is megfigyelhető, hogy a változó törvényi háttér által a nyomozati jogkörrel rendelkező szervezetek egyre több feladattal kellett szembenéznük.

A detektívek munkáját nagymértékben megkönnyítette az 1885-ben létrehozott bűnügyi nyilvántartás, ami számos egyéb újításhoz hasonlóan TÖRÖK János főkapitány nevéhez fűződik. Ennek alapját a korábban rendőrök által készített magánfeljegyzések alkották. KOVICS Károly budai főkapitány például a városegysítést megelőzően készített feljegyzéseket a megrögzött bűnösökről, fertőzött területekről, bűnjelekről. A nyilvántartás négy részből állt: körözött személyek és rovott múltúak, lopott és talált tárgyak, feltételesen szabadlábra bocsátottak, valamint a rendőri közlönyök nyilvántartásából. A nyilvántartás ekkor még teljes egészében a detektívosztály kezelésében volt. 1887-ben került kiegészítésre egy fényképes arcképanyilvántartással, továbbá rögzítésre kerültek az ismerté vált játébarlangok, búvóhelyek. Az elkészült fényképek és a társítandó személyek problematikája felmerült, mivel a gyanúsítottak sokszor nem valós adataikat közölték. 1908-ban főleg a budapesti gyűjteményre támaszkodva országos nyilvántartás került bevezetésre. 1897-ben felmerült a Bertillon módszer bevezetésének lehetősége, melynek érdekében megkezdték az előkészületeket.²⁴ Az erről szóló szakkönyv fordítását megkezdték, GÁRDONYI Viktor detektív pedig Párizsban elvégezte a Bertillon iskolát, melyet Ausztriában, Németországban és Franciaországban már alkalmaztak. Ténylegesen a módszer azonban nem került bevezetésre, mivel időközben dr. PEKÁRY Ferenc kerületi kapitány 1902-ben Londonban megismerte a GALLTON-módszert, ami használhatóbb és pontosabb volt a korábbi lehetőségeknél.

Az Indiából származó — ujjlenyomat alapján történő azonosítás során — tulajdonképpen egy horganylemezzel tintát terítettek szét gumihengerrel, amibe az ujj lenyomatát helyezve minden ember esetében eltérő jellemző alapján nyílt lehetőség az azonosításra.

Fenti okoknál fogva hazánkban a GALLTON-féle azonosítási technika került bevezetésre. Ezzel Anglia után Európában Budapesten vezették be először a daktiloszkópiai azonosítást. 1902-ben bevezetésének évében 2000 lenyomat került levételre, melyet követően több esetben sikerült beazonosítani álnevet használó törvényszegőket. A daktiloszkópia nyilvántartást a fényképek és egyéb feljegyzések nyilvántartások kiegészítették, azok együttes használata precízebb, alaposabb és biztonságosabb rendőri munkát tett lehetővé.²⁵

A mai nyomozómunkában mindennaposá vált, álcázás, leplezés, rendőri mivolt elhallgatása, a korai detektívek körében is sokszor alkalmazott és bevált módszer volt. A detektívek gyakorta öltöztek előkelő uraknak, gázóra leolvasónak, koldusnak, sőt hölgyeknek is.²⁶

A budapesti detektívek eredményes felderítéséből említésre méltó a több országban körözött betörők PAPAKOSTA és társainak elfogása, az 1884-ben történt postarablás elkövetőjének, CSOMBOR Imrének a felkutatása és kézre kerítése.²⁷

Az életellenes cselekmények sikeres nyomozásának ékes példája az 1909-ben Adria szállóban meggyilkolt prostituált esete. Az elkövetőt a fővárosi detektívek néhány óra leforgása alatt, a mai szakmai zsargont alkalmazva forró nyomon üldözéssel kerítette kézre. Ebben az évben Budafokon lőttek le egy kocsmároszt ismeretlen elkövetők, akiket egy napi nyomozás után sikerült elfognia a testület tagjainak. Említésre méltó a megfigyelő-szolgálat kiépítése is, melynek során a detektívek figyelemmel tartották azokat a kétes hírű helyeket, játéklangokat, rendezvényeket, italmérő egységeket, ahol a rovott múltú vagy körözött, esetleg a közbiztonságot veszélyeztető elemek megfordulhattak. A megfelelő információk birtokában sor kerülhetett a zálogházi és egyéb inkriminált helyeken raz-

ziák megszervezésére, melyek alkalmával 1908-ban 500, 1909-ben 862 személyt fogtak el a detektív testület tagjai.²⁸

A dualizmus időszakában dinamikusan fejlődő magyar főváros és a bűnügyi munkát szabályozó jogszabályok változásai előidéztek a detektív testület szabályzatának a fejlesztését is. A detektív osztály első szabályzata — napjaink terminológiája szerinti szervezeti és működési szabályzata — belügyminiszteri jóváhagyással 1881. VII. 1-én lépett hatályba.²⁹ Kilenc évvel később született az újabb detektív szabályzat, melyet 1890. VI. 1-én szintén a belügyi tárca vezetője hagyott jóvá.³⁰ Ezzel a fővárosi rendőrségen belül a detektív testület élen járt, hiszen az őrszemélyzet (közrendvédelmi állomány) számára külön szervezeti szabályzatát csak 1893-ban léptették életbe.³¹ A dualizmus idején jöttek létre a — fővárosi rendőrséget szabályozó 1884. évi belügyi utasítás nyomán³² — a fővárosi rendőrség szakszolgálati ágait szabályozó szabályzatok, amelyeket a két világháború közötti időszakban alapvetően már csupán aktualizáltak.³³ A fővárosi rendőrség szervezetére és szolgálatellátására vonatkozó jogszabályok a századfordulóra oly mértékben gyarapodtak, hogy a rendőrök időszerűnek tartották a rájuk vonatkozó joganyag összegyűjtését és rendszerezését. Az első ilyen jogszabálygyűjteményt 1896-ban adták ki, majd 1902-ig évente kiegészítették és aktualizálták. Emellett a fővárosi rendőrség 1895-től az éves jelentéseit is publikálta, amelyek magukban foglalták a testületnek a tárgyévvel vonatkozó legfontosabb adatait és eseményeit.³⁴

A XIX-XX. század fordulóján izmosodó fővárosi rendőrség és annak részeként — a mennyiségi és minőségi mutatói tekintetében is gyarapodó — detektív testület nemzetközileg elismert tevékenységet valósított meg.³⁵

Figyelemre méltó, hogy a dualizmus időszakában a főkapitányi tisztséget betöltő 8 személy közül 4 fő került ki csupán a fővárosi rendőrség személyi állományából, közülük azonban 2 főt — dr. SÉLLEY Sándort és dr. SÁNDOR Lászlót — közvetlenül a detektív testület éléről neveztek ki rendőr-főkapitánnyá 1892-ben, illetve 1917-ben.³⁶

A fővárosi rendőrség detektív testülete oly vonzó példa volt, hogy a vidéki városok az önkormányzati rendőrségeik kötelékében sorra állították fel a detektív testületeiket.³⁷

A fővárosi detektív testület résztvett az államfő védelmében is. A fővárosi rendőrség detektív testületétől detektív csoportot vezényeltek az uralkodó magyarországi látogatásai kapcsán a magyarországi testőrségekhez. Az Osztrák-Magyar Monarchiának ugyanis nem volt közös államfője, ha-nem a két társország azaz az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság rendelkezett egy-egy legfelsőbb közjogi tisztséggel az osztrák császári és a magyar királyi tisztséggel. E két legfelsőbb közjogi méltóságot azonban egyetlen természetes személy *Ferenc József* töltötte be, akire a császári és a királyi testőrségek egyaránt vigyáztak. Az uralkodó és közvetlen környezete testi épiségéért az Osztrák Császárság területén az osztrák testőrségek, a Magyar Királyság területén pedig a magyar testőrségek feleltek. A testőri feladatok ellátásában azonban a társország területén is részt vehetett valamennyi testőrség tagja. A testőrkapitányok a főudvarmester közvetlen alárendeltségébe tartoztak. A korabeli testőrségek — napjaink hasonló szervezetivel összehasonlítva — döntően díszelgő jellegű őrzési teendőket valósítottak meg. Ezért szükség volt arra, hogy az esetleges merényletek és rendbontások kivizsgálása, illetve megelőzése céljából tapasztalt detektívek is segítsék a munkájukat. A magyar testőrségek munkáját a fővárosi rendőrségtől a testülethez vezényelt detektív csoport segítette. Az uralkodó országjárásai esetében azonban a vidéki helyi rendvédelmi szervezetek — így az önkormányzati rendőrségek detektív testületei is — együttműködtek a testőrségekkel.³⁸

A fővárosi rendőrséghez hasonlóan — bár attól kissé megkésve — került sor a Magyar Királyi Csendőrségnél is a nyomozói munkára specializált szervezeti részleg létrehozására. Ezek voltak az úgynevezett járásörmerségek. Ez a szervezet azonban rövid életűnek bizonyult, mivel az I. világháború során — a képzett csendőrök hiánya miatt — a járásörmerségeket megszüntették, a világháború után pedig más uta-

kon haladt a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó szolgálatának kiépítése.³⁹

A dualizmus idejében — a fővárosi rendőrség mellett — a másik állami rendőrség a Magyar Királyi Határrendőrség volt. 1906. januárban kezdte meg működését a határrendőrség, melynek első vezetője CZÁJLIK Alajos budapesti rendőrtanácsos volt. Kezdetben csak egyenruhás állomány teljesített szolgálatot a testületnél, majd 1909-ben 20 detektívállást rendszeresítettek a határrendőrségnél, ezzel megvalósítva a központi nyomozás alapjait.⁴⁰

A nagyobb volumenű komplikáltabb bűnügyek esetében a vidéki rendőrségek elegendő gyakorlat és tapasztalat hiányában továbbra is a fővárosi rendőrség detektív testületét kérték fel a bonyolult ügyek kinyomozására.⁴¹

Az I. világháború időszaka — hasonlóan a Magyar Királyság társ rendvédelmi testületeihez, illetve azok detektív testületeihez — külön fejezet a fővárosi detektív testület történetében. Alapvetően három jelenség alakított 1914 és 1915 között a fővárosi rendőrség detektív testületének tevékenységét.

Az első jelenség a magyarországi kivételes hatalom volt. Kivételes hatalomnak nevezték a kortársak az alapvető jogok korlátozását és az abból fakadó teendőket annak érdekében, hogy háború időszakában maximálisan mozgósíthassák forrásait a fegyveres harc eredményes megvívása érdekében. A kivételes hatalom gyakorlásának szabályait — legalább is azok főbb elveit — már békeidőben kimunkálták, így a fegyveres konfliktus kirobbanása esetében csupán érvénybe kellett lépíteni a vonatkozó szabályokat illetve az előre nem látható helyzetek rendezése érdekében rendeleteket hozni. Kétféle minta alakult ki Európában a kivételes hatalom gyakorlásának a szabályozására. A brit minta szerint a kivételes hatalom gyakorlásának a jogkörét a kormány gyakorolta. A német minta szerint e jogkörrel a haderőt ruházták fel. Az Osztrák-Magyar Monarchia két társországában az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban a két országgyűlés eltérő módon szabályozta a témát. A magyar törvényhozás — az osztrák országgyűlésnél jóval később és a közös haderő többszöri sürgetése

nyomán — 1912-ben alkotta meg a kivételes hatalomról szóló magyar törvényt.⁴² A Magyar Királyságban tehát a rendvédelmi testületek a háború időszakában sem kerültek a haderő kompetenciájába. Ez alól a hadműveleti területek jelentettek kivételt, amelyek mindenképp a haderő irányítása alá kerültek.⁴³ A fővárosi rendőrség, annak részeként pedig a detektív testület a kormány belügyminiszter általi irányítása alatt maradt az I. világháború során mindvégig.

A második jelenség, amely jelentősen befolyásolta a fővárosi rendőrség detektív testületének az I. világháború alatti tevékenységét az a személyi állomány szűkössége volt. A budapesti detektívek első rendszeresített létszáma csupán 36 fő volt, amely ugyan dinamikusan gyarapodott, azonban még békeidőszakban is elmaradt a létszámemelés az ügyek számának a növekedési ütemétől, illetve a feladatkörök gyarapodásától.⁴⁴ 1914-ben a fővárosi rendőrség 2 000 fő körüli létszámú őrszemélyzete mellett a detektív testületben 250 fő teljesített szolgálatot. Dr. DIETZ Károly 1917-ben a főkapitányi kinevezésekor a tiszti karnak 50, a felügyelői karnak 29, a detektív testületnek 400, az őrszemélyzetnek pedig 4 000 főre való felemelését kérte.

A háború alatt — hasonlóan a társ rendvédelmi testületekhez — számos rendőrt behívtak katonai szolgálatra, illetve sokan önként jelentkeztek katonának. Az ily módon elvont személyi állomány pótlása pedig nem valósult meg. A hadsereg kötelékében szolgálatot teljesítő rendőrök visszairányítása az anyatestületükhöz szóba sem jöhetett ugyan, amennyiben azonban valamilyen csoda következtében erre mégis sor kerülhetett volna a harctéren elesettekre már többé nem lehetett számítani.⁴⁵

Az úgynevezett katonai rendőrségnek a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken nem volt joga ahhoz, hogy a polgári lakosság körében a rendet fenntartsa. Nem vehette át a rendvédelmi testületek feladatait és nem is utasíthatta azokat. Az 1917. év második felében megszervezésre kerülő katonai rendőrség a katonákat érintő ügyekben intézkedhetett. Mégis karhatalmi erőként, a rendvédelmi testületek megsegítéséként

és azok átalárendeltségében, esetenként részt vehettek a rend fenn-tartására irányuló akcióban a polgári lakosság körében is.⁴⁶

A harmadik jelenséget — a békeviszony-lathoz képest — jelentős mértékben kiszélesedő és szokatlan tartalmú feladatkör bővülés képezte. Az új feladatkörök skálája rendkívül széles volt, ide tartozott az élelmiszerek uzsoraszerű áremelkedésének a visszaszorításától, a középületek és közlekedési, valamint hírközlési csomópontok őrzésén, a gyanús idegenek ellenőrzésén, a hadi ellátmánnyal üzerkedők kiszűrésén, stb-n keresztül a kémek leleplezése is. Ennek során nem csupán a helyi lakosok törvénysértő magatartását kellett felderíteni, illetve megelőzni vagy meggátolni, hanem a nem csekély számban például Gallíciából és Kárpátaljából érkező törvénysértő magatartást megvalósító személyeket is figyelemmel kellett kísérni, a tevékenységüket megakadályozni. A kiterjedt háborús hatáskör és azokban a szaporodó ügyek egyre nagyobb terhet jelentettek a szűkőd személyi állomány számára.⁴⁷

A fővárosi rendőrség és annak részeként a detektív testület a számos nehézség ellenére is helytállt. Teendőit igyekezett minél eredményesebben megvalósítani, pedig közben még a területi illetékessége is gyarapodott.⁴⁸

A fővárosi rendőrség detektívjei és őrszemélyzeti állománya azonban az 1918-1919-es forradalmak tömegmegmozdulásának azonban már nem tudott gátat szabni. A szervezetet nem is ilyen céllal hozták létre, szervezeti felépítése, felszereltsége, a személyi állomány képzettsége, a rendelkezésre álló létszáma erre már tökéletesen alkalmatlan volt. Különösen így volt ez 1919 tavaszán, hiszen *„A 3000 főnyi rendőrség nem szállhatott szembe a kommunistákhoz pártolt 14 000 főt számláló helyőrséggel és a nagyrészt felfegyverzett szociáldemokratákkal.*”⁴⁹

A fővárosi rendőrség fiatal detektív testülete 1886-tól 1919-ig kiváló munkát végzett. E tevékenységnek több oka volt:

- A detektívek szellemi színvonala a kor átlagszínvonalához viszonyítva magas volt, mivel a testülethez való belépés elő-

feltétele az érettségi volt, a dualizmus végén pedig az érettségizettek aránya a lakosság 1 %-át tette ki.

- A fővárosi rendőrségen belül is kedvező színvonalat jelentettek a detektívek, hiszen az őrszolgálati személyzettel szemben a négy elemi volt az állami iskolai végzettségbeli követelmény. Az őrszolgálati rendőri felügyelőknek pedig az állami iskolai végzettségbeli követelmény tekintetében az elvárás azonos volt a detektívekével.

-A detektívek az állami alkalmazottak általános ellátásával megegyezően — a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosításában részesültek, amely független volt a piaci viszonyoktól. Ez az ellátási szint — a képzettségtől függően — stabil és a civil szférához képest irigylésre méltó volt.

- A detektívek szakmai irányítása a hazai és a külföldi szakmai tapasztalatok adaptálásán nyugvó magas színvonalú parancsnoki munkát megtestesítő tevékenység volt, melyet ugyanakkor az emberközpontúság is jellemezett, mivel a testület legnagyobb értékét a képzett személyi állomány alkotta, nem pedig a foglalkoztatottak létszáma.

- A detektív testület legfontosabb értéke azonban valószínűleg a szellemiségében rejlett. Nem egy-szerűen munkaszeretetről, hanem haza- és nemzetszeretetről volt szó, amely átsegítette a testületi tagokat a nehéz történelmi idők viszontagságain igazi nemzeti szervezet volt, mely méltán vált a magyarországi rendőrségek államosításával a Magyar Királyi Állami Rendőrség detektív testületének a kiinduló bázisává.⁵⁰

A rövid történeti áttekintés során felfedezhető a detektívtestület és a jelenlegi rendvédelmi testületek nyomozó szervei között számos hasonlóság. Gondoljunk például a szolgálat-szervezés során a mai napig általánosan használt csoportbeosztásokra, melyek megteremtették a mai tagozódást a nyomozók tekintetében, attól függően milyen jellegű bűncselekmény nyomozását végzik.

Rablás, életellenes, gazdasági és egyéb bűncselekmények nyomozásának speciális szakismereteket igénylő eseteire való tekintettel. A nyomozók képzése napjainkban is az általános

rendészeti szakképesítést követően nyomozói szaktanfolyami formában van jelen. Azonban a múltból okulva fel kellene használnunk azokat a már kezdetben bevált jellemzőket is, amiknek jelenlegi hiánya véleményem szerint rontotta a nyomozói munka hatékonyságát. A korai elképzelések szellemében a detektívek elsősorban területi munkát végeztek, úgynevezett figyelőszolgálatot is elláttak. Megismerték a területükön uralkodó bűnügyi helyzetet a rovott múltú személyeket, bűnbarlangokat. Napjainkban néhány kerületi kapitányság esetében a nyomozók ki sem jutnak az utcákra, hiszen az egy főre jutó ügyiratszám nemritkán a 40-et is meghaladja. Figyelembe kell persze vennünk a fluktuációt, a hiányos állományt, továbbá jogi háttérünk változásával a rendőrség hatásköre jóval szélesebb körű lett, ezáltal róva a megjelenő feladatoknak többszörösét a mai detektívekre.

Azonban ez a folyamat megfigyelhető volt az 1896-ban megjelenő bűnvádi perrendtartási törvény esetében is, ahol véleményem szerint a szervezet tudta tartani a lépést a növekvő feladatokkal. Ha a végeken szolgálatot ellátó nyomozóink több mozgási szabadságot kapnának a rájuk rótt feladatok csökkentésével, a területen gyűjtött információk felhasználásával eredményesebb bűnüldöző, bűnfelderítő és bűnmegelőző tevékenységet vihetnének véghez. A területi munka bűnüldözésre gyakorolt pozitív hatásán kívül említésre méltó, hogy a szolgálati feladatok jobban elkülönültek egymástól. A detektívek nem végeztek közvetlenül nem a feladatkörükbe tartozó rendőri tevékenységet. Korunk rendőrei, függetlenül attól, hogy milyen állománycsoportba tartoznak, sokszor végeznek nem közvetlenül a számukra előírt tevékenységeket. Bizonyos esetekben előfordul, hogy a nyomozót is kiküldik a járőrök hatáskörébe tartozó címekre, átkísérésre, egyenruhás karhatalmat igénylő feladatokra. Természetesen erre minden bizonnyal a detektívek esetében is volt példa, de véleményem szerint csak szélsőségesebb esetekben.

Összességében a detektívtestület megalakulásával és változásával megfigyelhető egy felfelé ívelő folyamat, melynek során a szervezet úgy alakult, hogy reagálni tudjon a bűnüldö-

zés kihívásaira figyelembe véve a külföldi példákat és a hazai gyakorlatot. A testület szervezeti alakulása, melynek során egy osztályba központi irányítás alá vonták őket elősegítették a hatékonyabb gyorsabb munkavégzést. A szolgálati szabályzat megjelenésével, továbbá a detektívek szakosodásával konkretizálódtak feladataik, nyomozásuk célirányossá vált. Hatékonyágukat növelték továbbá a technikai újítások, nyilvántartások, daktiloszkópia bevezetése.

A detektív munka történeti feltárása során élénk kerülő már bevált és működő elemeket érdemes lenne felhasználnunk, hiszen a történelemből és múltunkból tanulva elkerülhetjük, hogy ismét elkövessük a korábbi hibákat, legyen szó bármilyen rendvédelemmel kapcsolatos kérdéskörrel.

Jegyzetek:

¹ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. 20-24.p. ; Idem: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből. 105-107.p. ; Idem: A Habsburg-hatalom és a magyar rendvédelem 148-149.p. ; DEÁK: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867.* ; Eadem: Államrendőrség és besúgó hálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. ; Eadem: Besúgólisták a neoabszolutizmus korából. ; Eadem: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. ; Eadem: Ludasi Mór és a bécsi titkosrendőrség az 1860-as években. ; Eadem: Államrendőrség Magyarországon a Schmerlingi-provizórium időszakában. ; Eadem: Szigorúan ellenőrzött levelek. Az 1849. utáni politikai elit titkos postai megfigyelése. ; Eadem: Államrendőrségi információs hálózat Magyarországon 1849-1867. ; Eadem: *Államrendőrség Magyarországon, 1849-1867.*

²CSIZMADIA: 79-80.p.

³1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc.

⁴A polgári magyar állam katonailag szervezett fegyveres őrtestülete volt:
 - a Magyar Királyi Csendőrség 1881-1945 (Központi Nyomozó Parancsnokság 1930-tól);
 - a Magyar Királyi Nemesi Testőrség 1867-1919 (nyomozó részleggel nem rendelkezett);
 - a Magyar Királyi Darabont Testőrség 1904-1919 (nyomozó részleggel nem rendelkezett);
 - a Magyar Királyi Testőrség 1920-1945 (nyomozó részleggel nem rendelkezett);

- a Magyar Királyi Folyamőrség 1920-1939 (nyomozó részleggel rendelkezett);
- Magyar Királyi Vámőrség 1921-1931 (nyomozó részleggel rendelkezett);
- Magyar Királyi Határőrség 1932-1938 (nyomozó részleggel rendelkezett)
- Magyar Királyi Képviselőházi Őrség 1912-1945 (nyomozó részleggel nem rendelkezett).

A polgári magyar állam polgári fegyveres őrtestületei voltak:

- Magyar Királyi Fővárosi Állami Rendőrség 1872-1919 (detektív testület 1885-től);
- Magyar Királyi határrendőrség 1906-1918 (detektív csoporttal rendelkezett);
- Magyar Királyi Fiumei Állami Rendőrség 1916-1918 (detektív csoporttal rendelkezett);
- Magyar Királyi Rendőrség 1931-1945 (detektív testület)
- Magyar Királyi Pénzügyőrség 1867-1945 (nyomozó „szakszolgálati ág” működött 1930-tól)
- Magyar Királyi Vám- és Adóőrség 1872-1886 (nyomozó részleggel nem rendelkezett).

⁵ PARÁDI: *Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919.* ; Idem: *A dualista Magyarország belügyi szervei.* ; Idem: *A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.* ; Idem: *Az Osztrák-Magyar Monarchia magyar-orosz rendőrségei 1867-1919.* ; Idem: *A dualizmus-kori magyar rendvédelem.*

⁶ 1872/XXXVI.tc. ; 1881/XXI.tc.

⁷ „Sárga könyv”-nek nevezték a kortársak azt a sárga színű borítóba kötött könyvet, amelyben a szerzők összegyűjtötték a bünyügyi eljárások kívánatos korabeli szabályait. E téma átfogó törvényi szabályozásának a létrejöttéig a szakma a „Sárga könyv”-ben foglaltakat tekintette mérvadónak.

⁸ Ilyen rendbiztosok voltak: ZLINSZKY Károly, URS Nándor, MÁLTÁS Hugó.

⁹ BORBÉLY — KAPY: 17.p.

¹⁰ 1878/V.tc. ; 1879/XL.tc.

¹¹ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 15-17.p.

¹² Loc.cit. 21-22.p.

¹³ A fővárosi detektívtestület főnökei voltak: SPLÉNYI Ödön (1886-1889), SZOMBATFALVY Albert (*bűnyügyi nyilvántartás, sajtóiroda.* 1889-1899), RUTTNER Sándor (1899-1901), KRECSÁNYI Kálmán (*daktiloszkópia* 1901-1912), NAGY Károly (1912-1917), dr. JESZENSZKY Gellért (1917-1918). Loc.cit. 239-240.p.

¹⁴ VÉCSEY: 24.p.

¹⁵ Loc.cit. 248.p.

¹⁶ 1883/I.tc. a tisztviselők minősítéséről.

¹⁷ PARÁDI: Rendőrtisztképzésünk hagyományai 1867-1945. ; Idem: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. ; Idem: A magyar rendőrtiszt-képzés tradíciói. ; Idem: Csendőrtisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere.

¹⁸ VÉCSEY: 247-249.p. ; PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945.

¹⁹ PARÁDI: Rendvédelem – karhatalom 1867-1945.

²⁰ PARÁDI: A csendőrség és a rendőrség biztosítási tradíciói. ; Idem: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. ; Idem: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. ; Idem: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében.

²¹ 1896/XXXIII.tc. ; 3200/1899. (VIII. 15.) IM.r.

²² 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr.

²³ RÉDEY: 9-18.p.

²⁴ A módszerrel antropológiai jellemzőket alkalmazva azonosították a személyeket, például a csontozat sajátosságai, fül, fej és végtagok mérete, egyéb jellemző ismertetőjegyek alapján.

²⁵ PERÉNYI: 59-71.p.

²⁶ PÜSPÖKY-KELLER Mihály detektívfelügyelő napokig figyelt egy bérházat társával magukat rongyos ruházattal álcázva. A lakóházba ki és bejártak, találkoztak a lakókkal, de az emberek nem sejtették valódi kilétüket. Ezzel elegendő információt szereztek, hogy beazonosítsák és elfogják a hatóság által keresett csoportot. LEVICZKY Sándor detektív áruhában derített fel egy vendéglátó egység működése mögé rejtett játéklarangot. KLACSO Kálmán detektív postásnak álcázva magát nyert bebocsátást a keresett vagy bűjtatott személyek lakásába. Dr. KOTOFF Olivér detektívfelügyelő egy örökkel és figyelőszeméllyezettel ellátott játéklarangot derített fel, oly módon, hogy elegáns úrnak öltözve magát bárónak kiadva, két hölgynek álcázott detektív társával jutott be a belvárosi magánlakásba.

BORBÉLY — KAPY: op.cit. 254-258.p.

²⁷ Loc.cit. 249-250.p.

²⁸ VÉCSEY: op.cit. 43-45.p.

²⁹ A belügyi tárca élén TISZA Kálmán állt, aki egyben miniszterelnök is volt.

TISZA Kálmán (Geszt, Bihar vármegye, 1830. XII. 16. – Budapest, 1903. III. 23.) Nagybirtokos, a Határozati Párt elnöke, 1867-től a Balközép Párt alapító elnöke és vezére, 1875-től a Szabadelvű Párt alapító pártvezére.

- miniszterelnök: 1875. X. 20. – 1890. III. 13.

- belügyminiszter: 1875. III. 2. – 1878. X. 11. és 1878. XII. 5. – 1887. II. 11.

- pénzügyminiszter: 1878. X. 11. – 1878. XII. 5. és 1887. II. 11. – 1889. IV. 9.

- a királyi személye körüli miniszter: 1879. VII. 11. – 1879. X. 25.

- az ezredéves ünnepek királyi biztosa: 1896. VI. 5. – 1896. VI. 8.

BÖLÖNY: 294.p.

³⁰ 1890-ben a belügyi tárcát gróf SZAPÁRY Gyula vezette.

Gróf SZAPÁRY Gyula (Pest, 1832. XI. 1. – Abházia Fiume közelében, 1905. I. 20.) Alispán, főispáni helytartó, királyi biztos, a magyar delegáció elnöke, tárnokmester, a Hitelbank elnöke.

- miniszterelnök: 1890. III. 13. – 1892. XI. 17.

- belügyminiszter: 1869. XI. 16. – 1870. VIII. 20. és 1873. III. 5. – 1875. III. 2. és 1890. III. 15. – 1892. XI. 19.

- pénzügyminiszter: 1873. III. 5. – 1875. III. 2.

- földművelésügyi miniszter: 1889. VI. 16. – 1890. III. 15.

- földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter: 1889. IV. 9. – 1889. VI. 15.

- közmunka és közlekedésügyi miniszter: 1880. IV. 14. – 1880. IV. 24.

BÖLÖNY: op.cit. 284-285.p.

³¹ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 25.p.

³² Loc.cit.

³³ 9 389/1885. (II. 14.) BM.r.

³⁴ A fővárosi rendőrségre vonatkozó szabályokat először KRECSÁNY Kálmán kerületi kapitány gyűjtötte össze és rendszerezte, melyet később RÉDEY Miklós rendőrtiszt pontosított évente.

BORBÉLY — KAPY: op.cit. 26.p.

A testületre vonatkozó — immár az államosított magyar rendőrség egészére kiterjedően — újabb szabálygyűjtemény létrehozására 1926-ban került sor.

NÉMETHY — TÖRÖK

³⁵ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 25.p.

³⁶ Nem a fővárosi rendőrség kötelékéből került kinevezésre THAISZ Elek (1873-1884), JEKKEFALUSY Lajos (1884-1885), TÖRÖK János (1885-1892), RUDNAY Béla (1896-1906). Dr. BODA Dezső határeset, mivel a fővárosi rendőrség kötelékéből debreceni kormánybiztossá kinevezett BODA Dezsőt feladata kiváló teljesítése nyomán nevezték ki a fővárosi rendőrség élére. A fővárosi rendőrség személyi állományából nevezték ki a főváros rendőrfőkapitányává dr. SÉLLEY Sándort (1892-1895), dr. SÁNDOR Lászlót (1917-1918) és dr. DIETZ Károlyt (1918-1919).

BORBÉLY — KAPY: op.cit. 75-91.p.

³⁷ TISZA

³⁸ PARÁDI: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában.

³⁹ Idem: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.*

⁴⁰ 1903/VIII.tc. ; 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. ; 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.

⁴¹ VÉCSEY: op.cit. 39.p.

⁴² 1912/LXII.tc.

⁴³ PARÁDI: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. ;

MEZEY

⁴⁴ Például a kivándorlási törvény intézkedéseinek ellenőrzése a pályaudvari kirendeltség feladatává is vált, amely az őrszemélyzet és a detektív-testület tagjaira egyaránt a korábnál lényegesen több teendőt rótt.

BORBÉLY — KAPY: op.cit. 31.p.

⁴⁵ A fővárosi rendőrség tagjai közül az I. világháború során a harctéren hősi halált halt, vagy sebesülésbe és betegségébe belehalt, továbbá eltűnt összesen 57 fő.

Loc.cit. 39-40.p.

⁴⁶ SUBA

⁴⁷ A budapesti detektívek 1915-ben 37 077 megbízást kaptak, amelyből 33 270 nyomozás volt sikeres. 1916-ban azonban már 81 723 aktát intéztek el.

BORBÉLY — KAPY: op.cit. 37-38.p.

⁴⁸ 1916-ban a fővárosi rendőrség hatáskörét kiterjesztették — az akkor még Budapest agglomerációjába tartozó — csepel községre is. Ez nem az első eset volt, mivel a fővárosi rendőrség létrehozása óta több agglomerációs település is a hatáskörébe vontak.

1916/XXXVIII.tc.

⁴⁹ BORBÉLY — KAPY: op.cit. 48.p.

⁵⁰ 5 047/1919.ME.r.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

BORBÉLY — KAPY	—	BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.): <i>A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.</i> Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. 594 p.
BÖLÖNY	—	BÖLÖNY József: <i>Magyarország kormányai 1848-1975.</i> Budapest, 1978, Akadémia. 328 p. HU-ISBN 963 05 1242 v. /A Magyar Országos Levéltár Kiadványai, IV. – Levéltartan és történeti forrásdokumentumok, 2./ HU-ISSN 0441-4985.
CSIZMADIA	—	CSIZMADIA Andor: <i>A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.</i> Budapest, 1976, Akadémia Kiadó. 560 p. HU-ISBN 963 05 0713 7.

- DEÁK: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867.* — DEÁK Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867.* Budapest, 2009, Kossuth. 104 p. HU-ISBN 978 963 09 5693 2.
- PERÉNYI — PERÉNYI Roland: *A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896-1914.* Budapest, 2012, L'harmattan. 318 p. HU-ISBN 978 963 23 6554 1. /A múlt ősvényein./ HU-ISSN 1587-3153.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- RÉDEY — RÉDEY Miklós: *A nyomozási eljárás nehézségei.* Budapest, 1901, Légrády Testvérek. 68 p.
- TISZA — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségeinek története a legrégebb időktől 1912-ig.* Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomda. 327 p.
- VÉCSEY — VÉCSEY Leó (szerk.): *A 40 éves budapesti detektív testület jubiláris albuma 1886-1926.* Budapest, 1927, A Magyar Királyi Államrendőrség Detektívtestületének Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete. 320 p.

TANULMÁNYOK

- DEÁK: *Államrendőrség és besúgó hálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861.* — DEÁK Ágnes: *Államrendőrség és besúgó hálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. Századok, CXL. évf. (2006) 6. sz. 1551-1774. p. HU-ISSN 0039-8098.*
- DEÁK: *Besúgólisták a neoabszolutizmus korából.* — DEÁK Ágnes: *Besúgólisták a neoabszolutizmus korából. Aetas, XXI.évf. (2006) 4.sz. 21-44.p. HU-ISSN 1785-9943.*
- DEÁK: *Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867.* — DEÁK Ágnes: *Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. Történelmi Szemle, XLIX.évf. (2007) 3.sz. 351-372. p. HU-ISSN 0040-9634.*

- DEÁK: Ludasi Mór és a bécsi titkosrendőrség az 1860-as években. — DEÁK Ágnes: Ludasi Mór és a bécsi titkosrendőrség az 1860-as években. In RESS Imre — SZABÓ Dániel (szerk.): *A Lajtán innen és túl. Elektronikus ünnepi tanulmányok Somogyi Éva 70. születésnapjára*. Budapest, 2007, MTA Történelemtudományi Intézet. 131-134.p. HU-ISBN 978 963 9627 17 8.
- DEÁK: Államrendőrség Magyarországon a Schmerlingi-provizórium időszakában. — DEÁK Ágnes: Államrendőrség Magyarországon a Schmerlingi-provizórium időszakában. *Századok*, CXLII.évf. (2008) 3.sz. 727-771.p. HU-ISSN 0039-8098.
- DEÁK: Szigorúan ellenőrzött levelek. Az 1849. utáni politikai elit titkos postai megfigyelése. — DEÁK Ágnes: Szigorúan ellenőrzött levelek. Az 1849. utáni politikai elit titkos postai megfigyelése. *Múlt-kor*, II.évf. (2011) tavasz. 53-56.p. HU-ISSN 2061-3563.
- DEÁK Ágnes: Államrendőrségi információs hálózat Magyarországon 1849-1867. — DEÁK Ágnes: Államrendőrségi információs hálózat Magyarországon 1849-1867. 81-89.p. In Csóka Ferenc (szerk.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011*. Budapest, 2012, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. 81-92.p. HU-ISBN 978 963 08 3211 3.
- MEZEY — MEZEY Barna: A kivételes Hatalom. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 4-6.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993 szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciatorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualista Magyarország belügyi szervei. — PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXXIV.évf. (1986) 4.sz. 45-50.p. HU-ISSN 0133-6738.

- PARÁDI: Rendőr tisztképzésünk hagyományai 1867-1945. — PARÁDI József: Rendőr tisztképzésünk hagyományai 1867-1945. 35-51.p. In DÁNOS Valér (szerk.): *A rendőrképzés reformja a kelet-európai változások tükrében*. Budapest, 1991, BM Rendészeti Kutató Intézet. /Tanulmányok a rendészet köréből./ A tanulmány korábbi változata 1991. november 12-én Balatonföldváron hangzott el a Rendőrtiszti Főiskola által szervezett rendvédelmi szakképzési konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. — PARÁDI József: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. *RTF Főiskolai Figyelő Plusz*, IV.évf. (1993) 1.sz. 130-136.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. — PARÁDI József: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. *Rendészeti Szemle*, XLV.évf. (1997) 4.sz. 101-109.p. HU-ISSN 1789-4689.
- PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. — PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historica Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. március 19.-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar

- Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közbiztonság közös európai örökségünk” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendőr tisztképzés tradíciói 1867-1945. — PARÁDI József: A magyar rendőr tisztképzés tradíciói 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 94-99.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A rendvédelmi szakképzés története” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. — PARÁDI József: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 100-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak. „A rendvédelmi szakképzés története” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. — PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 90-93.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szer-

- vezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. — PARÁD József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 17.sz. 57-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualizmuskori magyar rendvédelem. — PARÁDI József: A dualizmuskori magyar rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII.évf. (2010) 21.sz. 66-84.p. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem fejlődése a XIX-XX. században*” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. — PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 92-114. p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos

- konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelem karhatalom 1867-1945. — PARÁDI József: Rendvédelem karhatalom 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX. évf. (2011) 23.sz. 111-123.p. A tanulmány korábbi változata 2009. október 9-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A kiegyezéstől az ezredfordulóig felszámolt országos hatáskörű magyar rendvédelmi testületek.*” című XXIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. — PARÁDI József: Az egységes állami fizetési rendszer és a szakterületi rendfokozati rendszerek a polgári magyar állam rendvédelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 105-119.p. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. — PARÁDI József: Az államfő testőrségei az Osztrák-Magyar Monarchiában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII. évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 155-160.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rend-

- védelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar rendvédelem-ben*” című XXVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában. — PARÁDI József: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII. évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 121-146.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2014. február 21-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos szimpozion-sorozatnak „*A kivételes hatalom és a közbiztonság*” című XIV. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. — PARÁDI József: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2016 október 28-án, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek és a polgári fegyveres őrtestületek a XIX-XX. századi magyar állam határőrizetében*” című XXXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA — SUBA János: *A katonai rendőrség felállítás a háttországban 1917-ben. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18. sz. 143-155.p. A tanulmány korábbi változata

2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Euró-pában a XIX-XX. században*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei.

— ZACHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. I.évf. (1991) 1.sz. 17-29.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervek kapcsolata 1848-1945*” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből.

— ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 105-109.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig.*” Című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR: A Habsburg-hatalom és a magyar rendvédelem. — ZACHAR József: A HABSBERG-hatalom és a magyar rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX. évf. (2005) 14.sz. 146-149.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. november 8-án, hangzott el, Budapesten a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „Az ezeréves magyar rendvédelem” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

REGISZTRÁLT KÉZIRATOK

DEÁK: *Államrendőrség Magyarországon, 1849-1867.* — DEÁK Ágnes: *Államrendőrség Magyarországon, 1849-1867.* Akadémiai doktori értekezés. (MTA) Kézirat. Budapest, 2013.

JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK

NÉMETHY — TÖRÖK — NÉMETHY Tihamér — TÖRÖK Lajos: *Rendőri vonatkozású törvények, rendeletek és eljárási szabályok gyűjteménye.* Budapest, 1926, Editor. 822 p. /Rendőrtisztviselők zsebkönyvtára./

JOGSZABÁLYOK

1870/XLII.tc. — 1870/XLII.tc. a törvényhatósági hatásköréről.

1871/XVIII.tc. — 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.

1872/XXXVI.tc. — 1872/XXXVI.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.

1878/V.tc. — 1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről.

1879/XL.tc. — 1879/XL.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a kihágásokról.

1881/XXI.tc. — 1881/XXI.tc. Budapest fővárosi rendőrségről.

1883/I.tc.	—	1883/I.tc. a tisztviselők minősítéséről.
1896/XXXIII.tc.	—	1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról.
1903/VIII.tc.	—	1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
1912/LXII.tc.	—	1912/LXII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
1916/XXXVIII.tc.	—	1916/XXXVIII.tc. a Budapest Székesfővárosi Magyar Királyi Állami Rendőrség hatáskörének Csepel község területére való kiterjesztéséről.
5 692/1905. (XII.29.) ME.r.	—	5 692/1905. (XII.29.) ME.r. a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetéséről. <i>Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455.p.</i>
91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.	—	91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr. valamennyi törvényhatósághoz Fiume város kivételével a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetésének a végrehajtásáról. <i>Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455-1541.p.</i>
9 389/1885. (II. 14.) BM.r.	—	9 389/1885. (II. 14.) BM.r. tolonczszabályzat kibocsátása tárgyában. <i>Magyarországi Rendeletek Tára, XIX.évf. (1885) I.füzet. 164-243.p.</i>
3200/1899. (VIII. 15.) IM.r.	—	3200/1899. (VIII. 15.) IM.r. a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896/XXXIII.tc. életbeléptetése tárgyában. <i>Igazságügyi Közlöny, VIII.évf. (1899) 8.sz. 229-234.p.</i>

- 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. — 130 000/1899. (XII. 22.) BM.kr. a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896/XXXIII.tc. életbe léptetése alkalmából a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kibocsátott Utasítás tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXXIII.évf. (1899) II.füzet. 2416-2417.
- 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. — 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség államosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf. (1919) I.füzet. 752-767.p.

VEDÓ Attila

A Magyar Királyi Csendőrség tűzrendészeti feladatai

A Magyar Királyi Csendőrség 1881-es¹ megszervezését követően egészen a testület 1945-ös feloszlásáig² a csendőrjárőr szerves részét képezte a vidéki Magyarország képének. A csendőrség, mint katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület³ a vidék közbiztonságának letéteményese és a közigazgatás támogató ereje volt. A szervezet feladata volt működési területén a személy- és vagyónbiztonságot megővni, a békét és közrendet fenntartani, a törvények, rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a gondatlanságból vagy mulasztásból eredő veszélyeket és károkat megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az elkövetőket az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak átadni.⁴ A csendőrségre általánosságban nem gondolunk másként, mint a jogsértők üldözőjére, azonban a testület számos más tevékenységével is óvta a vidéki lakosságot, valamint a köz- és magánvagyonot. Ezek közül az egyik — eddig teljeskörűen még fel nem dolgozott — feladatkör a községi tűzrendészet ellátása és a tűzrendőri szabályok betartásának ellenőrzése volt. A kérdéskör vizsgálatához szükséges annak áttekintése, hogy miként fejlődött a hazai tűzrendészeti szabályozás, milyen konkrét rendszabályok vonatkoztak a megelőzés, a tűzoltás, valamint a tűzvizsgálat végrehajtására.

A tűzrendészeti szabályozás vázlatos története

A XVIII-XIX. századi Magyarországon helytartó-tanácsi és belügyminiszteri rendeletekkel kívánták elérni a tűzveszély csökkentését. Az 1723. évi II. dekrétumban a közigazgatás egyik megoldandó feladatául jelölték meg a tűzvédelmet. A következő jelentősebb jogszabály *II. József* tűzrendészeti pántense volt, ami meghatározta a szakterület felosztást és feladatait.⁵ 1808-ban helytartótanácsi intézvény foglalkozott az ügygel. A tűzvédelmi ügyekkel megbízott helytartótanács 1834-ben ajánlotta a vármegyéknek egy leiratában a lángok ellen védő különböző tűzoltó felszereléseket és eszközöket, köztük az azbesztruhát.⁶ 1838-ban újabb tűzrendészeti intézkedések

kerültek kiadásra, később belügyminiszteri rendelet szabályozta a tűzrendőrséget. A központi rendelkezések érvényesülése nem érte el a kellő hatást, így a tűzvédelem kellően nem szilárdult meg. 1868-ban a belügyminiszter kilátásba helyezte a tűzrendészet ügyének törvényi rendezését.

A törvényi szintű szabályozásban – annak ellenére, hogy nem született kifejezetten tűzvédelmi rendelkezés – más területeken több ilyen jellegű előírás található. A mezei rendőrségről szóló 1840. évi törvényben⁷ a mezőgazdasági területek védelme mellett tűzvédelmi büntetőrendelkezések is megjelentek. Ezek értelmében, aki az erdőt vagy tarlót felgyújtja, büntetendő cselekményt követett el. A büntetést az okozott kár és a vétkeesség alapján határozták meg. A másik tűzvédelmi jellegű rendelkezést a közmunkák szabályozásáról szóló 1844. évi törvényben található.⁸ A törvény felsorolja a közmunkák végzésére kötelezetteket, a jobbágyokat, a zselléreket, a nemesi jószágokkal bíró nem nemeseket. Érdekessége, hogy a közmunkára nem kötelezett nemesek is – bizonyos esetekben – hófúvás, más elemi csapás, „tűzi veszély” elhárítása, árvízvédelmi munkák esetén kötelezhetőek voltak közmunka végzésére.

Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcot követően természetesen a tűzoltás szervezésében is történtek változások. A céhes tűzoltóságok korszerűtlenségét sok településen felismerték és külföldi tapasztalatok alapján megalakították saját tűzoltóságaikat, akiket kezdetben más egyletekhez hasonlóan kezeltek. Egyes források szerint a pesti önkéntes tűzoltó egyesület már 1863-tól fennállt, de működésüket csak azzal a feltétellel engedélyezték, hogy a tűzvész színhelyén a tűzoltóparancsnok rendőri tekintetben engedelmességni tartozik a városi rendőrfőnöknek vagy helyettesének.⁹

A kiegyezést követően megindult gazdasági fejlődés a tűzvédelemben csak lassan érezte hatását. Az önkéntes tűzoltóságok megalakításának már nem volt akadálya, a tűzrendészet pedig a belügyminiszter hatáskörébe került. A további intézkedésekig a Pátens rendelkezései maradtak érvényben a tűz elleni védekezésben.

Megjelent a „tűzrendőrség” fogalma, amelyet később általánosan használtak a tűzvédelemben. A fogalom a későbbiekben átalakult, 1888-ban a tűzvédelem tárgyában kiadott rendelkezés¹⁰ már a „tűzrendészeti kormányrendelet” elnevezést kapta. A rendelet a tűzrendészetet helyi feladatként fogalmazta meg, tehát az a községek és a városok feladata volt, így a helyi szabályzatokat nekik kellett megalkotni. Lényeges rendelkezés volt továbbá, hogy tűzvész esetében a telkén levő vizet a tűzoltástól senki nem vonhatta meg. Minden, legalább 50 házból álló község köteles volt a rendelet által meghatározott tűzoltószereket beszerezni és azokat biztos, e célra készült helyen jó állapotban tartani.

A tüzek okának kiderítésére is mind nagyobb hangsúlyt fektettek. A tűz oltását követő vizsgálatot a községi elöljáró, vagy ha rendőri erő is jelen volt, a tűzoltást vezető parancsnok azonnal köteles volt elvégezni a tanúk és szakértők közreműködésével. Vizsgálni kellett a tűz keletkezési okát és a személyi felelősséget. Ha valaki törvénybe ütköző cselekményt, mulasztást követett el, a jelentést azonnal az illetékes bírósághoz kellett megtenni. Az 1888. évi rendelet volt az első olyan jogszabály, amely említette a tűzrendészeti hatóságot, mint fogalmat, valamint kötelezővé tette a szakszerű tűzvizsgálatot és annak jegyzőkönyvezését.¹¹ 1888-tól 1925-ig több mint 30 rendelet kiadására került sor a témában, míg — a korábbi szabályozás kiegészítése, módosítása és végrehajtása tárgyában — megszületett az 1925. évi tűzrendészeti kormányrendelet. A tűzrendészeti törvény megalkotására csak 1936-ban került sor, végrehajtására pedig 1936-ban hoztak rendeletet. Ezzel a szabályozás egységessé és átláthatóbbá vált.¹²

A csendőrség preventív tűzrendészeti feladatai

A csendőr kötelessége volt minden veszélyes jelenségre felügyelni, baleseteknél és elemi csapásoknál segítséget nyújtani. Ebből következően a korabeli vélekedés szerint a csendőr kötelessége volt a fellépés az ilyen események megelőzése érdekében is.¹³

A csendőrség tűzrendészettel kapcsolatos szolgálati teendőit három csoportba sorolhatjuk:

1. A megelőző tűzrendészet körében ellenőrizték a jogszabályokban és törvényhatósági szabályrendeletekben rögzített tűzvédelmi szabályok betartását.
2. A már bekövetkezett tűz helyszínén a tűzoltás vezetése és a rend fenntartása.
3. A tűz okának kinyomozása, vagyis a tűzvizsgálat.

A preventív tűzrendészet feladatait a járőr a napi szolgálata során teljesítette. Ez olyan szabályok betartatásának ellenőrzéséből állt, mint például a betakarítás idején a takarmány házak közötti felhalmozását és a lakott területen történő cséplést tiltó rendelkezések,¹⁴ valamint a takarmány és a gabona szállítása, tárolása során a dohányzás és tűzgyújtás tilalma. Ügyeltek arra, hogy minden háznál és csürnél álljanak rendelkezésre tűzoltó házieszközök (létra, pemet, csáklya, vasvilla, szikracsapó, fejsze) és tűzoltásra használható víz, melyek meglétét a tulajdonostól számon is kérték. A csendőrnek minden, a községben zajló folyamatot figyelemmel kellett kísérnie, mely alól a gyermekek játéka a gyufával vagy a világításra használt ásványolajak szállítása, illetve tárolása sem volt kivétel.¹⁵

A csendőr tűzrendészeti ellenőrzése tehát a mindennapi élet tevékenységeire terjedt ki, amely a vármegyei szabályrendeletek betartatását éppúgy magában foglalta, mint a közhasználatú kutak épségét és használhatóságát. Aki ilyen kutat megrongált és a tűzivíz vételezésére alkalmatlanná tett, kihágást követett el.¹⁶

A terménybehordás alkalmával a járőr rendes szolgálati teendői több tűzrendészeti feladattal egészült ki, mivel az ilyenkor érvényben levő szabályok feletti örökös megmenthette a falu értékeit és a terményt is a tűztől. Ilyenkor a csendőr figyelmet fordított víz és csáklya készenlétben tartására, valamint a községi tűzoltószeres állapotára. A gépi cséplést kiemelten veszélyes tevékenységnek tartották, így azt a legközelebbi háztól 100 méterre, a szomszéd kazaljától pedig legalább 15 méterre lehetett végezni. Aratáskor a boglyákat a terület nagyságától függően 4, 15, és 30 méter széles tűzutakkal kel-

lett elválasztani, a vasút melletti földeken pedig az aratást a vasúti pálya felől kellett kezdeni és a terményt attól legalább 100 méternyi távolságban lehetett csak elhelyezni. A cséplést csak levizsgáztatott gőzgéppel lehetett végezni kiképzett személyzet által, és erősebb szélben abba kellett hagyni. A munkavégzés környékén tilos volt a dohányzás.¹⁷ Ha a csendőr azt tapasztalta, hogy a cséplőgép mellett működésképtelen „kazalfecskendőt” tartottak és a munkások nem járnak el kellő gondossággal a tüzesetek megelőzése terén, azonnal a községi előjáróság intézkedését kellett kérnie. A tulajdonost ez esetben a kihágás miatt fel is jelentette.¹⁸

A falu utcáin járőröző csendőrök éppúgy felhívták a figyelmet a fedetlen nyári konyhákban való tűzgyújtás tilalmára, mint a legalább havonta eszközendő kéménytisztítás kötelezettségére.¹⁹

A gondatlanságból támadt tüzek megelőzése mellett az esetleges szándékos tüzekre is figyelmet fordítottak. A tüzesetek megelőzéséhez és felderítéséhez kapcsolódó fontos feladatnak tartották, hogy a csendőr a lakossággal való kapcsolattartása, nyílt információgyűjtése során fordítson figyelmet az újonnan megkötött, nagyobb összegű biztosításokra is.²⁰

A csendőrijárőr feladatai a tűzoltás szervezése terén

A szolgálati utasítás szerint tűzvész esetén a csendőr első kötelessége volt a lakosságot felriasztani, a tűzoltóságot értesíteni és a helyszínre sietni (akár a szomszédos örskörletbe is). A szakmai ajánlások szerint a csendőrnek a tűz helyszínén csak a rendet kellett fenntartani, nem az oltásban részt venni. Addig azonban, amíg a tűzoltóság megérkezett, vagy az arra hivatott hatósági személy részéről intézkedés nem történt, gondoskodnia kellett arról, hogy vezetése mellett a lakosság a tűz eloltásához lásson. A járőr az intézkedésre hivatott hatósági személyt és a tűzoltóságot mindenben támogatta, különösen pedig arra ügyelt, hogy a lakosság ezek rendelkezéseit teljesítse (például ha vízfordás volt szükséges, abban minden kötelezett részt vegyen).

Tűzvész esetén, valamint ha veszélyeztetett házak lakóinak kilakoltatása vált szükségessé, a csendőr köteles volt minden veszélyeztetett házba behatolni, a lakókat figyelmeztetni, a ház elhagyására felszólítani és a kilakoltatást foganatosíttatni. Ekkor elsősorban a gyermekeket, betegeket vagy egyébként gyámoltalanként kellett mentenie. A járőr elsődleges feladata az volt, hogy a rendet minden körülmények között fenntartsa és a riadalmat megszüntesse. A vagyon mentését és megőrzését a tűzvész elmúlása után is folytatnia kellett.

A nyomozást minden esetben azonnal meg kellett kezdeni annak kiderítésére, hogy a tűzvész miként keletkezett és azért terhel-e valakit büntetőjogi felelősség. Ha ilyen nem merült fel, csupán a közigazgatási hatóságnak kell jelentést tenni.²¹

Aki tűzveszedelem esetén nem engedelmeskedett a hatóság meghagyásainak, vagy a közveszély elhárításában nem működött közre személyesen vagy háza népének munkájával, szekerének, hámos lovainak ideiglenes hatósági rendelkezésre bocsátásával, az kihágást követett el.

A tűzrendészetről alkotott 1888. évi rendelet értelmében tűzvész idején a lakosság kötelezhető volt az oltás munkájában való részvételre. Ebből következett, hogy a hatóságoknak a közveszély elhárításával kapcsolatos felszólítását a lakosság teljesíteni tartozott. A komoly ok nélkül ellenszegülőket a megfelelő figyelmeztetés után el kellett fogni, ha ezt a büntetendő cselekményt a csendőr figyelmeztetése ellenére is folytatta. Az ilyen viselkedés nyilvános botránykeltésnek is tekinthető, így az elfogás jogalapja ez is lehetett.²² Természetesen figyelembe kellett venni azt is, hogy a lakossággal szembeni ilyen fellépés a tűzveszedelem elhárítása végett valóban szükséges-e, azonban törvényes akadálya nem volt annak, hogy szükség esetén a járőr karhatalmi kényszerrel fejtsen ki. A csendőrnek megfelelő körültekintéssel kellett tehát eljárnia, és kényszerintézkedéseit meg kellett előznie a községi hatóság által a lakossághoz intézett felhívásnak.

Akár sor került az ellenszegülő elfogására, akár nem, a csendőr kihágás miatt feljelentést tett.²³ Itt szükséges megemlíteni, hogy a korabeli szakirodalom a tűzrendészeti kihágásokat

két csoportba sorolta. Ezek a tűzvész kitörését vagy tovaterjedését gátló intézkedések megszegése, vagyis a megelőzés körében elkövethető kihágások, valamint a tűz oltására, a rendre és a biztonságra vonatkozó rendelkezések megsértése voltak. Mindkét jogsértés megállapításának előfeltétele volt olyan miniszteri rendelet, törvényhatósági szabályrendelet vagy eseti jelleggel kiadott hatósági intézkedés megléte, amely a polgárookra a fenti körben kötelezettségeket és tilalmakat írt elő.²⁴ Ezek súlyos megszegése kihágást valósított meg, ha azonban a tűzrendőri szabályok megszegése miatt tűz keletkezett, a vétkessel szemben már a gondatlan tűzokozás miatt kellett eljárni. Mindezek megállapítására a tűzoltás során, valamint az azt követő tűzvizsgálat alkalmával is lehetőség volt.

Bár a szakirodalom nem pártolta, hogy a csendőr az oltásban tevékenyen részt is vegyen – különösen azért, mert a tűzvizsgálat feladatait már ekkor meg kellett kezdenie – azonban a szükség néha úgy hozta, hogy a csendőr volt az egyetlen „hozzáértő” az oltás kezdetekor. Számos esetben előfordult, hogy a mezei munkákhoz készenlétben tartott fecskendőt neki kellett működésbe hozni, hogy a munkások megkezdhessék az oltást. A tűzoltással kapcsolatos műszaki ismereteknek a járőr a napi szolgálatban is hasznát vette, hiszen adott esetben neki kellett megítélnie, hogy egy adott tűzoltó eszköz működőképes-e. Az ezzel kapcsolatos gyakorlat megszerzése érdekében a csendőriskolákban nyaranta tűzoltó kiképzést szerveztek. Ez elsősorban az oltás megszervezésére terjedt ki, de gyakorlati ismeretekkel is felruházta a próbacsendőröket. A tanfolyam vizsgával zárult, amely 1927-re már a következő elemekből állhatott a vizsga helyszínének függvényében:

1. iskolaszerelés kocsi- és mozdonyfecskendővel;
2. kocsi- és mozdonyfecskendő gyorszerelés;
3. vízvezeték gyorszerelés egy sugárra, tolólétrán az épület tetejére;
4. horoglétra iskolaszerelés I-III. emeletre;
5. támadási gyakorlat mászóházra;
6. mentési gyakorlat ugróponyván keresztül.²⁵

Később az ismeretek átadásának hatékonyságát azzal növelték, hogy a tűzoltók képzésébe történő bevonáson kívül a csendőriskolák oktató tisztjeit és segédoktató altisztjeit az évente megszervezett országos tűzoltó szaktanfolyamra is beiskolázták, ahol a polgári hallgatókkal együtt tanultak.²⁶

A tűzvizsgálat lefolytatása

A csendőrség tűzrendészeti feladatai közül a tűzvizsgálat volt az, amely a legnagyobb jelentőséggel bírt. Az itt jelentkező feladatokat egyrészt adminisztratív teendők, másrészt a vizsgálat gyakorlati lefolytatása tették ki.

A tüzesetet a statisztikai hivatalnak az erre szolgáló űrlapon be kellett jelenteni. Ez a jelentés tartalmazta a vármegyét, járást, községet (várost), melyben a tüzeset történt, továbbá, hogy az mikor, kinek a telkén keletkezett. Ha a tűz valamely pusztán, majorban, erdőben, tanyán vagy valamely más, községen kívül fekvő helyen történt, akkor azt a községet kellett megjelölni, amelyhez tartozott.

Az illetékes hatóságnak emellett be kellett jelenteni, hogy mi és milyen kárértékben égett el, az biztosítva volt-e, ha igen, milyen összegre, hol és milyen lejárattal.²⁷ A tüzesetknél a csendőr elsősorban azt vizsgálta tehát, hogy a Btk. 422-425. § szerinti gyújtogatás,²⁸ vagy a 382 § szerinti biztosítási csalás²⁹ megvalósult-e. A csendőrség figyelmét a fentiekén túl a gyújtogatásokkal összefüggő lopási, rablási, vagy szexuális bűncselekmények keltették fel, és ezek kapcsán kezdte vizsgálni a tüzeset körülményeit is. Nem voltak ritkák az olyan esetek, amikor a tulajdonos idézte elő a tüzet saját otthonában, vagy a kereskedők egymás raktáraiban, üzlethelyiségeiben okoztak károkat. Számos esetben diákok gyújtották fel iskolájukat, de akadt példa arra is, hogy a falusi iskola tanítója volt a tűzokozó, aki ezzel akarta a tető felújítására kényszeríteni a községi előljáróságot. A gyújtogatók módszerei a tetőbe rejtett gyúlékony anyag egyszerű meggyújtásától a későbbi alibi igazolását is lehetővé tevő késleltetett hatású szerkezetekig (például ablakba helyezett gyújtóüvegig, a szenespadlásra felvezetett

gyűjtőzsinorig vagy az egyszerű ébresztőórából készített és vegyi reakcióval tüzet okozó „Thomas-óráig”) terjedtek.³⁰

A legendyebb, gondatlanságból elkövetett felgyújtás esetén is a járásbíróóság volt illetékes, tehát a csendőr akkor is ide tette meg részletes nyomozati jelentését, ha senkit nem terhelt felelősség. A feljelentést tehát a bíróság számára minden esetben megtették, a főszolgabírónak pedig jelentést tettek az esetről. Annak érdekében, hogy valóban megállapításra kerüljön az esetleges személyi felelősség, nyomozást kellett bevezetni minden tüzesetnél. A közigazgatási hatóság ennek eredményétől függően állította ki a sértett számára az úgynevezett „ártatlansági bizonyítványt”, amellyel biztosítójához fordulhatott.³¹

A tűzvizsgálat gyakorlati lefolytatására számos szakmai ajánlás létezett, amellyel a csendőrségi szaklapok rendszeresen foglalkoztak. A tüzesetek körülményeinek teljes körű tisztázása és a vizsgálati munka segítése érdekében 66 kérdésből álló segédletet állítottak, melyet első ízben a *Csendőrségi Lapokban* tettek közzé.³²

A csendőrségi szakirodalom a tüzesetek okait a következők szerint kategorizálta:

- öngyulladás vegyi folyamat eredményeként
- öngyulladás rothadás vagy erjedés következményeként
- gyulladás napsugárzás hatására
- villámcsapás okozta tűz
- világítószerek gondatlan kezelése miatt keletkezett tűz
- rövidzárlat vagy elektromos vezetékek túlterhelése
- egyéb gondatlanság (pl. gyermekek játéka gyufával)
- robbanás
- szándékos gyújtogatás.³³

A fenti lehetőségek mindegyikét vizsgálnia kellett az intézkedő járőrnek. A kor technikai színvonalán egy tüzeset helyszínén elsősorban a vizsgálatot végző csendőr tapasztalata és a részletekre kiterjedő figyelmessége volt a siker kulcsa. Az általános vélekedés szerint az a tüzeset, amit fél nap alatt nem lehetett kideríteni, nagy valószínűséggel megoldatlan is maradt. Ezt arra alapozták, hogy egy tűz után rendszerint olyan kevés értékelhető nyom maradt, hogy azok feldolgozására és a

következtetések levonására ennyi idő is elég volt. A helyszínre érő járőrnek ajánlatos volt a báméskodó tömegben is megfordulni és az ott elhangzottakat megfigyelni. A szakirodalom szerint az itt felvetődő sejtések sokszor jó irányba terelheték a nyomozást. Ha azonban a szándékos gyújtogatás elkövetőjére a helyszínen nem derült fény, akkor azt csak később, „gyermek, asszony, ital vagy bosszú” útján lehetett felfedni.³⁴

Fontos szakmai ajánlás volt, hogy a csendőr minél hamarabb érjen a helyszínre és már az oltás során figyelje meg a helyszínt és annak környékét. Ekkor volt lehetősége az ott talált személyeket tanúként meghallgatni és tisztázni, ki ért először a helyszínre és mit látott. Tanúk hiányában a tűzoltókat kellett meghallgatni, hogy oltás közben mit tapasztaltak, hol mit oltottak el. Tisztázni kellett azt is, hogy a helyszínen oltás közben ki mit mozdított el. Az érdektelen, szemlélődő tanúk vallomásait hitelesebbnek tartották, mint a kárvallottakét, mert őket nem befolyásolták az érzelmeik és az ijedtség.³⁵

Már a helyszínen szándékos gyújtogatást kellett feltételezni akkor, ha a tulajdonos főbb értékeivel eltávozott, ha a túoltószereket megsemmisítették, a kút vizét kimerítették, illetve a tűz egyszerre több helyiségben vagy olyan elzárt, nehezen megközelíthető helyen keletkezett, ahol egyébként éghető anyag nincs. A gyanút erősíthette, ha a tűzoltók más tűzhöz már kivonultak, vagy a gyorsan keletkező lángok hamar csillapodtak. A szakirodalom szerint ilyenkor ásványolajakra kellett gyanakodni. A gyújtogatók gyakran idéztek elő légáramlást („légvonatot”) az ajtók és ablakok kinyitásával. Ekkor azt kellett vizsgálni, hogy a nyílászárók kerete megégett-e és melyik oldalról érthette őket nagyobb hőterhelés.³⁶

Az önkezüség kizárása érdekében minden esetben tisztázni kellett, hogy a tulajdonosnak volt-e tartozása, mit tett a vagyonmentés érdekében és hogyan viselkedett az oltás során. Külön figyelmet érdemelt a károsult feleségének magatartása és az, hogy a biztosítási összeg kifizetése körül milyen buzgalommal járt el. A házicselések és gyermekek kikérdezése is fontos volt annak szem előtt tartásával, hogy hozzátartozóira senki nem volt köteles terhelő vallomást tenni. A károsult ha-

ragosainak körét is fel kellett deríteni, de nem szabadott az érzelmeitől vezérelt tulajdonos indulataira hagyatkozni. Ha a gyújtogatással gyanúsítható személlyel szemben nem állt rendelkezésre elegendő bizonyíték, akkor hosszabb távon meg kellett figyelni, hátha elárulja magát. A falu népének kikérdezése fényt deríthetett arra is, ha valaki „tűzkórban” (piromániában) szenvedett.³⁷

A vizsgálathoz a csendőr szakértőt is igénybe vehetett, aki tűzoltóparancsnok vagy vegyész-, építész-, gépészmérnök stb. lehetett. A házban lakók elmondása szintén nyomra vezethetett. Őket arra vonatkozóan kellett meghallgatni, hogy az elmúlt napokban ki milyen tevékenységet végzett a házban (volt-e kéményseprés, hallgattak-e rádiót, vásároltak-e gyúlékony anyagot, mivel fűtöttek utoljára stb.). Ha lehet, tisztázni kellett milyen volt a szélirány és melyik napszakban, órában, a ház melyik részében keletkezett a tűz. Az oltás során érzett szagok és a füst színe szintén fontos lehetett.³⁸

Ha a tüzet elektromos berendezés okozhatta, más szakértőt (mérnököt, villanszerelőt, mozigépészt) kellett igénybe venni, aki a rövidzárlat tényéről nyilatkozott. Az elektromos berendezések által okozott tüzeknél a vizsgálatot végző csendőr elégett vezetékét, megrongálódott szigetelést és az olvadó biztosíték helyére rögzített drótot vagy szeget keresett. Az ilyen tüzeknél a csendőr a biztosítéktáblát lefoglalta és szakértővel vizsgáltatta meg. E téren különösen veszélyesnek tartották a rosszul kezelt villanymotorokat.³⁹

A tűz keletkezési helyének megállapítása érdekében először mindig a sértetlenül maradt helyiségeket kellett átvizsgálni, majd a többi helyiségben szisztematikusan a falakat, padlót, mennyezetet, bútorokat, a bútorok alatti területet, tűzhelyek környékét, a szoba elrendezését, a bútorok helyzetét, az ott tárolt tárgyakat kellett számba venni. A tapasztalatokat össze kellett vetni a tanúk és a tűzoltók elmondásaival és a ház körül talált nyomokkal.⁴⁰

Tisztázni kellett az öngyulladás lehetőségét is, különösen a mezőgazdasági épületek égése során. A széna öngyulladásának gyanúja esetén tanúkat kellett kutatni, akik a tűz keletke-

zésének körülményeit láthatták vagy hallhatták. A mezőgazdasági épület tetejét hirtelen, robbanásszerűen áttörő lángok észlelését az öngyulladás következményének tekintették. A helyszínen ilyenkor azt kellett megvizsgálni, hogy az átszakított tető cserepei merrefelé estek és a tűz a szénarakás közepén vagy a szélén okozott nagyobb pusztítást. A helyszínre érkező csendőrnek ügyelnie kellett arra, hogy a tüzet oltók „bőséges vizet bocsássonak” a széna közepére, így az oltást követően a szénakazal megbontásával megállapítható volt, hogy valóban belülről terjedt-e a tűz. Ha a kazal megbontása után a vizsgálatot végző csendőr elszenesedett szénát talált hamu nélkül, akkor a szakirodalom szerint öngyulladásra kellett következtetnie. A hasonló tűzvész megelőzésében is szerepe volt a csendőr járőrnek, hiszen szolgálata során mezőgazdasági területeken haladt át és észlelhette a veszélyes szénarakásokat. Ha azt tapasztalta, hogy valahol megsüllyedt tetejű, „kozmas” szagú kazal van, intézkedett a tulajdonos értesítésére.⁴¹

Összességében megállapítható, hogy a csendőrségnek e kévéssé ismert feladatköre komoly szakmai tapasztalatot, odafigyelést és a szakterület ismeretanyagának önképzés keretében történő elsajátítását igényelte. Természetesen az előbbieken ismertettekben túl számos más szakmai fortély és részlet-szabály létezett a tüzek megelőzésére, eloltásuk csendőrök általi megszervezésre, valamint a tűzvizsgálat lefolytatására, melyek bemutatására e tanulmány keretében nem volt lehetőség. A feladatrendszer komplexitása és illeszkedése a csendőrségi szervezet általános rendeltetéséhez azonban nyilvánvaló. Összességében tehát elmondható, hogy a Magyar Királyi Csendőrség valós és jelentős feladatokat hajtott végre a tűzrendészet területén és a tűzoltóságok általános megszervezéséig sok tekintetben elsőszámú letéteményese volt a vidéki területek tüzekkel szembeni védelmének.

Jegyzetek:

¹ 1881/II.tc. ; 1881/III.tc.

² 1690/1945.ME.r.

³ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* 39-48.p. ; Idem: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. 78-82.p.

⁴ SZUT-1881.

⁵ SZILÁGYI – SZABÓ 123-124.p.

⁶ KOMJÁTHY – GÁL 56. p.

⁷ 1840/IX.tc.

⁸ 1844/IX.tc.

⁹ KOMJÁTHY – GÁL: op.cit. 43-45.p.

¹⁰ 53 888/1888. (VIII. 12.) BM.kr.

¹¹ KOMJÁTHY – GÁL: op.cit. 55.p.

¹² 1936/X.tc. ; 180 000/1936. (VIII. 11.) BM.r. ; 230 000/1925. (V. 4.) BM.r.

¹³ SZUT-1927. A tűzrendészet helyi rendészeti teendő. 82. § és 89. §

¹⁴ 3 365/1869. (VI. 17.) BM.r.

¹⁵ CZEGLÉDY

¹⁶ 1879/XL.tc. 105. §

¹⁷ TOLDY

¹⁸ Szerkesztőségi közlemények: Csendőr lexikon. ; 44 200/1924. (III. 8.) BM.kr.

¹⁹ 4 209/1868. (IX. 4.) BM.r.

²⁰ KRISTON

²¹ SZUT-1927 89. § 512.pont. Tüzeset, vízáradás és elemi csapás esetén való eljárás

²² Loc.cit. 312.p. 11-12. alpont.

²³ „141. § A ki a tűzvész kiütésének vagy terjedésének meggátlása czéljából kiadott szabályokat megszegi: háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A ki pedig a tűzvész kiütése esetén az oltásra, a rendre és biztonságra nézve kiadott szabályokat szegi meg: három napig terjedhető elzárással és ötven forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

142. § A ki tűzvész vagy vízáradás esetén nem engedelmeskedik a hatóság azon meghagyásának, hogy a fenyegető vagy már bekövetkezett közveszély elhárítására, illetőleg megszüntetésére, személyesen vagy háznépének, cselédeinek munkájával, szekereinek, víz-járműveinek avagy az oltalom szempontjából szükséges egyéb eszközeinek, nemkülönbön hámos lovainak vagy vonó marháinak ideiglenesen a hatóság rendelkezése alá bocsátása által közreműködjék, a mennyiben abban alapos okok által nem akadályoztatott: száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”

1879/XL.tc. op.cit.

²⁴ VALLÓ

²⁵ Szerkesztőségi közlemények: A győri csendőriskola újoncainak tűzoltásban való kiképzése.

²⁶ SOLTÉSZ: XVII. országos tűzoltó szaktanfolyam.

²⁷ SZUT-1927. op.cit. 89. § 515-516. pont és 13. § 7. pont

²⁸ „A gyújtogatás

422. § A gyújtogatás büntetettét követi el és öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő, a ki:

1. olyan házat, kunyhót, malmot vagy bármely épületet vagy helyiséget, mely emberek lakául szolgál, vagy erre van rendelve, vagy pedig több ember összejövetelére használtatik, olyan időben szándékosan gyújt fel, midőn abban senki sem tartózkodik;

2. raktárt, gazdasági épületet, szabad téren fekvő nagyobb mennyiségű áru- vagy terménykészletet, a földtől el nem vált vagy garmadában, vagy halomban levő gabonát, erdőt, nagyobb mennyiségű építési vagy tüzelésre szolgáló anyagkészletet, hidat, hajót vagy bányát szándékosan felgyújt.

Nem alkalmazandó a jelen szakasz: ha a felgyújtott tárgy a felgyújtó tulajdona és annak minősége vagy fekvése olyan volt, hogy felgyújtása másnak sem személyére, sem vagyonára nézve veszélyt nem okozott.

423. § Tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő a gyújtogató:

1. a ki a 422. § 1. pontjában meghatározott valamely tárgyat szándékosan olyan időben gyújt fel, midőn abban egy vagy több ember tartózkodik;

2. a ki templomot, közkönyvtárt, közlevéltárt vagy olyan épületet, a melyben közhasználatra szolgáló tudományos vagy művészeti gyűjtemények tartatnak, vagy melyben lőpor vagy más gyú- vagy robbantó anyagok készíttetnek vagy tartatnak, habár oly időben gyújt fel, midőn abban senki sem tartózkodik.

424. § Életfogytig tartó fegyházzal büntetendő a gyújtogatás:

1. ha a gyújtás idején, a felgyújtott helyiségben levő személy, a tűz által életét veszti, a mennyiben a gyújtogató azt, hogy azon helyiségben valaki van, beláthatta, és cselekménye gyilkosságot nem képez;

2. ha ugyanazon személy egy időben, vagy rövid időköz alatt, több gyújtogatást vagy egy gyújtogatást, de többek szövetségében követett el;

3. ha az csoportosan rablás vagy rombolás céljából követett el.

425. § A ki a 422. vagy 423. §-ban megjelölt valamely tárgyat gondatlanságból gyújt fel: a tüzvész-okozás vétségét követi el, és egy évig terjedhető fegyházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel: ha pedig azáltal valakinek halála okoztatott: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.”

1878/V.tc. op.cit.

²⁹ „382. § Tekintet nélkül az okozott kár összegére, büntetett képez a család: ha valaki azt, saját biztosított vagyonának megsemmisítése vagy megrongálása által követi el.”

Loc.cit.

³⁰ TÁBORI

³¹ BIRÓ

³² POSSZERT: Tüzesetek nyomozása. III. rész

³³ POSSZERT: Tüzesetek nyomozása. I. rész

³⁴ Szerkesztőségi közlemények: Irányelvek a tüzesetek kiderítéséhez.

- ³⁵ NÉMETHY: A tűzokokról. I. rész
³⁶ Loc.cit. II. rész
³⁷ Szerkesztőségi közlemények: Irányelvek a tüzesetek kiderítéséhez. op.cit.
³⁸ SOLTÉSZ: Irányelvek a tüzesetek nyomozásánál.
³⁹ PRETTENHOFFER
⁴⁰ POSSZERT: Tüzesetek nyomozása. II. rész
⁴¹ SZUT-1927. op.cit. 514.p ; KILIÁN

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- KOMJÁTHY – GÁL — KOMJÁTHY László – GÁL László: *Szaktörténet* Budapest, 2014. s.n.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447
- SZILÁGYI – SZABÓ — SZILÁGYI János – SZABÓ Károly: *A tűzrendészet fejlődése az őskortól a modern időkig.* Budapest, 1986. BM Könyvkiadó ISBN: 963 77 0313 6.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.

CIKKEK

- BÍRÓ — BÍRÓ Kálmán: Mikor kell feljelentés helyett jelentést tenni? *Csendőrségi Lapok*, XXIV.évf. (1934) 10.sz. 290-293.p.
- CZEGLÉDY — CZEGLÉDY Jenő: Az elemi csapások alkalmával követendő eljárásról *Csendőrségi Lapok*, XX.évf. (1930) 31.sz. 946-950.p.

- KILIÁN — KILIÁN Zoltán: Nyomozás szénapadlások és csűrök leégésénél. *Csendőrségi Lapok*, XVIII.évf. (1928) 20.sz. 548-550.p.
- KRISTON — KRISTON György: A tüzesetek kiderítéséhez. *Csendőrségi Lapok*, XXI.évf. (1931) 30.sz. 830-831.p.
- NÉMETHY — NÉMETHY Ferenc: A tűzokokról.
I.rész: *Csendőrségi Lapok*, III.évf. (1909) 20.sz. 229-232.p.
II.rész: *Csendőrségi Lapok*, III.évf. (1909) 21.sz. 244-246.p.
- POSSZERT — POSSZERT Jakab: Tüzesetek nyomozása.
III.rész. *Csendőrségi Lapok*, XX.évf. (1930) 14 sz. 430-435.p.
II. rész *Csendőrségi Lapok*, XX évf. (1930) 21 sz. 662-665.p.
III.rész *Csendőrségi Lapok*, XX.évf. (1930) 22.sz. 690-694.p.
- PRETTENHOFFER — PRETTENHOFFER Andor: A villamosság mint tűzokozó. *Csendőrségi Lapok*, XXIII. (1933) 23.sz. 735-738.p.
- SOLTÉSZ: XVII. országos tűzoltó szaktanfolyam. — SOLTÉSZ Imre: XVII. országos tűzoltó szaktanfolyam. *Csendőrségi Lapok*, II.évf. (1908) 34.sz. 397-398.p.
- SOLTÉSZ: Irányelvek a tüzesetek nyomozásánál. — SOLTÉSZ Imre: Irányelvek a tüzesetek nyomozásánál. *Csendőrségi Lapok*, XVI.évf. (1926) 16.sz. 518-520.p.
- TÁBORI — TÁBORI Kornél: A vörös kakas meséiből *Csendőrségi Lapok*, IV.évf. (1910) 37.sz. 435-436.p.
- TOLDY — TOLDY Árpád: A községi tűzrendészetéről *Csendőrségi Lapok*, XXII.évf. (1932) 6.sz. 168-170.p.
- VALLÓ — VALLÓ József: A tulajdon elleni kihágásokról. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 11.sz. 291-295.p.
- Szerkesztőségi közlemények: Csendőr lexikon. — Szerkesztőségi közlemények: Csendőr lexikon. *Csendőrségi Lapok*, XXII.évf. (1932) 1.sz. 25.p.
- Szerkesztőségi közlemények: A győri csendőriskola újoncainak tűzoltásban való kiképzése. — Szerkesztőségi közlemények: A győri csendőriskola újoncainak tűzoltásban való kiképzése. *Csendőrségi Lapok*, XVII.évf. (1927) 24.sz. 730.p.

- Szerkesztőségi közlemények: Irányelvek a tűzesetek kiderítéséhez. — Szerkesztőségi közlemények: Irányelvek a tűzesetek kiderítéséhez. 198-211.p. In Csendőrségi Lapok Szerkesztősége (szerk.): *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1888, Franklin. 308 p.

SZABÁLYZATOK

- SZUT-1881. — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda Rt. 191 p.
- SZUT-1927 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1927, Pallas. 387 p.

JOGSZABÁLYOK

- 1840/IX.tc. — 1840/IX.tc. a mezei rendőrségről.
- 1844/IX.tc. — 1844/IX.tc. a közmunkák szabályozásáról.
- 1878/V. tc. — 1878/V.tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről.
- 1879/XL.tc. — 1879/XL.tc. a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról.
- 1881/II.tc. — 1881/II.tc. a csendőrség legénységi állományának kiegészítéséről.
- 1881/III.tc. — 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1936/X.tc. — 1936/X.tc. a tűzrendészet fejlesztéséről.
- 103/1868. (IX. 4.) BM.r. — 103/1868. (IX. 4.) BM.r. az ország valamennyi törvényhatóságához a kémények tisztántartása és separtetése iránt.
Magyarországi Rendeletek Tára, II.évf. (1868) I.füzet. 452-454.p.
- 3365/1869. (VI. 17.) BM.r. — 3365/1869. (VI. 17.) BM.r. a m. kir. belügyminisztériumnak 1869. évi június-hó 17-én 3365. sz. alatt kelt körlevele a Magyar- és Erdélyország összes törvényhatóságaihoz; a tűzrendészeti szabályok kezelése iránt.
Magyarországi Rendeletek Tára, III.évf. (1869) I.füzet. 715-716.p.
- 53 888/1888. (VIII. 12.) BM.kr. — 53 888/1888. (VIII. 12.) BM.kr. A tűzrendészeti kormányrendelet kibocsátásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXII.évf. (1888) 1727-1741.p.

- 44 200/1924. (III. 8.) — 44 200/1924. (III. 8.) BM.kr. a mezőgaz-
BM.kr. dasági terményeknek tűzvéstől való megó-
vásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LVIII.évf.
(1924) I.füzet. 386-391.p.
- 230 000/1925. (V. 4.) — 230 000/1925. (V. 4.) BM.r. a tűzrend-
BM.r. szetről alkotott 53 888/1888.BM.kr. kiegészí-
tése, módosítása és végrehajtása tárgyá-
ban.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIX.évf.
(1925) I.füzet. 249-259.p.
- 180 000/1936. (VIII. 11.) — 180 000/1936. (VIII. 11.) BM.r. a tűzren-
BM.r. dészet újabb szabályozásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf.
(1936) II. füzet. 789-920.p.
- 1 690/1945.ME.r. — 1690/1945.ME.r. a csendőrség feloszlata-
sáról és az államrendőrség megszervezésé-
ről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LXXIX.évf.
(1945) I-VI. füzet 131-133.p.

ERNYES Mihály
műveinek válogatott bibliográfiája
1976-2016

(A jegyzék nem tartalmazza a szerző által készített szerkesztéseket, szöveggondozásokat, válogatásokat, lektorálásokat, e-learning tananyagokat, az ismeretterjesztő műveket, az ajánlásokat, az előszavakat, a bevezetőket, a beszédeket, a recenziókat, a bibliográfiákat és repertóriumokat, katalógusokat, valamint az előadásokat, a kiadatlan műhelytanulmányokat, az interjúkat, a lexikonok szócikkeit, a lektori salutemeket, absztraktokat, personaliákat stb.)

KÖNYVEK

— *Fejezetek a rendőrség történetéből.*

Pécs, 1994, Betűcenter. 267 p. HU-ISBN — /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.

— *Fejezetek a rendőrség történetéből 2.*

Pécs, 1994, Betűcenter Lapkiadó Betéti Társaság, 329 p. HU-ISBN — /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.

— *Fejezetek a rendőrség történetéből Pécs – Baranya 1944-ig.*

Pécs, 1995, Police Press. 321 p. HU-ISBN 963 85 1923 1. /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.

— *Fejezetek a rendőrség történetéből Pécs – Baranya 1952-ig.*

Pécs, 1996, Police Press. 273 p. HU-ISBN 963 85 1921 5. /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.

— *Fejezetek a rendőrség történetéből 1956-ig, Pécs-Baranya, Mit tegyék? (III.).*

Pécs, 1997, Police Press Kft. 297 p. HU-ISBN 963 85 1924 X. /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.

— *Fejezetek a rendőrség történetéből Pécs – Baranya 1958-ig. Újjászervezés, megtorlás.*

Pécs, 1998, Police Press. 323 p. HU-ISBN 963 85 1924 X. /Pandúr könyvek./ HU-ISSN 1218-1633.

— *Pécs város rendőrsége az államosításig.*

Pécs, 1999, James és James Bt. 322 p. HU-ISBN 963 03 8038 2.

— *Pécs város rendőrsége. Az államosítás.*

Pécs, 2000. James és James Bt. 301 p. 963 03 8038 2.

— *Pécs város rendőrsége 1956 őszéig.*

Pécs, 2001, James és James Bt. 340 p. HU-ISBN 963 03 8037 4.

— *Pécs város rendőrsége 1963-ig.*

Pécs, 2002, James és James Bt. 371 p. HU-ISBN 963 03 8037 4.

— *A magyar rendőrség története.*

I. köt. Budapest, 2002, BM. Kiadó. 342 p. HU-ISBN 963 92 0813 2.

— *Pécs város rendőrsége. Az önkormányzati rendőrség története.*

Pécs, 2003, Teromo Bt. 283 p. HU-ISBN 963 21 2139 2.

— *Baranyai rendőrségek. A vármegyei és a közösségi rendőrségek története.*

Pécs, 2004, Teromo Bt. 296 p. HU-ISBN 963 21 4444 9.

— *Pécs-Baranya rendőrsége I. Az állami rendőrség története.*

Pécs, 2005, TEROMO Bt. 248 p. HU-ISBN 963 21 4445 7.

TANKÖNYVEK, JEGYZETEK

— *A nemzetközi és a magyar rendvédelem-történet alapjai I. A rendőrségről.*

Budapest, 1998, Budapesti Rendészeti Szakközépiskola, Pre-vent Contact Kft. 143 p. + 38 p.ill. HU-ISBN —

— *Jegyzet, a magánnyomozó szakképzés megszerzéséhez.*

Pécs, 2003, VALERIA Security Vagyonvédelmi és Szolgáltató Kft. 98 p. (Akkreditált Felnőttképző Intézmény, lajstromszám:0055) HU-ISBN —

KÖNYVRÉSZEK

- *Ötven évvel ezelőtt/a rendőrség 1945-ben.* 14-29.p.
In BUDAI Imre — FÁBIÁN András — GYÖRI Imre — SELME-
CZI Jánosné (szerk.): *Rendőrségi Évkönyv 1995.*
Budapest, 1996, Országos Rendőr-főkapitányság. 351 p. HU-
ISSN 1217-1611
- Vaszary Gyula rendőrfőkapitány, a Mecsek Egyesület
alapító tagja. 63-68.p.
In BARONEK Jenő (szerk.): *Mecsek Egyesület Évkönyve az
1999-es egyesületi évről.* Pécs, 1999, 126 p. HU-ISSN 1418-
3137.
- A vidék rendőrsége a századfordulón. 7-15.p.
In KOVÁCS Zoltán Tamás et al. (szerk.): *Rendőrség 1999.*
Budapest, 2000, Országos Rendőr-főkapitányság. HU-ISSN
1418-7965.
- Rendőri korrupció? 359-366.p.
CSEFKÓ Ferenc — HORVÁTH Csaba (szerk.): *Korrupció Ma-
gyarországon.* Pécs, 2001, Friedrich Ebert Alapítvány - Pécs-
Baranya Értelmiségi Egyesület. 401 p. HU-ISBN 963 84 9020 9.
- Millennium a magyar rendőrség történetében. 7-14.p.
In DUTKA Antal — KOVÁCS Zoltán Tamás (szerk.): *Rend-
őrségi évkönyv 2000.* Budapest, 2001, Országos Rendőr-főka-
pitányság. 336 p. HU-ISSN 1418-7965.
- A magyar rendőri szakirodalom kezdetei. 7-29.p.
In DUTKA Antal — JÁRMY Tibor — KÜRI Attila — ROMHÁ-
NYI Tamás (szerk.): *Rendőrségi évkönyv 2001.* Budapest,
2002, Országos Rendőr-főkapitányság. 304 p. HU-ISSN 1418-
7965.
- *A magyarországi rendőrségek 1867-től 1945-ig.* 47-73.p.
In BODA József (szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a
XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőr-
ség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőr-
ség.* Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási
Központ - Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Ala-
pítvány. 216 p. HU-ISBN 963 21 4995 5.

— A magyar jogi szabályozás kezdetei az igazságszolgáltatásban alkalmazott orvosok tekintetében. 29-38.p.
In FENYVESI Csaba (szerk.): *Orvosok és Jogászok a büntető igazságszolgáltatásban. Dezső László Emlékkönyv.* Pécs, 2005, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 179 p. HU ISBN 963 64 206 02.

TANKÖNYVRÉSZEK

— Büntetőjog. 37-64.p. és Kriminálisztika. 67-86.p. In CSERÉP Attila (szerk.): *Vagyon-védelmi és őrzésbiztonsági ABC (tansegédlet).* Pécs, 1997, Pécs-Baranya Közrendvédelméért Alapítvány. 395 p. HU-IBSN 963 04 5670 2

— IV-IX. Fejezetek: büntetőjog, büntetőeljárás jog, kriminálisztika, pszichológia, öretika, mezőőri szolgálat. 52-83.p. In SOMOGYI Rózsa (szerk.): *Oktatási ismeretek (mezőőrök és hegyőrök részére).* Pécs, 1998, FVM. Baranya Megyei Földművelésügyi Hivatala, Krónika Kiadó. HU-ISBN —

— 6. fejezet: Jogi ismeretek. 311-359.p.
In CSERÉP Attila — CZILJÁK József (szerk.): *Biztonságsszervező II. (tankönyv, középfok).* Pécs, 2003, VALERIA Security Vagyonvédelmi és Szolgáltató Kft. 359 p. HU-ISBN 963 21 2207 0.

— 6. fejezet: Jogi ismeretek. 361-409.p.
In CSERÉP Attila (szerk.): *Biztonságsszervező I. (tankönyv, felsőfok).* Pécs, 2004, VALERIA Security Vagyonvédelmi és Szolgáltató Kft. 409 p. HU-ISBN 963 21 4835 5.

TANULMÁNYOK:

— Még veszélyesebb.
Belügyi Szemle, XXXVI.évf. (1988) 12.sz. 83-84.p. HU-ISSN 0133-6738.

— Az önkormányzat és a rendőrség.
Belügyi Szemle, XXXVIII.évf. (1990) 7.sz. 50-55.p. HU-ISSN 0133-6738.

— KERTÉSZ János társszerzőségével: Vélemények a rendőrségről.

Rendészeti Szemle, XL.évf. (1992) 1.sz. 27-32.p. HU-ISSN 1215-167X.

— A nyilvános távbeszélő készülékekből történő pénzelvétellel kapcsolatos vitához.

Országos Rendőr-főkapitányság Tájékoztató, II.évf. (1993) 1.sz. 61.p. HU-ISSN —

— A közrend és a közbiztonság helyzete Baranya megyében a szerb megszállás idején.

Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), IV.évf. (1994) 5.sz. 74-75.p. HU-ISSN 1216-6774.

— A közbiztonsági bizottságok kísérleti működésének tapasztalatai. 191-195.p.

In FOGARASI József — ERDÉLYI László (szerk.): *Országos közigazgatási napok „A korszerű közigazgatás”*. Budapest, 1995, Magyar Közigazgatási Kamara. 348 p. HU-ISBN 963 04 5742 3

— A rendőrség újjászervezése Pécs-Baranyában 1944-1946.

Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), VI.évf. (1996) 7.sz. 17-23.p. HU-ISSN 1216-6774.

— Adatok Pécs életéről a szerb impérium alatt a rendőr-főkapitányi napiparancsok tükrében. 295-306.p.

VONYÓ József (szerk.): *Tanulmányok Pécs történetéből 2-3*. Pécs, 1996, Pécs Története Alapítvány. 352 p. HU-ISBN 963 85 2123 6.

— Hajdúból rendőr, pandúrból csendőr.

Baranya történelmi és honismereti folyóirat, IX-X.évf. (1996-1997) 1.sz. 149-169.p. HU-ISSN 0864-8220.

— A rendőrség PR tevékenységének társadalmi keretei, jogi alapjai és gyakorlati feltételei.

Sétatér transzkulturális folyóirat, II.évf. (1998) 3-4.sz. 178-191.p. HU-ISSN 1416-7980.

— Pandúrág helyett csendőrség Baranyában 1881-1884.
Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), VII.évf. (1998) 8.sz. 27-33.p. HU-ISSN 1216-6774.

[Második kiadás 79-88.p. In PARÁDI József et.al. (szerk.):
Magyar csendőrség-történeti tanulmányok. Budapest, 2015,
Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség - Szemere Bertalan
Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 401 p.
HU-ISBN 978 963 89 8288 9. /Magyar rendvédelem-történeti
tanulmányok, 1./ HU-ISSN 2415-9875.]

— Pécs város rendőrségének története, Bevezető.
Pécsi Szemle (várostörténeti folyóirat), II.évf. (1999) ősz. 42-
46.p. HU-ISSN 1419-290X.

— A Pécs városi rendőrség modernizálói.
Pécsi Szemle, III.évf. (2000) ősz. 30-41.p. HU-ISSN 1419-
290X.

— Véderő alkalmazása rendvédelmi feladatokra a dualiz-
mus időszakában, Pécssett.
Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), X.évf. (2000) 12.sz. 55-57.p. HU-ISSN 1216-6774.

— A rendőri intézkedések és eljárások etikai követelmé-
nyei.
Országos Rendőr-főkapitányság Tájékoztató, IX.évf. (2000)
4.sz. 57-59.p. HU-ISSN —

— A magyar határőrizet történetének vázlata.
Határőrségi tanulmányok, IX. (2001) 3.sz. különszám 30-36.p.
HU-ISSN 1786 2345.

— A rendőrség mibenléte. 3-55.p.
In Berta Gyula (szerkesztette): Somogy megyei rendvédelem-
történeti szimpózium 2001. Kaposvár, 2001, Szemere Bertalan
Magyar Rendvédelem Történeti Tudományos Társaság, Dél-
Pannon Regionális Csoport. HU-ISBN-

- Kábítószer és prostitúció. 16-27.p.
- In. BERTA Gyula (szerk.): *Somogy megyei rendvédelem-történeti szimpózium 2001-2002*. Kaposvár, 2002, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Dél-Pannon Regionális Csoport. HU-ISBN —
- A rendőrség elhelyezése a rendőrpalota megépítéséig. *Pécsi Szemle*, V.évf. (2002) ősz. 60-72.p. HU-ISSN 1419-290X.
- Török Lajos pécsi rendőrkapitány. *Pécsi Szemle*, VI.évf. (2003) tavasz. 79-86.p. HU-ISSN 1419-290X
- Régiós rendvédelem történeti visszapillantásban. *Belügyi Szemle*, LI.évf. (2003) 6.sz. 168-184.p. HU-ISSN 1218-8956
- A határrendőrség bűnmegelőzési feladatai a XX. század első negyedében. 185-188.p.
- In HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A határőrség szerepe a bűnmegelőzésben” című tudományos konferenciáról*. Pécs, 2003, Magyar Rendészettudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 291 p. HU-ISBN — /Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, II./ HU ISSN 1589-1674.
- Választóvonal Európában 1945-1949. 139-143.p.
- In HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok a „Magyar határellenőrzés európai biztonság” című tudományos konferenciáról*. Pécs, 2004, Magyar Rendészettudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 294 p. HU-ISBN — /Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, III./ HU-ISSN 1589-1674.
- A magyarországi rendőrségek 1867-től 1945-ig. 41-73.p.
- In BODA József (szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a 19. és a 20. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ - Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány. HU-ISBN 963 21 4995 5.

— Soós Nándor az önkormányzati rendőrség főkapitánya, államrendőrségi főkapitány helyettes.

Pécsi Szemle, VII.évf. (2004) tavasz. 103-107.p. HU-ISSN 1419-290X.

— Sárkány Ármin tiszteletbeli pécsi rendőrfőkapitány 1876-1940.

Pécsi Szemle, VII.évf. (2004) ősz. 73-77.p. HU-ISSN 1419-290X.

— Leonárd Lajos, aki a Széchenyi térhez tartozott.

Pécsi Szemle, VIII.évf. (2005) nyár. 124-128.p. HU-ISSN 1419-290X

— A századforduló cukros bácsija.

Pécsi Szemle, VIII.évf. (2005) ősz. 116-119.p. HU-ISSN 1419-290X

— Ezer éves rendvédelem a rendőrségek államosítása tükrében.

Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XI.évf. (2005) 14.sz. 23-33.p. HU-ISSN 1216-6774.

— A magyar rendőri szakirodalom kezdetei.

Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XII.évf. (2007) 15.sz. 32-44.p. HU-ISSN 1216-6774.

— A rendvédelmi szakkifejezések múltja.

Rendvédelem-történeti füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XIII.évf. (2007) 16.sz. 56-64.p. HU-ISSN 1216-6774.

— A fővárosi és a baranyai rendőrség az 1956-os forradalom és szabadságharc idején.

Rendészeti Szemle, LVI.évf. (2008) 12.sz. 66-88.p. ISSN 1789-4689.

— A szerb impérium pécsi történéseiből 1918-1921.

Pécsi Szemle, XI.évf. (2008) ősz. 70-83.p. ISSN 1419-290X.

— Töredékek a rendészeti kultúra történetéből. 163-177.p.

In GAÁL Gyula — HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A rendészet kultúrája, kultúrált rendészet” című tudományos konferenciáról*. Pécs, 2009, Magyar Rendészettudományi

Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. 434 p. HU-ISBN — /Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, X./ HU ISSN 1589-1674.

— Szerb impérium Baranyában 1918-1921.

Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XVI.évf. (2009) 19.sz. 18-50.p. HU-ISSN 1216-6774.

— A községi rendőrségek a vidék rendvédelmében.

Belügyi Szemle, LXII.évf. (2013) 9.sz. 75-113.p. HU-ISSN 0133-6738

— Rablógyilkosság éjféلكor.

Jogelméleti Szemle, XIII.évf. (2013) 4.sz. 55-72.p. HU-ISSN 1588-080X.

— Baranyai rokongyilkosságok a kiegyezést követő évtizedben.

Jogelméleti Szemle, XIV.évf. (2014) 1.sz. 2-19.p. HU-ISSN 1588-080X

— Védői gyakorlat a polgári kor hajnalán.

Jogelméleti Szemle, XIV.évf. (2014) 2.sz. 73-87.p. HU-ISSN 1588-080X.

— Életelleni bűncselekmények Pécs-Baranyában: az 1950-es évek.

Jogelméleti Szemle, XIV.évf. (2014) 3.sz. 226-237.p. HU-ISSN 1588-080X.

— Egy „renitens” Pécsi rendőrfőkapitány: Vaszary Gyula. 245-259. p.

In: KULT László — ÓDOR Imre (szerk.): *Rangos familiák – jeles személyek a 18–20. századi Dél-Dunántúlon*. Pécs, 2014, Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára. 472 p. HU-ISBN. 978 963 81 0062 7. /Baranyai Történelmi Közlemények, 6./ HU-ISSN 1787-9752.

— Nyomozás a polgári kor hajnalán.

Belügyi Szemle, LXIII.évf. (2015) 2.sz. 5-31.p. HU-ISSN 0133-6738.

— A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmusban. 73-105. p.

In BODA József – PARÁDI József (szerk.): Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelem-történetéből. Budapest, 2015, Nemzeti Közszolgálati Egyetem - Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 244 p. HU-ISBN 978 615 55 2746 3. /Magyar Rendvédelem-történeti Tanulmányok 2./ HU-ISSN 2415-9875.

— Pillantás az 1950-es évek Bűnüldözésébe. Baranyai életelleni bűnügyek. 71-86.p.

In PARÁDI József (szerk.): *Ünnepi tanulmányok GÁSPÁR László 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 154 p. HU-ISBN 978 615 80 3090 8. /Salutem, 1./ HU-ISSN 2416-2078.

— Rendvédelem az I. világháború előszelében (Pécs-Baryana). 89-122. p.

In PARÁDI Ákos (szerk.): Ünnepi tanulmányok PARÁDI József 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2015, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 218 p. HU-ISBN 978 963 89 8289 6. /Salutem, 2./ HU-ISSN 2416-2078.

— Rendvédelem, rendvédelem-történet (fogalmi és tartalmi megközelítés).

Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 15-38.p. HU-ISSN 1216-6774.

— Nyomozás, vizsgálat, vizsgálóbíró.

Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XXV.évf. (2015) 47-48-49-50.sz. 21-44.p. HU-ISSN 1216-6774.

REGISZTRÁL KÉZIRATOK

— *Gépjármű lopások nyomozása során végrehajtandó krimináltechnikai feladatok.*

Diplomamunka (Rendőrtiszti Főiskola). Budapest, 1976. 62 p.

— *Gépjármű lopás és önkényes elvétel felderítésének és megelőzésének technikai módszerei és eszközei.*

Diplomamunka (Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar). Pécs, 1982. 66 p.

A kötet szerzői

Dr. BERKI Imre Ph.D.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
Katasztrófa-elhárítás történeti Szakosztály titkára.

Dr. BODA József nb.vör. a hadtudomány egyetemi doktora. Ph.D.
Egyetemi docens.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
Nemzetbiztonság-történeti Szakosztály vezetője.

Dr. ÖRY Károly bölcsészdoktor

Nyugalmazott főiskolai docens.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
tagja.

PARÁDI Ákos

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
tagja.

Dr. PARÁDI József bölcsészdoktor, kandidátus

Nyugalmazott főiskolai tanár.

A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. A Szemere Bertalan
Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság elnöke.

Dr. SZABÓ Szilárd Ph.D.

Egyetemi tanáregéd.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
tagja.

SZIGETVÁRI Oszkár

Doktorandusz.

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagja.

VEDÓ Attila doktorandusz

A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztály titkára.

Piktogram A rendvédelem-történetért elismerések

25 éves Emlékérme

Rendvédelem-történetért Díj

Rendvédelem-történetért Érdemrend
a rendvédelem-történet kiváló művelőjének

Rendvédelem-történetért Érdemrend
a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának

Rendvédelem-történetért Érdemkereszt
a rendvédelem-történet kiváló művelőjének

Rendvédelem-történetért Érdemkereszt
a rendvédelem-történet önzetlen támogatójának

Rendvédelem-történetért Érdemérem

Felelős kiadó:
a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
elnöke

A kötet formátuma:
A / 5

A kötet terjedelme:
8,17 szerzői ív

Sorozatempléma:
ZEIDLER Sándor

Borító:
Dr. PARÁDI Józsefné

Műszaki szerkesztő:
PARÁDI Ákos

Papír minősége:
80 grammos ofszet papír

Betűtípusok:
Cambria, Monotype Corsiva és Times New Roman

SALUTEM

3

